

شورا

عدد ۲۱ * سنه ۱۹۱۲

۲۱

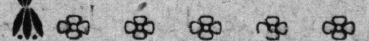

محرری: رضا الدین بن فخر الدین

ناشری: «م. شا کر م. داکر رمیفلر»

مندرجہ سی :

- عبدالقیوم ناصری .
مشهور و حجر لرہ زدن .
بورکھارت .
قارتاق ہم اولم .
ع . مصطفی .
مسلمانلرنک روحانی خستہ
لکوری و آنک سبیلری
«تورک» غزنہ سندن مقتبس .
آراقی و اسسی هوا
ذاکر آدوللین .
عید قربان مناسبتی ابلہ .
آخوند السعدی .
قازاقچہ سوز یازوچیلر
دقتنہ . مس علی .
بر پیسییدیستنک تاتار
دنیا سن تیکشرووی .
ع . آ .
تورک تلندہ مذکر
و مؤنثک .
جمال الدین و ایلی .
تربیه و تعلیم :
«تاغن مکتب و مدرسہ لر مز» .
یوسف شرنی . آچینسکی .
مراسلہ و مخابره
چلگان، اورنبورغ، اسکندریہ
و باغچہ سراہدن .
اشعار : طبیعت الدندہ ،
... حانہ، اوزینی بیلی، آرتق،
طوغان ابل و بین اولگاچدن .
متنوعہ : پاپونباده اونو و شا -
گوردار، آمریقانلر نفیس اثرلر
خیالر . یوزک عمری و باشقلر .
حکایہ : «نلاچی»
آ . چیخوف .
ادبیات . «طاشلانلق قبر»
احفی تانغتارف .
احوال عمومیہ . ن .

دوستلارمۇز وياقينايمارمىزغە مەخسۇس آچىق مەكتۇب

اوشىمۇ كۈنلەردە تۈركىيەدە اولغان دىنە شىلمىز و نىسل قارىنداشلىرىمۇز اوستىنە عومۇمى صورىتدە بلالار وفضالار كىلىدى. بو فضالارنىڭ كوتارلەك وفتى دە معلوم توگل. قارىنداشلىرىمۇز و طوغانلىرىمۇزنىڭ يانوب كويوب، قان يىغلاب طوردفلىرى بىر و قتدە، شادلىق اظهار قىلورغە بىزنىڭ كوچمىز يىمى. اوشىبونىڭ ايچون، اگىردە كوتلەگان روشدە ياخشى بىر اوزگاراش بولوب قويماسه، آلمىزدەغى قىربان عىدىندە بىزنىڭ اويىمۇز ايچىندە بايرام رىسەملىرى بولمى، واجب عملەردىن باشقىقە عادىتلىرىنىڭ ھىچ بىرى يورتلىمى، بلىكە مانىم بولادىر. بايرام تىرىك قىلوب تىلىغىراملىرى، مەكتۇب و زىيارت كاغىدلىرى (كارىچكەلەر) يىبارە آلمادىغىمىزنىڭ سىببى اوشىمۇ ايدىكىنى بىلدىروب قويىمىقنى موافىق كوردىك

رضاءالدین بن فخرالدین

۱ نىچى ذوالحججە ۱۳۳۳ سنە اورىنبورغ.

غىدر بىيان قىلورمۇ اولتىچ

I

اوشىمۇ عدد «شورا» دە اوز اديبلىرىمۇزدىن عبدالقيوم افندى ناصرى ترجمە ھالى «آثار» دن كوچىرلوب يازىلدى. بوكونگە قدر بىز، بو آدم ھقندە شوندىن ارتىق معلومات تابا آلمادىق. بونىدە يازلغان نىرسەلەرگە قوشارغە وياكە اوزگار تۈرگە تىوشىلى اورنلار كورلسە مرحمت ايدوب خىر وىرولرىنى اوشىمۇ اشىنىڭ اربابىدىن اوتنەمىز. اول و قتدە شوگا قاراب بىز، ترجمەنى تۈزاتورمىز و كاملىراك قىلوب يازارمىز. بىر و قىلار بوگا گلنار خانىم قاتشوب يوردىكىنى و بعض بىر درىسار اوقۇدىغىنى ايشىنىدك. بو خىر درىست بولسە بونىڭ ھقندە شول خانىمە بىر قدر معلومات، احتمال كە رىسمى دە باردىر. اگىردە بو طوغىر دە بىر آدم اجتهاد قىلوب يورسە بعض بىر نىرسەلەر تابارغە موافىق اولور ايدى. ھىر ھالە عبدالقيوم افندى ھقندە اوزلىرى بلىگان و باشقىلاردىن ايشىنىكان سوزلىرى اولغان آدملىرىن «شورا» ادارەسىنە يازولرىنى صىمى صورىتدە اوتنەمىز. خاطرلەر يازوچىلار اولسە آنلار ھىم درج قىلىنورلار.

عبدالقيوم افندى ترجمە ھالىنى درج قىلورغە ھىرمىتلو ع. بىطال افندىنىڭ ۱۸۹۲ نىچى عدد «يولدىز» دەغى مقاله سى سىبب اولدى. لىكىن بوكونگە قدر بونى يازمى طور وومىز ع. بىطال افندى دىدكىچە، اعتبارغە آلمادىغىمىزدىن توگل، بلىكە معلوماتىمۇز از اولوب دىخى بىر از نىرسەلەر تابوب بولمازمى دىھ اميدلەنوب طور وومىزدىن ايدى.

«شورا» دە «مشھور آدملىرى» بابىنى آچمىقنى مقصود، ياش شاگردلار و ھومماگوب كىتابلار تىكىشىرگە و قىللىرى از

ياشلىرىمۇز ايچون مىثال اولورلىق و عبرت آلورلىق ذاتلار ايله آشنا ايتىمك ايدى. شونىڭ ايچون بولمايدە، اسلام دىنىنە الوغىد مىتلىر قىلوجىلار ياكە علم، ھىر و ھىسن خلاق يولنىدە ھىمىر صرف ايدوجىلارنىڭ ترجمە ھىياتلىرى يازلوب كىلىدى. بعض بىر و قت: «باشقىقە مىتلىرىنى ايشىتە بوكىنى كىمىسەلر زىننىتلە مىشلىر، بىزگە دە شونلاردىن عبرت آلورغە و شونلار و شلى اجتهاد قىلورغە تىوشىلى» دىگانداى مقصود ايله چىتىلردە درج اولدىلار. دىشت قىچاق، قازان، قاسم خانلىرى دە يازلدى، البتە آنلار بىزگە يات آدملىرى توگل. لىكىن كىمىنى گنە يازارغە كىرشلسە دە چوقچىمى، قازنى يازمىق مىمكن اولمادى. ھىرى و تىركى تىللردە مەكىل و عومۇمى صورىتدە اسماء رجال و تراجم كىتابلىرى يوق. «قاموس الاعلام» غابت فسقە، روسچەلر بىردىن فسقەلر و ايكىنچىدىن ر و ھىلرى بىزگە باشقىقە چە، آنلارنى ترجمە ايدوب فاتىھ كورمىك مىشكىل. ابوالفدا، ابن خلدون، ابن الاثير، مسعودى، طبرى كىمى مؤرخلار خصوصى آدملىرىن از بىخت ايتلار، شونىڭ ايچون بونلاردىن اويوشدىروب غنە ترجمە جال يازمىق اوگىايسىر. كىتابلارنىڭ ياكلىش و باصمەلارنىڭ خطالى اولمىقلىرى دە قازىنبورغە سىبىدىر.

مع ما فىه «شورا» نىڭ بىرىچى صحىفە لىرىدە يازلمىش كىمىسەلەر، بىطال افندى تىعبىر ايتدىكىچە: «ئۇللىھ نىندى ھىر عرب و پىرسىيانلار» توگل، بلىكە كوچمى ازمى اسلام دىنىنە ياكە علم و آلك تارالوغە خىدمت ايتىش ذاتلار اولوب اوشىبونىقە دن ياش شاگردلارمۇز ايچون اورنەك بولورغە يارارلىقلار. اگىردە اوزمىزدىن طبرى و ابن الاثيرلار، ابن بطوطە و سىبىويەلەر، ابن خلدون و غزالىلار، ابن رشد و بخارىلار كىمى عالملار ظاھر اولمىش ايسە ايدى بىز آنلارنى يازمازمى ايدىك؟ بىز بونلار ھقندە تىقتىش ياصار و اثرلارنى تىكىشىر ايچون اياغەزدە چاپاتا و قولمىزدە تاياق، كىسەمىزدە قلم ايله كاغىد و يىملىكەمىزدە قاپچىق اولدىغى ھالە (مەرى حضورىنە سفر قىلوجى تىرىزى قىبلىدىن) جاينىڭ قىزو كوتلارنىدە چاپاولوب چىقوب كىتەر، اولدىن آلوغە و شىھردىن شىھەرگە ازىلەنوب، تىكىشىروب يورر، ھقلىرىدە بىر «انى» تابار اولسەق سفرمىز ضاىع اولمادىقى ايله ھىكم قىلور ايدىك

عبدالقيوم افندى ترجمە ھالى ھقندە قولمىزدە سىرمایە اولمادىغىدىن «آثار» دە بولغان نىرسەلرنى عىنا كوچىردىك. اگىردە ياش شاگردلارمۇز ايچون مىثال اولورغە يارارلىق خىدمىتلىرى اولغان كىمىسەلەرنىڭ مفصل ترجمە ھالىرىنى يازوچىلار اولسە اوز امضاللىرى و اوز مىسئولىتلىرى ايسلە «شورا» غە درج قىلىنورلار

* * *

اوز بىرىمىز و اوز قومىمىز بىزنىڭ ايچون دە سىببىكىلى و يافىندىر. بو كونگە قدر يازمىش نىرسەلەرىمۇز بوگا شاھىد اولسەلەر كىرك. اگىردە ترجمە ھالىلىرى يازلورغە تىوشىلى

ذوالحججه ۴ - سنه ۱۳۳۰

۱ نويابر - ۱۹۱۲ سنه

شورا دىر والوغ حادىر

عبد القيوم ناصرى .

«آثار» دن كوچرلى .

اوزمىزنىڭ مشهور محررلىرىدىن اولان بو كىمىسە قازان غوپېرناسى زويه اويازى «شردان» (*) قريه سنده دىياغه كىلمىشدر . آناسى عبد الناصر بن حسين اسمنده بو ذات ايدى . عبد القيوم افندى ايله برادىرى عبد القوى افندى طرفدىن ترتيب ايدلوب «قازان» شىرنده «پىروفى» ناش باصمه خانىسندە باصلمىش ايكى عدد شجره كوردك . بونلردن بىرى «شجره رازقيه» و ايكىنجىسى ده «شجره حسينيه» اسمنده لورد . اولگىسى (شجره رازقيه) آنا طرفىكە و صوگفىسى ده آنا طرفىكە اولغان نىسبلىرىنە مخصوصدر .

«شجره رازقيه» ده بيان ايدىلدىكىنە كوره : عليكاى بن يوسف اسملى آدمنىڭ (۱) يوسف ، عبد المن ، عبد العزيز اسملى اوغلىرى وار . (۲) عبد العزيز بن عليكاى بالالىرى : يحيى ، آل محمد . (۳) آل محمد بالالىرى : شىهرزاده ،

(*) بو قريه ، قازان - مىسقا تىمىرولى اوستىندە وزويه شىهرينە يراق دىكل اورىندەدر . ۱۹۱۱ نچى يل زاهد الله حاجى شىفيع اللين دە قوناق اولوب قايتىدىغىمۇدە داملا عالمجان حضرت ، قريه نى آربادىن كورساتتى . فقط بونۇدە شردان قريه سى ايكى عدد اولوب بىرىسى آربادىن كور - لىدىكى حالده ايكىنجىسى تاو آرئندە قاپلانوب قالور ايمىش . عبد القيوم افندى اوشبو ايكى قريه نىڭ قايسىدىن ايدىكى بىلە آلمادم . اوزمىزنىڭ يولداش اسملى بابامز اوشبو قريدىن هجرت ايتىدىكى ايجون اوز عمرىدە بر مرتبه باروب كوروب يورمك وقبر تاشلىرىنى تىكشىرمك اخص آلامم ايدى . لىكن بو سفر ، اوشبو اش نصيب اوامادى . شويىلە ايسەدە مذكور اولنى وقىرلىرىنى كوردىكىمىدە عادتىن طاش متأثر اولدم .

مهربانو ، جعفر ، گل بانو ، حسن ، ايشىمىش ، دىنجهەد ، حسين ، صافىل . (۴) حسين بالالىرى : شمس الدين ، عبد الناصر ، محمد علم . (۵) عبد الناصر بالالىرى : عبد الحى ، عبد القيوم (ترجمه صاحبى) ، عبد القوى ، عبد الولى ، عبد الغنى ، جميله . (۶) عبد الحى اوغلى : عبد المن اولوب ، عبد القوى بالالىرى : خبيرة ، عبد القاسم ، عبد الحق ، مكنونه در .

«شجره حسينيه» گە كوره (۱) حسين اسملى بو آدمنىڭ : احمد ملا اسمىدە اوغلى اولمىش . (۲) احمد ملا بالالىرى : سعیده ، سالمه ، ايمانقل ملا ، جعفر ، صاحبه ، زايخا ، اسلامقل ، سعید (ترجمه حالى آثار) ده مذكوردر . ۲۰ نچى جلد ۲۶۱ نچى بيتدە ، (فضيله ۳) فضيله ابى بالاسى : عبد الناصر بن حسين در . عبد الناصر بالالىرى بىرنچى شجرەدە ۵ نچى رقم اولوب ذكر قىلىندى .

عبد القيوم افندىنىڭ ياشلىگىدە ، حتى يىكىتىك وقتلىرىنە ايرىشىدىگىدە اولان حاللىرى حقتە معلوماتىز يوق ، صوگفى حاللىرى حقتەدە خبرمىز آز . بونىڭ عصرينە يتىشك و بونىڭ سلامت وقتىدە بردفە قازان شىهرينە واردق ايسەدە كورشە آلمادى . «اوقا» شىهرينە واردىغىزدىن صوگ اسمىزگە بر مكنوب يازوب اثرلىرىنى نشر قىلورغە اجتهاد ايتىدىكىمىز ايجون رحمتلر اوقومىش ايدى كلىشە سىنى ياصاتوب «آثار» غە قويارمىن دىب بو مكنوبنى نىچە بللر صافلاب يوردم ايسەدە نهايت تننو وقتىدە آلنوب شوندىن قايتمادى . حاضرندە قولەزدە بر دانە اولسون يازوى يوق .

میلادی ۱۷ نچی عصر آخر لرندن اعتبارا «قازان» شهرنده حقیقی معناسی ایله «ادیبئر جمعیتی» دییورگه لائق لیکن اعضالری بیک آز، بر جمعیت وار ایدی. روسیه مسلمان لرینک غرب مدنیتی ایله قارا قارشسی کیلوب بر برینه بهرلشولرینی اوشبو جمعیتدن اعتبار ایدرگه تیوشلی. روسیه مسلمانلارینک بتون هیئتلری بر آدم فرض ایدلسه، مذکور جمعیت، شول آدمینک ماگلابی اولوب، شوق طرفینه اوشغوب وفزو کیلمکده اولان غرب مدنیتینه ایلک اوچراپ صوغولمشدر.

قازان شهرنده طوروب تورکی تلی وملی تاریخهز حقنده کوبمی آز می خدمتلری اولان «خلیفین» لر (سعید، آنک اوغلی اسحاق و بونک اوغلی ابراهیم) (۱) اوشنداق، اومت ایشانلرینک اوغلی لطفی الله، مشهور معلملردن محمد علی محمودی، ملا حسین افندی فیضخانی اوشبو جمعیت اعضالرنددر. اوشبو جمعیتنک بعض اعضالری بر طرفدن کاظم بیک، رادلوف، ایلمینسکی وباشقه لرغه قاتشوب یوردیکاری حالده ایکنچی طرفدن مرجانی مجلسینه ملا زمت ایتمیشلردر. حسین فیضخانی ایسه اوشبو علی و اوشبو کمالانی ایله مرجانی حضرتلری محبتنده فانی بر آدم اولوب نه کبی بر سوز ایشتمسه ونه کبی یاگا کتاب کورسه آگا خبر فیلوب طورمشدر.

مذکور جمعیتنک صوگ طبقلرندن صانالورغه لائق ذانلر هیچ شبیه یوق محمد جان آیطوف ایله بزنگ، بویرده ترجمه سیننی یاز مقده اولدیغهمز عبدالقیوم افندی اولسه کرب. عبدالخبیر المسلمی طرفندن مرجانی حضرتلرینه یازلمش مکتوبلرنک بر قاچ عددنده: «ابن عیدنی کورمادیکمزمی؟ بو مسئله حقنده ابن عیدنه سویلیدر؟» کبی سؤللرندن مرادی اوشبو آیطوفدر (۱۳۰۸ - ۱۸۹۰ ده وفات اولدی). عبدالقیوم افندی تاریخ بلمکده محمدجان آیطوف

(۱) اوشبو خلیقلر حقنده «یولیز» غزتمسده (۸۷۱ عدد) ذکی افندی ولیدی طرفندن مهم معلومات یازلورغه باشلانمشیدی. نه قدر صبر سزلانوب کوتمکده اولسه قده فالغان قسملری هنوز کورلماز. بونلرنک اسملرینی ایشتمش ایسه کده ترجمه حاللری معلوم اولمادی و شونک ایچون «آثار» ده یازا آلمادق. بو طوغر ده غی عذر مز اوشبودر. داملا عالمجان حضرت کتیخانه سنده یازمه بر نعمت الله کتابی کوردم. مذکور کتاب، قازان اماملرندن شمس الدین بن عبد الرشید بن عید طرفندن ۱۷۸۰ نچی یل ۲ نچی مارتنده سعید خلیقن گه هبه ایدلمش و ۱۸۳۳ نچی یل ۲ نچی اوغوستده ابراهیم خلیقن خانونی طرفندن ۱۲ صوم حق برابرینه محمد شریف سلیمان اوغلینه ساتولمشدر

درجه سنده و یازوغه ماهرلقده محمودوف هم لطفی الله درجه سنده اولماز ایسه ده تلمزگه اولان خدمتی انکار قیلنماز. آمریقانی، باشلاب تابوچینک اسمی بر طرفده قالب ایکنچی بر آدم اسمی ویرلدیکی کبی کوب وقتده علم، فن وباشقه کشفیاتنک اصل مؤسس لرینک اسملری اونودلوب شونلر آچمش بوللردن یور وچیلرنک نام و شهرتلری چیقار. بو واقعی بر حالدر. بوکا ایسه فلکنک ظلمی و تقدیرنک اویناوی دیه فارامقدن باشقه سبب تابارغه ممکن دگل.

بله طوروب فلک ظاهینه یاردم اینمکن صافلانوق ایچون بز عبد القیوم افندی ادبیاتنک مؤسسسی دگل بلکه تأسیس ایدلمش ادبیاتنی آرمی تالمی کینکایتو خدمتینی قیلوچیلردن صانارغه مجبورمز. اصل ادبیاتنزی تأسیس ایدوچیلر قازانده دارالفنون اطرافنده یور وچیلر و ایلک آچلمش مطبعه ده اوز تلمزده اولان اثرلرنی باصدر وچیلردر. مضمونندن قطع نظر ایدلسه تلمزگه ایلک فائده لی خدمت ایدوچی کیمسه جمال الدین افندی اولورغه تیوشلی (ترجمه حالی ایکنچی جلد «آثار» ده ۵۴۹ نچی بیتده یازلمشدر). بو مملکتده اوقورغه یازارغه بیلوچی نه قدر آدم بولسه شونلرنک هر بری «فضائل الشهور» دن استفاده ایتمیشلردر. عبدالقیوم افندی املاسی، تحریر اسلوبی اوشبو «فضائل الشهور» چه ایدیکی معلوم. فقط عبدالقیوم افندی کوب یازمش و مضمون جهنچده استفاده لی نرسه لر نشر ایدرگه موفق اولمشدر. بونک جمال الدین افندی دن آرتق اولان نقطه سی اوشبونده در.

تورکیه گه قدر اسمی ایرشوب حرمت ایله ذکر ایدلمکده اولان (۱) بو علم عاشقینک شهرتی، قازان شهرنده «صوقور قیوم» دیمکن عبارت اولدی. اوشبو سوزنی بز اوزمز یاغشی غنه آدملردن کوب دفعه لر ایشتمک و بوقدر تریبه سزلیکارینه تعجب قیلدق.

قازان شهرنده اوزینک یاقین سلفلرندن سعید بن احمد الشردانی حضورنده اوقودیغندن صوگ دوخاونوی سیمینار یه ده تورکی تلی معلمی اولدی و بو خدمته اونیش سنه لر قدر دوام ایتدی. اوشبو وقتده اوزی هم روسچه اوقوب یاغشی غنه معلومات تحصیل قیللمشدر صوگره اوچینلسکی اشقولاده دین معلمی اولمش ایسه ده بونده کوب طور مامشدر. قازان شهرنده تورکی تله ایلک مرتبه کالیندار

(۱) ظنمه کوره بونک اسمینی تورکیه ادیب لرینه ایرشدرمکده «ترجمان» غزتمسی همده گلنارخانم واسطه لی ایتمشدر لر

شبهت صاحبها بصاحب ابره
تکسووالعراة وجسها عريان

ديبولمش عربى بيتلر عبد القيوم افندى گه تمام طوغرى
کيلمشدر.

عبد القيوم افنديڭ توركى تخريرلىرى بر درجه يارارلق
اولسه ده عربجه يازمش نرسه لرى فاحش صورته باڭكشليدر.
بونڭ عقنده سليمان افندى آيظوفدن اوشبو سوزنى
ايشتم: «ياش وقتنده عبد القيوم افنديدن بر قدر درس
اوقومشيدم، اول بنم استاذمدر. صوگره تاهل ايتدم وبالام
بولدى. بالامه مؤدب اولسون وگوزل تربيه قىلسون ديه
عبد القيوم افندينى اوز اويمه چاقروب كيتوردم و شونده
اجره سز آسردم. اوز اوغلم ايله طرويسكى عبد الولى
ياوشف اوغلى يانينه آلنى عدد فقير بالا قوشوب بارينى
برلكده اوقوتدرغه باشلادم. اصل مقصودم اوشبو بالالرنى
صوگره دن غيمناز به گه ويرمك و هميشه ده عبد القيوم افندى
نظارتنده و تربيه سنده طوتىق ايدى. چونكه عبد القيوم افندى
غايه ديندار حتى تعصب درجه سينه چيقهش بر ملتچى
اولديغندن بونڭ تربيه سنده اولقلرى مدتده غيمناز به كى
حكومت مكتبلر يڭڭ فايوسينه اولسه ده بالا ويرمكدن قورقماز
ايدم. خلقلر، حكومت مكتبلر نده بالالر ينى اوقوتودن آرسلاندىن
قورقلر كى قورقلرى حالده بن عبد القيوم افندى
نظارت ايتديكنده بر ضرر اولمه چغن اعتقاد قىلور ايدم.
باشقه بر سببلر چيقديغندن بالالر غيمناز به گه و يرلماديلر
وتورلى اورنرغه تارالديلر، اما عبد القيوم افندى هميشه
بنم خانهمده معيشت ايتدى و شونده وفات اولدى. اويده
طورديغى وقتده طونينڭ جونلى ياغينى طش قىلوب كىوب
اوطور، ناگاه بونڭ سببىنى صور اوچى اولسه: طبيعى كيمك
اوشبور وشده در، كورميسزمى هر بر حيواننڭ جونى طشده در،
خلقلر ايسه جونلى طرفنى ايچ گه قويوب طبيعت گه قارشولق
قىلرلر. ديه جواب ويرر ايدى».

هادى افندى مقصوديدن اوشبو سوزلرنى ايشتم:
«قريمده زنجيرلى مدرسه سنده درس اوقوتوب طورديغم
وقتده، مذكور مدرسه ده روس لسانى معلمى اسماعيل افندى
ليمانوف، روسيه ده ظهور ايتش اديبلر وعالملرنڭ ترجمه
حاللر ينى صوراب، بر آچىق مكتوب طبع ايتنروب تيوشلى
يرلرگه تارنمش ايدى. قازان غه فايديغده بالقصد عبد القيوم
افندى يانينه كيتدم باشنده كامچات بورك و اوستنده ده
باشيل بيقاساب كازاكي، آياغنده اويوق اولديغى حالده

ترتيب ايدوب باصروچى اوشبو ذاندر. ۱۸۷۱ نچى يلد
برنچى كاليندارى چيقوب ۱۸۹۵ نچى بلغه قدر دوام ايتمشدر
(۱۸۸۵ نچى و ۱۸۸۶ نچى يللرده غنه چيقمامشدر). اوشبو
كاليندارلرنڭ جمله سى ۱۱۶۶ بيتدن عبارت. (عبد القيوم
افندى گه قدر فازانده «غره لك» اسمنده بر نرسه اوچ
دورت دفعه باصلمش ايدى). فواكه الجلساء، ايجه تانارى
اسمنده كتابلر عبد القيوم افنديڭ الوغ اثرلرنندىر. بوندن
باشقه كتاب و رساله لرى ده وار.

اثرلرندن معلوم اولديغينه كوره عبد القيوم افندى
زيرك و استعدادلى آدملردن و «داهى» صانالورغه لائق
كيمسه لردن دگل. ترجمه لرى ضرر سز اولسه ده حسن انتخاب
قوسى يوق. تاريخ غه متعلق خبرلرى بتونله يياڭكش
و كوبسى خرافاتدن عبارت. فكرمه كوره بونڭ سببى اوز
عصر يڭڭ اديبلر ينه و معلوماتلى ذانلر ينه فانشوب يورمادىكى
بلكه هميشه اوز بولمه سنده گنه چوقچنوب اوطورديغيدىر.
عصر مزده تصوف اهللرى: «بر شيخ تربيه سندين باشقه
ايشان اولمق ممكن دگل» ديرلر. تصوف حقنده بو حكمنڭ
درستلىكى شهبه لى اولسه ده اديب و عالم اولور ايچون
مطلقا اهلى اولان ذانلرغه اختلاط قىلورغه و قلبنى شونلرنڭ
سورلرى ايله بر آز غنه اولسه ده اشقورغه، طرمارغه تيوشلى.
«لهجه تاتاريه» سى «Словарь татарского языка»
اسملى اثر ايله «لغت چغتاي وتوركى عثمانى» اسملى
كتابدن آلنمش و اوز اجتهادى ايله بيك كوب شيلر چيو.
لمش ايسه ده تل ولقت، فنى صورتده تفسير ايدلماشدر.
روسجه بيلمادىكم ايچون روسجه لغتى حقنده سوز سويلرگه
اقتدارم يوق.

فلم خدمتينڭ آغراقينى، مملكت مزده علمى تفتيشارگه
ياردمچيلر آرقينى هر كيمسه دن مقدم بن اوزم بيلديكم
حالده آرزومه خلاف اولر ق عبد القيوم افندى اثرلرى
حقنده بو قدر سوز سويلرگه مجبور اولدم. اگرده ياشارمز
بونڭ اثرلر ينى جدى صورتده تفتيش ايتسه لر و فكرمنڭ
ياڭكش ايدىكنى ميدان غه قويسه لر ممنون اولورم.

عبد القيوم افندى بتون عمر ينى تاليف، جمع و ترتيب
ايله شغلله نديكندن دنيا سى تارلقده كچممش، يورتى فلانى
اولمامش و خلق آراسينه فانشوب يورمامش، سليمان افندى
آيظوف اويده طوروب جنازه سى شوندىن چيقمشدر.

اما الوراقه فهى انك حرفة
اوراقها و شمارها الحرمان

طوغری کیلیدی. نهایت، ۱۸۹۷نچی یل یاز باشنده امتحانلر بئناچده، رفیق معلم حسن افندی کبوتری (بولاطف) ایله (اول حاضرندە فاسییده خانکیرمانده معلمدر) برلکده طوغری پیتر بورغه کیتدک. برنچی مقصد: آخوند عطاءالله حضرت بایزیدف ایله کوریشمک، آنک افکار و مسلگی ایله طانیشوب، فضائل علمیه سینه قارشو عرض حرمت ایتمک ایدی. بو مقصدمز حاصل بولدی. بایزیدف حضرتلری ایله یاقندن طانشدق، یازغان و توشونگان نرسه لری حقنده بر فکر حاصل ایتوب بیک ممنون قالدق.

صکره، پیتر بورغده بر نیچه کون طورغاچ مسکاو آرقیلی طوغری قزانغه بوللاندى. بونده کیلودن مقصد مزده: ئلیگی اسم، فضل و شهرتی ایله وطن خار جده غیاپا طانشدیغمز. محترم فیوم افندی ناصری حضرتلرینی زیارت ایتمک ایدی. بوده بولدی. لکن بیک قصه ببتدی: اولاً، اسمی استانبول علما و ادبایسی آغزندن ایشتلگان بوذاتنک قزانده اوزمزنک «آغای انی آراسنده شهرتی بیک آز ایکانلگی آکلاشلیدی. «محرر فیوم ناصری حضرتلری فایده طورا؟» دیب صورالغانده کوبسی بلمیمز دیب جواب بیردیله. بلیگانلریده، بر آز اویلاب طورغاننک صوکنده: «ئهی، سین تگی صوفور قیومنی ایتسن میکان ئلله» دیب جواب قایتارالر و: «اول آنه شول اورامده طورا بوغای» دیب اوگره تب یباره لر ایدی. نهایت، پچان بازارندن باروب یفاترینیسکی اورامغه کرگاچ صول یافنده بر پورتغه کردک. قیوم افندی ناصرف شول یورتنک ایشک آلدندهغی فلیگلده طورا ایکان. بیک کچکنه آغاچ بر ایو ایدی. ایشکدن کروب بر بولمهنی اوتکاچ، ایکنچی بولمهده استینه گه تره لوب قویلغان بر اوسنال یاننده کامچات بورکلی، بیقاصاب کامزوللی برکشی اوطورا. سلام بیروب یاننه باردق. کورشدک. لکن اول قارشوسنده غی بر مالایغه سویلی طورغان سوزنده دوام ایتوب: «شورپاک فایناب چغوبرلن کوبگن جیوب طاشلا، بهره نگینی بر آز فاینغاچ سالورسن، مین سیکا شونی کیچده ایتکان ایدم اونوتما...» دیدی. اول آرده بز شوندهغی اورندق لرغه اوطورغان ایدک.

مالای کیتکاچ بزگه قاراب: «بز آشنی اوزمز پشروب آشیمز، بومالای ئلی یاکی کرگان. آش پشرو رهن بلوب یتکرمی» دیدی. بولمه ننگ ایکنچی یاغنده میچ آرتنده مالای ننگ آش پشرو ایله مشغول ایکانلگی بلنوب طورا ایدی. یازغان اثرلری حقنده سوز آچوب، خدمت قلمیه سی

قارشوسنده اولان ایکی بالاغه درس اوفوتوب اوطورر ایدی. کورشدیکمندن صوگ: «اسماعیل افندی لیمانوف رجاسینه کوره کیلدم، رسکزنی صورمش ایهش، شوونی اوزینه طوغری یبارسه گز یاغشی اولور ایدی» دیدم. بوگا قارشو: «کریه المنظر آدم اولدیغم ایچون بن رسمه نی چقارتمادم» دیدی. «اویله ایسه مکتوبنده اولان باشقه سؤلرینه جوابکزنی یازوب کوندکز!» دیدم. بوگا: «بو ملت، بنم آچ و قتمده حالمنی صورمادی و کوزینی صالحمادی، بوکون تاماغم طویدیفندن صوگ احوالی صورمق اوله میدر؟ ایمدی کیچ گه قالدی!» دیه فاتیغ و قطعی صورته رد جوابی ویردی. طبیعی بوندن صوگ چیقوب کیتدم و ایکنچی کره وارمادم. آخر عهرنده اگ ایلك ایسناو حاسه سی بتمش، صوگره ایشتمو حاسه سی، آندن صوگ کورو و آخرده ده طوتو حاسه لری بوزولمش. بونک بعدنده آغیر و راحت بر اوزون اویقوغه کیتمش آدم قییلندن طب طن اوله رق دیناغه وداع قیلمشدر. اوشبو جهندن بو آدم، اوزینک طبیعی اجلی یتوب وفات ایتمش اولسه کرک. زیرا حیات ایله مبارزه ایتماشدر.»

فاتح افندی کریمی برادرمز، مرحوم عبدالقیوم افندی ناصریغه عائد اوزینک اوشبو خاطره سینی یازوب ویردی: «استانبولده بولوندیغم وقت روسیه مسلمانلرینک اکابر علماسندن اولوق اوزره احمد مدحت افندی طرفندن بر نیچه مرتبه لر عطاءالله آخوند بایزیدف، قیوم ناصرف، اسماعیل بک غصبرینسکی اسماری ذکر اولوندیغنی ایشتمدم. شیخ جمال الدین افغانی حضرتلری آغزندنده شولوق اسملرینی بر نیچه مرتبه ایشتورگه طوغری کیلیدی. درست، بو اسملرینی روسیه ده و قتمده ده کوب ایشتکان ایدم. لکن «اکابر علما» صفیل روسیه ده کوبره ک فشقار، تونتار، مچکره، چیستای، قران مدرسلرینک اسملری ایشتله طورغان ایدی. حالبوکه استانبولده مین کورشکاله گان علما و ادبا طرفندن آنلرنک اسملری برده ذکر ایدلمه دی. بناء علیه، یوغاریده مذکور اوچ اسم مینم دقتمنی آیروچه جلب ایته طورغان بولدیله. بونلردن اسماعیل بک غصبرینسکی ایله بر قدر معارفه وار، قالغان ایکسی ایله یوق ایدی. شول سببلی، روسیه گه فایتقاچده آنلرنی زیارت ایتوب ملاقات و صحبتلریله مشرف بولونی اوزینه بورچ ایتوب فویدم.

۱۸۹۶نچی یلده وطنغه فایتسه مده پیتر بورغ و قرانغه کیلو میسر بولمادی. یالطه ده معلوگ ایتوب بر قش اونکاررگه

بورکهارت

(بشای ۲۰ نچی عددده)

بورکهارت ننگ یاننده یورمش خاطر دفترى بو کونده «لوندن» شهرنده جغرافیا جمعیتی کتبخانه سنده صافلانمقده در. بز بو اورنده بورکهارت ترجمه سینی روحانی بر آدم اولدیغندن یا که اسلام دینینه و تورک ملتینه خدمت ایتدیکندن دگل (آننگ آندی خدمتلى اولمامشدر) بلکه اوز ملتى و اوز قومى و دینده شلرى ایچون هر نورلى خطرلهر ایچینه کروب خدمت ایتدیکنینه صوفلاندىغمندن یازدق. بو کونده فاز اورداک فدروب یوروجى، یارتى بیت روسچه یازوغه مالک اولوق سببندن «علما» زمره سینه کروچى، فوللرینه تسبیح طوتو، باشلرینه چالما کیو سایه سنه «قطب العالم»، «غوث اعظم» عنوانلرینی آلوچى آدملرگه بزده قحطلىق یوق. بونلر ایله شهرلرمز قریه لرمز طولوغدر. فقط بورکهارت، وامبرى و غیرار کبی جانلردن، مال و راحتلردن کیچوب عهوم ایچون خدمت ایدوب یوروجیلرگه قحطلىق تمام یرنده در. اگرده بورکهارت قبیلندن برگنه، عبد الله مز یا که عمر و زفرمز اولسه ایدی بز بورکهارت ترجمه سینی یازاچق یرده اوز آدمزنگ ترجمه حالینی یازار ایدک. لکن نه چاره، یوق، اما یاشلرگه مثال کورسه تئکده ضرور. شونگ ایچون ایستهر ایسته ماز بورکهارت ترجمه سینی یازارغه وشونى مثال فیلوب کور-سه تورگه مجبور اولدق. بز معنورمز. بورکهارت کبی آدملرگه «عالم» و «ملت خادمی» دپسه کده یری وار.

بورکهارت، ۱۸۱۷ نچی یل ۴ نچی اوکتابرده خسته لنوب ۱۱ کون یاندى و ۱۵ نچی اوکتابرده وفات ایتدی. قبرى مصرده «قرافه» اسملى اورنده اولوب تاشینه: «هوالباقى هذا قبر المرحوم الى رحمة الله الشيخ حاج ابراهيم المهدي بن عبد الله بورکهارت اللوزانى تاريخ ولادته فى ۱۰ محرم سنة ۱۱۹۹ من الهجرة و تاريخ وفاته الى رحمة الله بمصر المحروسة فى ۱۶ ذى الحجة سنة ۱۲۳۲» ديه یازلمشدر. بومقاله ننگ کوب اورنى «الهلل» دن اقتباس قیلندى، «بورکهارت» ننگ رسمى ده مذکور ژورنالدن آلدی. روسچه اینسکلوپادى اردده Бурк-гартъ ماده سنه مذکوردر.

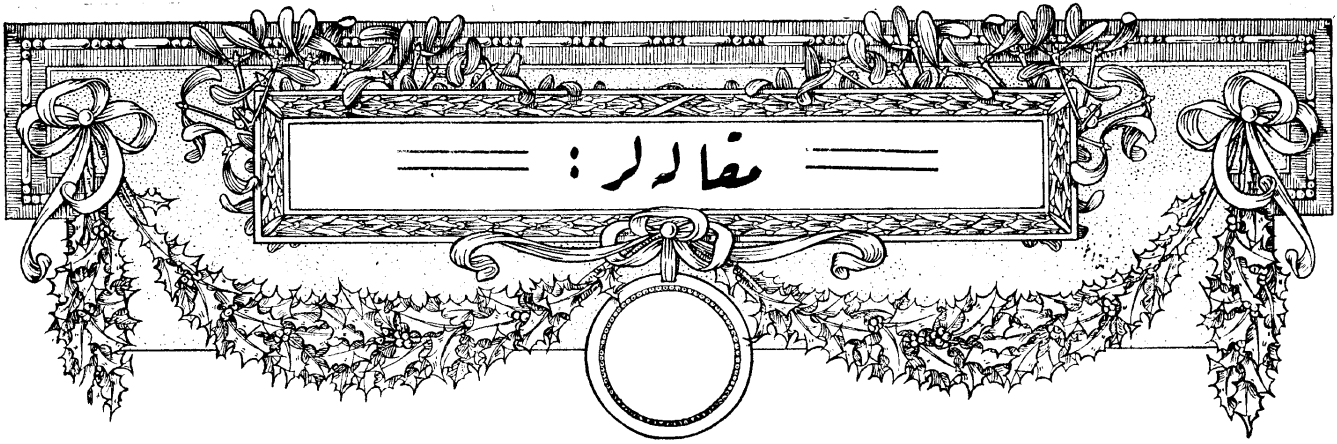
ایچون تشکر بیان ایتدک: « یازغانکنى اوقوسه لر یازار ایدی، اوقومیلر شول» دیدى طاعن نیلر یازارغه حاضرله نگانن صورادق. نى جواب بیرگانى خاطرمنده یوق در. اوستال طوغروسنده استینهغه یاکنى بر چاباتا ئلنوب طور ایدی. بوننگ آنده قولووینگ سببى صور اودن اوزمزنى طیا آلمادق. لیکن قناعتمله نورلک جواب آلمادی: «آنى بره و بولهک ایتوب بیرگان ایدی» دیدى بر ادیب گه چاباتا بولهک ایتلوننگ و آنکده یازو اوستالى قارشوسینه قولوننگ سببلرن بلورگه کوکل بیک قنقلانسه ده صورارغه تلنگ جسارتى یتهدى. قیوم افندی ایله بر آز مصاحبت ایتهر ایچون اوتنه دن بیرودن سوز آچوب قارادق. لیکن بولمادی: سوزنى اوزایتى، صورالغان نرسه گه ایگ فصحه روشده بر جواب بیره ده طوقتى. نهایت، یادکار ایتوب رسمینى صورادق. چقارتقانم یوق، دیدى. بر آز اوطورغاندن صوگ اوزى حقنده بولغان خلوص و حرمتزنى بیان ایتوب حضورندن چقدق. کوکل کوتارلک، روح بیرلک بر سوزنده ایشته آلمادق. لیکن آنى کور وومزدن بیک ممنون قالدق. چونکه فقر و مسکنت ایچنده طور ویده زمانه سینه و محیطنه کوره، شول قدر زور ادبى و علمى خدمت اینه آلوننگ ممکن لیکن کورو بزنگ کوکلرده قوت و استقبال ایچون امید آرتدردى «

استانبولنگ الوغ غزته سى اولان «افدام» محررى جودت بك، قازانغه کیلدیکنده عبد القیوم افندی یانینه کرمش و بونى ده آیاقلرى یالانچ اولدیغى حالده قبول فیلوب هیچ بر حالینی اوزگارتمامشدر.

تالیف ایتمش اثرلرینده هیچ بر غریب سوز کورلمادیکى حالده بر طائفه خلق کندیسنى دینسزلك ایله تهمت قیلدیلر. کالیندارلرینه کسوف و خسوف خبرلرینی یازمقنى شریعت گه خلاف اش فیلوب کورسه تدیلر. عبد القیوم افندی گه ده راحتمک و یرمه گان بو خلقدن ایندى نه کوتارگه کرک؟

عبد القیوم افندی ۷۷ یاشنده ۱۹۰۲-۳۲۰ نچی یل ۲۸ نچی جمادى الاولی (۲۰ نچی آوغوست) ده وفات اولدى. قبرى «قازان» مقبره سنده اولسه کرک. بوننگ وفاتینه شمى اون سنه طولوب اوزدى.

فارتلق هم اولم

- فن فاراوند - (ميجنيكوف بويىچه)

I

آدم باشينه كيله طورغان اوڭايسزلقلر، بلالر، آورولر و آنڭ كوكلينه بيك اور طويولغان حاللرنڭ بريسى ده فارتلقلر. كشى، يير يوزنده اوزينڭ تاماغين طويدرو و اوست باشين بر تورلى بتون ايتو درجه سينه كيلوب ييتوى برلن اوق اوزينڭ دنيغه كيلوينڭ سببى، طورمشينڭ آخري نى گه باراچقى، اوزى كوره طورغان اولوق و جفا لرنى نينداى بر غايه گه باروب ييتهر ايجون طارتووى طوغروسنده اويلانه باشلادى و بيك تيز زمانده، كشى اوز آناسندن بيك ضعيف بر حالده طوبوب اوزينڭ سلامت ياشاوينه فارشى كيله طورغان كوب سببلردن قوطولقانى صوڭده بايتاق مدت ياشى ده بر زمان فارتايا اوله در ديگان فكرنڭ درستلگين كوردى. آدمنڭ باشى فلسفى نرسه لر حقتده اويلانا باشلاغاندن بيرلى بو ايكى حقيقت يعنى آدمنڭ فارتايووى و آنندن صوڭ اولوى آڭا بيك آشكار معلوم اولدى. لىكن كشى، اوز باشينه كيله طورغان يامانقلرنڭ برينه ده راضى توگل، ممكن قدر هر برندن قاچاسى كيله وشول يولده هيچ آرمى طالماى ازله نه وتورلى نورلى علاجلر قىلادر.

مونه شول قاعده بويىچه بو فارتلق مسئله سنده كشى باشى كوب اويلادى بيك كوب ازله ندى. ايڭ ايسكى زمان طبيبلرندن باشلاب اورطه عصرنڭ عرب طبيبلرى و صوڭقى عصرلرنڭ مشهور طبيبلرينه قدر هر برى ديرلك فارتلق ايجون علاج ازله ده كوب اويلر يوروتديلر. فارتلقنڭ عادى فاراوده نرسه دن عبارت بولغانين بر همه بز بله مز: «فارت كشى» ديوو برلن ساچ و صافاللىرى

آغارغان، تيريسى جبر چقلانغان، سويهك وسكرلرى بيك آچق تيرى اوستينه قالقان، نشلرى توشوب بتكن و قالقا نلرى ده كو چكه گنه اور نينه ئله گوب سلاكنوب طوره طورغان، آرقهسى بوكره بيگان، اعضالرينڭ، خصوصا حركت اعضالرينڭ قوتلرى ايڭ كيم درجه ده قالقان، آقرين غنه يورى، كوچ برلن گنه حركت ايتو طورغان بر كشى نى هر كم بيك تيز ايسينه كيتوره در.

مونه موندى هر ياقدن ضعيف كشى، طبيعتنڭ اوڭايسزلقلرينه فارشى طوره آلهيدرده نينداى بولسه بر اوروغه ئله گوب آنندن قوتولا آلهيچه اوله در.

حاضرگى بزنىڭ وقتده اولگان فارتلرنڭ ميتلرين ياروب نيندى اورودن اولگانلار برن بلورگه طريشقان طبيبلرنڭ سوزلرينه قاراغانده بزنىڭ زمانده هيچ بر اوروسز اولگان كشى ميتى برده اوچراميدر، كه موندن: «كشى هر وقتده اتقافى سببلرنڭ قربانى بولا ايكان» ديگان فكر كيلوب چغه در. حاضر اوله طورغان فارتلرنڭ اوروسز يعنى طبيعى اولم برلن اولگانلرى اوچرامغانغه كوره عالملر: «دنياده طبيعى اولوم بارمو يوقسه طبيعى اولوم ديگان نرسه بتونله يوقمو؟» ديگان سؤال فارشينه كيلوب چقانلر.

فنى تجربهلرنى كشىلرنڭ اوزلرنده ياصو تورلى اوڭايسزلقلرغه سبب بولغانى كيك مقصودغه ييتونى ده، كشى نڭ عمرى اوزون بولوى يرافلاشدرغانغه كوره طبي تجربهلر تورلى حيوانلر برلن ياصالادر، تورلى حيوانلرنڭ حياتلرن نيكشركانندن صوڭ، حيوانات عالمنده هيچ بر چيت و اتقافى بولغان سببندن باشقه ده اوله نڭ بولغانين (؟) بليگانلرده بو اشنڭ كشىلرده ده بولامو ايكانن گنه تعيين ايتهسى قالقان. اولم طبيعى بولغاچ اول يوقو كيك تلنوب آلونه طورغان بر نرسه بولوى لازم. بو مسئله طوغروسنده كوب و قتلر اويلاغان بر عالم، طبيعى اولمنى توبانده گى چه تصوير

همه سى بىر بىر يىنه متناسب بولمايدىر. كىشى، ياشى باشى شوشى اوزىنىڭ اعضاسىنى يېتىشمە گانلىكلاردىن آفرىن آفرىن ضرر كۆرە باروب بىر كۈن ھلاك بولورغە مەجبۇر بولادىر. آنىڭ فېكرىچە بىزنىڭ وختىمىز قارطايوۋمۇزغە ايىڭ بىر نېچى واپىڭ زور سەبب: بىزنىڭ بابالارمىزدىن مېراث قالغان «فالېن اچا گى» مۇزدىر.

طبيعىت علماسى فارشىدە ايىڭ زور قاعدەلەردىن ساندا. لىغان بىر طبيعى سايلابو (естественный подборь) زافونى بار. ھەمە يىر اوستىدە ياشاۋچى نرسەلەر بو قاعدە بويىچە ياشىلار. يعنى طبيعىت ھەر بىر نرسەنىڭ ياخشىراغىنىنى تىركەتكەگە صلاحىيەتلىرىگە كىلىپ سايلاب قالدۇرغەدە فالغانلار بىر ھەمە سىمىن طورمىش يولىدە كۆرەشكەندە ھلاك ايتوب بىر تەرەدۇر.

مۇكا نىباتات عالمىدىن بىر مىثال آلىق: قايسى بىر اولە نلرنىڭ بىك يىراقىدىن كوزگە آتلوب كورنوب طورغان چىكلرى واول چىكك اچىدە باللرى بولادىر. اولەن بوللرنى نى اىچون يېتىشدرە ؟ اوسىلىكلەر عالمىدە تىناسلىك نورلى تورلى اوچا طورغان چىكلەر وحشرا تىلر آشا بولغانىن ايشىكتا نىز باردر بىت (*). اولەننىڭ چىكەگى نى قىدر آچق توسلى بولسە بالى نىقىدر تىملى بولسە ، آككا كىلە طورغان چىكلرنىڭ سانى كوب بولادۇرە آنىڭ نىسلىنىڭ طارالوى، چىكلرى كوزگە كورنى طورغان، بالى آز بولغان اولەنگە قاراغاندە كوبرەك بولادىر. اولەننىڭ شونداى ماطور چىك بىرلن و تىملى بال بىرلن قوراللانوبىن طبيعىون: «آنىڭ طورمىش اىچون كورە شوى» دىلر. اما طبيعىتنىڭ شونداى اولەنلرنىڭ نىسلىمى بىر تىمىچە اىكەنچى تورلى ضعيف حاضرىلىككە كىلرنىڭ بىر وفت كىلوب نىسلىمى قورنوب، طورمىش اىچون نىقراق حاضرىلەنگانلارنىڭ كە يىر يوزىدە قالدۇرىن طبيعى سايلابو دىلر (естественный подборь). حيوانلر جنسىنە كىلسەك يىر يوزىدەگى قوبانلرنىڭ اوزلرىن دىشە مانلرنىڭ صافلار اىچون بارى آياقلىرىغە اشكە ياراقلى اعضالرى بولغانغە نىق چابا آلا طورغان قوباننىڭ نىسلى طارالوب آياغى ضعيف قوبان، دىشمانغە آزق بولادە نىسلى قورىدۇر. بو مىثالە قوبانلرنىڭ آياق ايتلرنىڭ قوتلى بولوب اوسولرى طبيعى سايلابودىر.

حاضر اوز بىزنىڭ باشلاغان مىسئەلگە قايتىق. فالېن اچاك بىزگە اوزمىزنىڭ بابالارمىزدىن قالغان دىدك. آنلر وحشى حالتدە اوچراغان بىر نرسە بىرلن طوفلانوب يورگاندە، آزقنى

ايتە: «عمرنىڭ ايىڭ صوگىمىنە يىنكەچ ، فېكرنىڭ يوروى بىك ضعيف درجەدە فالغاچ فارت كىشى اوزىنىڭ كوندىن كوندىن حالدىن طايغانن سىزەدر. آنىڭ اعضالرى ضعيفلەنوب بىنكان؛ ايركىنە (воля) اطاعتدىن باش طارنا باشلىلار؛ قىرىسى سىزىمى طورغان قورى وصالقن بولا؛ آياق فوللرنىڭ بىلىقى بىتە؛ يوزى يابوفا؛ كوزلرى توبكە باتا، تومانلانا، سوزلرى كوج بىرلن گنە آغزىدىن چىقا؛ حاصل، تىركك، قارتنى طىشى اعضالردىن اچكە طابا آقرن آقرن طاشلى باشلى؛ صولو آلو چىتونلەشە و ايىڭ صوگ يورەككە تىبوۋندىن طوقتالا. قارت عادى يوقوغە كىنكان صمان آقرىن غنە سونە. مونە طبيعى اولم شول توسلى بولورغە تىوش.»

مونە بو تورلى اولەننىڭ بىزنىڭ آرادە حاضر اوچراما. غانلغىدىن كىشىلرنىڭ عمرلرى آقتق چىگىنە سلامتىك بىرلن باروب يېتىمە گانلىكى آكلاشلىدەدر. بو طوغرىدە تىقىقات بىرلن كوب شىغلەنگان عالمىدىن بىرى: «كىشى ايىك يوز يىل ياشارگە تىوشلى»، اىكەنچى بىرى: «كىشى يوز يىل عمر ايتەرگە تىوش» و اوچونچىسى دە: «كىشى اعضالرنىڭ اوسوى ۲۰ يىلغە طارطالغاچ آنىڭ عمرى دە بوندىن بىش ئولوش اوزون يعنى يوز يىل بولورغە كىرەك» دى. بو صوگى عالم كوب حيوانلرنىڭ عمرلرى ، اوسوگە صرف قىلغان وقتلرى قىدر بىش ئولوش بولغانىن بىلىگەچ شول فېكرگە كىلگان. بىر عالم: «طبيعىت طرفىدىن كىشىگە بىرلىگەن عمر كوبرەك كىشىنىڭ اولە طورغان عمرى بولورغە كىرەك يعنى ۷۰-۷۵ ياشلر» دى. لىكن مېچنىكوف بو يوغارىدە سويلەنگان فېكلرگە بىتونلەى راضى بولمىچە كىشىنىڭ ۷۵ گە گنە قىدر ياشاۋى طبيعى بولماسقە كىرەك ، چونكە بىزنىڭ فارشىمىزدە ۷۵ ياشدىن صوگ بىتون عالمنىڭ اىسىمى كىتەرلىك فېكر بىان ايتكان فىلسوفلر و ادىبلر ، و تورلى تورلى تىقىقاتدە بولغان عالملر بار. بوللرنىڭ ، طبيعى بولغان بىر ياشدىن اوزغاچ اوزلرنىڭ اسلار بىن مۇگىگە اونوتولماسلىق ايتوب قالدۇردى اشلر اشلەولرى مەكەن بولماس ايدى. اىكەنچى دن حاضردە ۱۰۰ بىرلن ۱۲۰ ياش آراسىدەگى كىشىلر بايناقغە اوچرى و بىرگنە عصر بىزدىن اول بولغان زمان تارىخىدە دىستىلگەندە ھىچ شىك بولماغان روشدە ۱۰۰ ياشكە قىدر طورغان كىشىلر بولغانى يازلەدر. مېچنىكوف بوندىن باشقە بىر نېچە تورلى دىلبلردىن صوگ عمرنىڭ اوزونلىقى ۱۵۰ يىل بولورغە كىرەك، دى. بىزنىڭ بو ياشكە يېتە آلماۋچىلىقىمىزنىڭ سىببى: كىشىنىڭ بىتونلەى يىتوشكان ، ھەمە يىرى كىلوشكان ، روشدە و اعضالرنىڭ

(* بو حقتە آچق مەلومات اىچون : شورا ۲۳ عدد ۱۹۱۰ گە مارجعت اولندۇر.

پشره طورغان صوقلرنىڭ قاتشقانى صوڭىندە آش فاراندىغى و نچكە اچا گيلردە گى آزقلر كىرە گى قدر صىغايىتىلا و صوور يلا دە قالين اچا گى گە چغار يلا در؛ قالين اچا گى برلن نچكە اچا گى دە گى آشلر برى برينه قاتشەيدىر؛ آنلرنى اوز آلدىلر يەنە آيروب طورر ايچون ياصلغان فاپقالر بار. آشنىڭ قالدقلىرى قالين اچا گى گە چغو برلن آش سكر و نىڭ قوتلى صوقلرنى دە حال آلا آلمانغان اورچى آلمانغان تورلى تورلى ميكروبلر اوز اشلر يەنە باشلىلر، آلا ر بىك قوتلى ر و ش دە اورچى باشلىلر (*). بو ميكروبلر تورلى صوقلر ياصاب اول صوقلر فانغە قاتشادە بتون اعضالر آشا آغوب آنلرغە سكوپ يوريدىر. شول صوقلر آراسندە بىزنىڭ قىمتلى اعضالرمىزنىڭ شاقماقلىرىنە، نىرۇلرغە، بويرەك، باور و طلاقغە آق ر يەن آق ر يەن غنە آغور و شندە تاثير ايتە طورر. غانلرى بار. آنلرنى عادى اشلر يەن بولدىر آلماسلىق بر حالگە كىترو بولندە كون صابن خدمت ايتەلر. مونه بولاي بولغاچ قالين اچا گى نىقدر اوزون بولسە، آن دە آشنىڭ قالدقلىرى نىقدر اوزاق ياتسە بو آغولردە شول قدر كوبرەك اشلە نوب بىزنىڭ قىمتلى اعضالرىمىزنىڭ شاقماقلىرىن قوتلىرەك آغولغانلرى آڭلانا در.

يوغار يەنە ايمچە كلى حيوانلردە ياصلغان تىققات بويىچە آنلرنىڭ عمرلرى گاودەلر يىڭ زورلغىنە متناسب دىگان ايدىك؛ اما آط صغر و صارق بايتاق زور گاودەلى بولسەلردە صغر ۱۶-۱۷ ياشدە بتونلەي قارطاي و صارق ايسە ۵ ياشدە گنە اوسوب يتسە دە ۸-۱۰ ياشدە بتونلەي قارتاي، تىشلىرى توشوب بىتە در. موڭا سبب آنلرنىڭ قالين اچا كلرنە ياصالا طورغان آغولرى برلن آغولانولر يىدر. صارفلرنىڭ آشاغان اشلىرى بارى بر آطنە دن صوڭ غنە اچلر نىڭ چغوب بىتە شوڭا كورە بو وقت اچندە آق اچدە بىك نىق صاصى و چرو وقتندە تورلى آغولر حاصل بولوب فانغە طارالادر. آطنىڭ آشاغان آشى اچندە ۴ كون طورادر و شول دورت كوننىڭ بريسى گنە قارن و نچكە اچا كدە اوتكاروب فالغان اوچ كونين قالين اچا كدە اوتكارە يەنى اعضالرغە فائىدە بولندە توگل بىلكە كىرىسنىچە ضرر بولندە اوتكارە در.

بو حيوانلرنىڭ عمرلرنىڭ قىسقىلغى شول اوزلر يەن اوزلرى آغولادىن غنە ايكانى حقيقت گە ياقىندىر. بولارنىڭ كىرىسنىچە پاپوغاى اوزاق ياشى آننىڭ نچكە اچا گنە (*). اچا گى، گى، مىقروبلر حقتە «شورا» ۱۹۱۱ يىل ۶-۹ عددلرگە مراجعت اولندە در.

ياكە جىلكنى آياقلىرى برلن يوگروب قوبوب طوتقان چاقلرنە و دشمانلر نىڭ چاچقان فاپقوب اوزلر يىڭ اچا گيلرنە گى آرتق نرسەلرنى بوشاتورغە بىك يىش طوغرى كىلو ضررلى بولغان؛ كىشىلر و عومومادە آياق اوستندە يورى طورغان حيوانلر طىشقە چغار ايچون (اچا كلر يەن بوشاتور ايچون) توقتالوب معين بر ر و ش دە طور و لرى كىرەك بولادر. اگر شوشندى حيوان، بر جىلك آرتندىن چاقلاندى ياكە دشمانندىن فاپقانە طوقطالورغە مجبور بولسە ايدى آننىڭ عىلاك بولوب نىسلىنىڭ بتوى مقرر ايدى. مونه شول طورمش ايچون كورە شودە بىزنىڭ بابايلردە بولغان بىك كوب قورال - لرىنىڭ بىرسى دە قالين اچا گى بولغان. آشلىغى جەتندىن فائىدەلى بولغان صوقلر صوژرلغاچ بىزنىڭ آزقلر قالين اچا گى گە توشدە آن دە بارى قاتىلان و شول قاتى نرسەلرنى چغارغە چىتىنك بولماسىن ايچون قالين اچا گى دە بىك كوب لا بلا (слизь) ياصلادر. صوڭى يىللردە گى تىققات بىزگە قالين اچا گىنىڭ آش سكر و ايچون كىرەكلى نرسە توگل ايكانىن بىك آچق اثبات ايتدىلر.

آش سكر و مسئلە سندنە، فندە كىوب خدمت ايتكان پىتر بورغ پرافىسورى پاولوف لاوراتور يە سنىغى كىشياندىن، آشنىڭ پىشرولى بىزگە كىرەك در جە دە نچكە اچا گيلردە اشلە نوب بتكانى معلومدر.

ايكنچى طرفدىن: حيوانلردە عمرنىڭ اوزونلغى آنى قىسقىرتە طورغان باشقە سببلر بولماغاندە گە و دە نىڭ زورلغىنە متناسب ايكانى معلومدر. مثلاً فىل بىك كوب ياشيدىر. لىكن اوستىن قاراغاندە گودەسى كوب در جە كچكە بولا طوروبىن بىك اوزاق ياشاچى حيوانلر بار. مثلاً پاپوغاى بىك اوزاق ياشيدىر. مونه بو كورنىش دە برى برينه قارشى بولغان واقفە لرنى قالين اچا كنى اعتبارغە آلو بىك آسات كىلىشە در. چونكە عمرنىڭ اوزونلغى قالين اچا كىگە كىرىدىن متناسبىر، يەنى اوزون قالين اچا كلى حيوانلرنىڭ عمرلرى، گودەلر يىڭ زورلغىنە قارامىچە، قىسقى بولادر. مثلاً آط، قوى بىك آز ياشىلر، چونكە آنلرنىڭ قالين اچا كلرى بىك اوزوندىر. اما اوچا طورغان قوشلردە بولسە قالين اچا گى يوق چونكە آنلرغە ياشا و كورە شى ايچون گاودەلر يىڭ مەكن قدر يىنگل بولوى فائىدە لىدر؟ آنلرنىڭ سىدىكلرى دە قاطى تىزەكلرى دە بىك يىش يىش چغوب طورەلر و بو اش قوشلرنىڭ اوچقان چاقلرنە آرت آياقلىرى قىملىدە ماغانغە اشكە ضرر ايتىدىر. قالين اچا كنىڭ ضررى نى روشچە بولا صوڭ؟ ... آشنى

كېڭىيە، بۇرۇننى بېك اوچلاندار، اسسە-يىلگى ۳۹ و ۴۰ درجەلەرگە يېتە، يۈرەگى تېيىۋى ضعيف، عادىتدە گېدىن يىشراق و كۆپ وقتدە تىگىرسىز بولا، بالانىڭ يۇفۇسى قاچا، يۇفۇغىدىن پۇشۇنۇچان بولا و كۆزلىرىدە قايىسى وقتدە كىكرىلنە (косоглазие). مۇنە بۇ حاللار ھەمەسى نىرۋلرېنىڭ آغۇلانىۋون كورستەدر. بۇ سوزلردىن نىرۋلر سىزىگىر بولغان چاقىدە بۇ اچا كىدە باصل بولا طۇرغان آغۇلنىڭ تائىرى نىقدىر قوتلى بولغانى آچق آڭلاندار.

ياڭا بالا طابقان خانولنىڭ، يۈرەك، باور و بويىرەك آورولى كىشىلرنىڭدە اچ كىبودن نىق تائىرلىنگانى شۇلوق فىكرىنى قوتلىدىر. اچ يىدرو كۆپ آورولنىڭ حاللرېنى ياخشىلاندىغانى دوقتورلرغە بىك كۆپىن معلوم بولغان بۇ حقىقتىدر. بۇ آغۇلانىۋونە تائىر ايتۇچى نرسە شۇل قالىن اچا گىدەگى مىكر و بىلردىن باشقە نرسە توگىلگىن آناسى قارىندىغى و ياڭا طوغان بالانىڭ اچا گىدە، بىدە اعضالرغە ناچار و آغۇلاردى تائىر ايتە طۇرغان نرسەنىڭ بولماۋى كورستەدر. مۇنە شۇل سىبىدىن ايمچەكلى حيوانلرنىڭ ھەرلرېنىڭ قىسقىلغى قالىن اچا گىنىڭ اوزونلغىدىن و آندە باصل بولغان آغۇلردىن دىيورگە بىز حقىلى بولامىز. (اخىرى بار). ع . مصطفى .

شعر:

طبيعت آلدندە .

طورام مېن دىيادە، طور سامدە دىيانىڭ يەمىن كورمىم .
 كوكۇلسىز، ھىر باغىم طب طن، فارانغى؛ باقتى كون كورمىم .
 بولا قاي چاق، تمام مېن آبدىرىم، نىشىلەرگەدە بىلەيم
 ئولە كوكۇلم، آنى ھىچ بىر تائىرلەندىرە بىلەيم .
 يورىم: نورلى، يەشىل ختفە كىك ماطور بولونلردە
 كوكۇللى، آل فزل گل چەكەلر آتقان اورونلردە .
 طورام ايرتە بىلەندە موڭلى قوشلر صايراۋن طىكلىم
 نوزە آلەم شول وقتدە مېن، جلىم شۇندە اوزم جىلەيم .
 كوكۇلنىڭ شول طبيعتدىن تائىرلەنگان كورسەم
 يۈرەكنىڭ بالقىن كوز بەشىلم سوندىرگان كورسەم
 جھاندە قوش و قورتلرنىڭ تىرى يورگانلرن كورسەم
 آغاچلرنىڭ نىچە يىللىر ھەر سورگانلرن كورسەم -
 بولا آتقان كىك بىختم طاكى؛ مېن شادلانام، اوبىلىم :
 «نىگە صوك فاىگرام، بۇ دىيادە مېندە طور رمن!» دىم .
 جمال الدين يومايف .

مىكر و بىلر، چىرتۇچىلر بىدە اوچراماغان كىك طوغىرى اچا كىدە دە (hectum) بىر نىچە دانەلرگە اوچرىدىر. (۸ يىللىر ياشاگان پاپوخابىلر بار). شۇلا يوق قارغەلرغە چىرىگان ايت آشاتسا- كىدە اچا كلرنىدە آزقنىڭ چىرىگانلىكى بىلەنمىدەر؛ آنلرنى يارغاچ مىقر و بىلر بىك آز طابىلا و چىرىگان ايس بىدە چقىمىدەر . اولىگى لرنىڭ قىسقى ھەرلىرى و صوڭغى لرنىڭ يىغىنى فوشلرنىڭ اوزون ھەرلى بولولرېنە سىبب آنلرنىڭ اچا كىلرېنىڭ بىر سوبىلەگان روشدە بولولرى ايكانىن اوچەمى طۇرغان بىلكە بوگرە طۇرغان فوشلرنىڭ قىسقى ھەرلىلىكلرى بىك آچق اثبات ايتەدر . بوگرە طۇرغان فوشلر ايمچەكلى حيوانلرغە اوخشاشلى راق ھەر ايتكانگە كورە آنلرنىڭ آشدن قالدقلىرى كويىلەپ چىولادىر، چۈنكە آنلرغەدە دىشەماندىن فاچقان چاقىدە ياكە آونى قوغان چاقىدە طوقتالوب بوشاتو ضرلىدىر (*). بۇ فوشلرنىڭ تىزە كلرنىدە ايمچەكلى حيوانلرنىڭ قىسقى كىك مىكر و بىلر بىك كۆپ اوچرىدىر .

بىنە بو فىكرىنى اثباتكە بىك آچق بىر دىليل : ايمچەكلى حيوانلر جەملىسندىن بولوبدە اوزىنىڭ طورمىش روشى بىلرلن فوشلرغە اوخشاشقان يارقانات بىك اوزاق ياشىدىر . يورى طۇرغان حيوانلرغە قالىن اچاك كىرەكلى بولسەدە اوچە طۇرغانلرغە ضرلىدىر؛ چۈنكە آنلرنىڭ اوچەلر بىن آرتىدەدر . شوڭا كورە يارقاناتلرنىڭ صوفر اچا گىلرې بىتونلەي يوق و قالىن اچا گىلرې ايسە نچەكلرى بىلرلن بىر قالىنلىق ھەنە بولوب آش قالدقلىرىن صافلاو خىمتىن ايتىمى، بىلكە نچكە اچا گى خىمتىن اوق ايتەدر . بو حيوان صارقىدىن ئىلە نىچە اولوشلر كچكىنە بولسەدە آندىن آرتق ياشىدىر . قالىن اچا گىدەگى مىكر و بىلردىن باصل بولغان صوفلرنىڭ كىشىنىڭ صولغىن آغۇلادە تائىرى بارلغىن بىز ھەر قايومىز اچ آرتق كىيىگان وقتىدە اوچرى طۇرغان حالسىزلىكىدىن و بىك نىق باش آورونۇندەدە بىلە آلامىز؛ مۇنە بۇ اچ كىبوۋى بالالردە بولسە، آنلرنىڭ نىرۋلرې اول آغۇلردىن نىق تائىرلىنۇچى بولغانغە، حاللرى يىنەدىن آورراق بولادىر .

بىر دوقتور، اچ كىبوۋى بىلرلن آورى طۇرغان بالالرنىڭ كورنىشىن يازغاندە بولاي دى: «بالانىڭ يوزى بىك نىق كوگارە، كوزلرې توبىكە باتا، كوز آلمالرى

(*) آظلرنىڭ يورگاندە بوشانغانىن بۇندەغى فىكرگە قارشى دىيورگە آورون يوق؛ چۈنكە كۆپ مۇتخەصلرنىڭ شھادتى بۇنىچە آظ اياڭ قوتى بىلرلن چاباقىنى وقتدە اچا گىلرېن بوشانا آلمىدىر . بىلكە چابودىن آقرىلانۇنى ياكە بىتونلەي طوقتالونى تىلدىر .

حکیملری حتی بو کونهرده گی مدرسلر طرفندن ده دینسزلیک ایله نهمت ایدلور.

یمین ایتمک، یالکیز الله تعالی اسمینه گنه مخصوص اولدیغی حالده «درنه» و «بنغازی» (طرابلس ولایتینده گی شهرلر اولوب بو کون ایतालینلر طرفندن ضبط ایدلدی) ده اولان مسلمانلر، دعوی و خصومت وقتلرنده اوزلرینک «ولی» دبه اعتقاد ایتمش آدملرینک چریش سویا کلری حضورنده وشولر اسمی ایله آند ایتمک عادتینی احداث ایتدیلمر.

قبرلر اوستینه مسجدر بنا ایتمک، مزارلرده قندیلر یاقه، قربانلر کیسمک اسلام شریعتنده ممنوع، بلکه الوغ گناهلردن اولدیغی حالده بزنگ مسلمانلر مز بونی عبادت اورنده اجرا قیلورلر و بونلر برابرینه ثواب امید ایدرلر. اسلام مملکتلرنده گی قبرلرگه عبادت قیلو چیلرنی کوردیکلرنه چیتلر، بزنی مجوسی و وثنی ظن ایتمسار معنورلردر. زیرا اعتبار و اعتماد انسانلرنک سوزلرینه دگل بلکه عمللرینه در. « ضرورت، حراملرنی ده مباح قیلور » فاعده سی فقه فاعده سنندن اولدیغی حالده غفلتدن باشلری چقماسون و ماللرنک ذاتی منفعتلرینه برر تورلی خلل کیلماسون ایچون اسلام یاشلرینک یاکی فنلرنی تحصیل ایتمکلری و چیت قوملر ایله اختلاط قیلملری هر تورلی بهانهلر ایله منع ایدلور و بوکا اجابت ایتماش کیمسار علنی صورنده ا کفار اولنور.

بونندن بر قاچ سنلر مقدم، آوروپاغه وارمش فاس سفیرلری: «اورنقلرده اطورومق شریعت فاشنده ممنوع» دبه تزلرینه اطوروب و «باشقلرنک ذبیحه لرینی آشامق جائز دگل» دبه اوزلری تاووق و باشقله حیوانلر صویوب یوردیکلرندن اوزلرندن آوروپا دنیاسی استهنزالر ایدوب کولدیلمر و اوشبو معناسز تعصبلی ایله اسلام دینندن ده کولدررگه سبب اولدیلمر.

اصحاب کف ائلری اولان قطمبرنک، حضرت ابراهیم نکه سی ایله صالح پیغمبر دوه سینک جنت که کره چکلری، بزنگ اوگوز اوستنده، اوگوزنگ ده بالقی صرتنده طورمقی، حضرت حوانک آدم پیغمبرنگ صول فابره سنندن یارالوب ده شونک ایچون خاتونلرنک بر فابره لری کیم اولدیغی، یاغمورنی فرشتهلر چیلاکلر ایله دگزلردن تاشوب یاودرقلری، شیطانلر بر بزینگ ییلکه لرینه باسوب کولرگه قدر چبقارغه طریشدقلرنده فرشتهلر آنلرنی اونلر ایله قوغوب توشور.

مسلمانلرنک روحانی خسته لکلری و آنک سبیلری

II

دینمی خرافاتمی؟

(«تورک» غزته سنندن مقتبس)

رسول الله افندمز کیتورمش اولان اسلام دینی معیشتلر و فنلرگه موافق بر صورتده تأسیس قیلنمش ایدی. لیکن اوزندن صوگ اسلام دینینه، باشقله خلقلر و باشقله مملکتلرده اولغان خرافات و اساطیردن بیک کوبلر علاوه ایدلدی و فوشلدی. الهی حقیقت برکنه اولوب بونده تعدد یوقدر. لیکن الهی حقیقت و قولمزده اولان قرآن عظیم الشان گه خلاف و مناقض رسم و یالانلر، عرف و عادتلر، صنعی قاعه لر احداث قیلندی و بونلر سببندن باشقله ملتلر ایله اختلاط ایتمک، هنر و صناعتلر تحصیل قیلوق، ترقی و تمدن یوللرینه کرمک منع ایدلدی، حسابسز مذهب و مسلکله ظاهر اولدی. بو شیلر نتیجه سی اوله رق اسلام ملتلی خیال ایله جهالت ایچلرنده یاشارگه، باشقله ملتلرگه اسیر صفتنده عمر سوررگه مجبور ایدلدی.

«اش اشلهمک و طریشمق، عبادتدن افضل» مآلنده درست حدیثلر اولدیغی حالده صناعت، سعی و غیرتدن نفرت ایتدرمکنک یا کگلش ایدیکنی آکلوا چیلریمز هنوز آزدر. افندمز حضرتلرینک حدیث شریفلری اوز زماننده دگل، صحابه لری زماننده ده دگل، بلکه هجرتدن یوز یلر قدر صوگ بر عصرده یازلورغه، ضبط و قید ایدلورگه باشلاندى. بعض مناققلر و منفعت پرستلر بونندن استفاده ایدوب موضوع حدیثلر اویدردیلمر و خلقلر آراسینه نشر قیلدیلمر. اوشبو خیانتنی کوردیکلرنده بوکا قارشو طور وچیلر و قدرتلری قدر چاره لرینی کوروچیلر اولدی ایسه ده مذکور خائنلرده سکوت قیلوب طورمادیلر و هر تورلی حیللر ایله عوام آراسینه سوز کچررب و نفوذ یورتوب بونلرنی رفض و اعتزالغه نسبت ویردره آلدیلر. اوشبو حالنی کوردیکلرنده بونلر قیلنندن بلاغه دوچار اولمقدن فورقوب و صافلانوب بیک کوب ذاتلر اوشبو طوغروده سکوت اختیار قیلورغه مجبور اولدیلمر.

فارابی، ابن سینا، فخر رازی و ابن رشد، کبی اسلام

آراقی و اسسی هوا.

مین «شورا» نڭ آلتنجی نومرنده باصلغان مقاله ده: «آراقی بزنگ بدنه زده بولغان یلیق ماشینه سینڭ بار بولغان یلیغن تاراتا دیب» بارغان ایدم. طبیعی بوکا قارشى بعض بر آغایلرنڭ: «قارا ئلی مونه بو کشى آراقی یلیقنى تاراتا دیب یازا، آلاى بولسه بزده جاینڭ اسسى کونلرنده اورافغه چقاندن بررنى آلورمز ئلی» ديه چکارى احتمال. فقط تجربه بلهن بلندىگنه کوره آفریقادا یاخود باشقه اسسى هوالى افلیملرده آراقی نڭ بزنگ یلیق ماشینه مزنى فطب شمالیگه یاخود جنوبگه قاراغانده ده نیزهك بوزغانى (انتظامدن چقارغانى) کوب نورلى تجربهلر ایله اثبات اولنمشدر. مشهور عسکرى انگلیز دوكتورى پارکیز (Parke), قول آستنده بولغان عسکرینڭ قوتلى وصعتلى بولمقلرنى و آنلرنڭ هر صوغشده غالب کیلولرنى ایستى ایدی. شوکا کوره اول صالدا نلرغه نیندى آشلر یاخشی اولدیغن تیکشورگه کرشدی. هندستاننڭ بر طرفنده خدمت ایتکان دورت یوز صالدا نڭ آراقی ایچمه ون ایشدوی ایله دوكتور پارکیز بونلرنڭ اشله گان اشلرى اوستندن ریکورد (تیکشور و دفترى) آلوب یورگان چاقده بو صالدا نلرنڭ باشقه لرینه قاراغانده کوب یوروب کوب صوغشقلرنى کورمشدر. شونڭ ایچون دوكتور پارکیز، اڭ صوڭقى سوزنده: «آراقینڭ اڭ ضررلى یرى ده اسسى هوالى افلیملردر» دیمش.

سیر چارلیز ناپیهه هندستانده انگلیز عسکرلرینه: مینم نصیحتنى طوتام دیسه گز آراقی ایچمه گز، کیلگان یرگز آراقی ایچکان کشى ایچون بیک ضررلى اولدیغن هیچ تردسز اوله رق سوبلیمن. اگر بو یاقده آراقیدن صاق یورسا گز سلامت بولور سز. مینم بلگان ایکی آلایدن (آلاى ده مڭ صالدا ت) برسى ایچمی و ایکنچیس ایچم ایدی. ایچمه گان آلاى نیز بر زمانده برنچی در جه گه یتشوب ایچکان آلاى شول زمانده آراقی ایله اسسى هواغه توزه آلماينچه محو اولوب کیتدیلمر» ديه عسکرلرینى آراقی دن بیزدرگه طرشمشدر.

بزنگ کیڭ روسیه ده هندستان اسسیلکلرینه یاقن اسسیلکلر اولدیغى ایچون بو سوز یالگز هندستانده غى

دیگرى، «آب حیات» اسملى چیشمه دن صو ایچو چینڭ منگو حیاتنده فالاجى، بخارا شهرنده گى مغاره نڭ سنه ده بر کره آچلوب یابلدیغى، خضر و الیاس پیغمبرلرنڭ بو کون حیاتنده اولمقلرى حقنده اولان عقیده لر اساطیر و اعتقاد باطله دن عبارتدر.

دینده غلو ایتمه کن صافلانماش جاهلر، تدقیق و تفتیش قوه سندن محروم مفسرلر بنو اسرائیل خرافاتینى اوز کتابلرینه درج ایتمهک ایله گنه فناعت قیلدی بونڭ اوستینه اوز خیالارینى و هر بر حاطب لیلر طرفندن جبولمش افسانه لرنى ده علاوه ایتمشلر و اوشبو شیلرنى «دین» و «شریعت» اسمى ایله اسلام ملتینه عرض قیلمشلر، جهل خسته لىگى ایله مبتلا خلقلر مزغه قبول ایتدررگه ده موفق اولمشلر. بر قاچ عصرلردن یرلى دین و ایمان سانالوب کیلمش بو کبى بیک کوب شیلرنى بو عصر مزده قویاش مثالنده یافتورتورغه باشلامش علم و معرفت نورى میدان غه چیقارمقده در.

دنیا نڭ اوگوز اوستنده طورمق فرضى بیک ایسكى خرافاتدن اولدیغى کبى خاتونلرنڭ بر فابره لرى ابرلرنکینڭ صانندن کیم اولمق خبرى ده قب قزل یالغان در.

مسلمانلر، اسلامده اولمادیغى بلکه اسلام اوزرینه مختلف وقتلرده و مختلف آدمار طرفندن یابشدرلمش کوب نرسه لرنى اسلامدن ديه اعتقاد ایتدیکلرندن هر کون کیرى فالورلر و هر ساعت اسیرلک آستینه کروب ملک و دولتلردن آیرلوب طورلر و اوزلرکسز ذلت قویوسینه توشوب وارلر. مسلمانلر، اگرده افندمز حضرتلرى کیتورمش اولان

خالص اسلام دینینه یابشمش اولسه لر ایدی بو کونکى فرانسلردن دولتلى، انگلیزلردن حرمتلى، آمریقانلردن هنرلى، یاپونلردن قوتلى و غیرتلى بو ملت اولورلر ایدی. اوشبو خالص اسلام دینینى تشهیر ایتمهک، اوستینه بابشدرلمش بدعت و خرافاتلردن صافلامق عالمر ذمه سیننه لازم بر وظیفه اولدیغى حالده آنلر بالعکس اسلام دشمنلر-ینڭ ایکه کلرینه ماى سورتوب طورلر و بو طوغروده خدمت ایدوچیلرنى خصوصاً حکمت طبیعیه و ریاضیات ایله شغلله نوچیلرنى آشکار صورتده اکفار قیلورلر.

حال بویله ایکن مسلمانلرنڭ کوندن کون توبان کیتمکلرى و بزى برى آرتندن فلاکت چوقلرینه توشوب طوردقلرى عجب دگل، بلکه بو کونلرگه کیلوب یتولرى عجبدر. «ان الله لا یغیر ما بقوم عتی یغیروا ما بانفسهم».

عيد قربان مناسبتى ايله

شك يوقدرکه، کوب حضرتلرمز عيد کبی دینی جمعیتلرمز گه اهمیت بیروب اول جمعیتدن عمومی و ملی افاده یولنده طرشمافده درلر. شونک ايله برابر: «قربان، صراطدن چغاچق مرکبیز» دیرک، سیمزین صویو تیوشلی اولوب تیرسی امام حقی ایدکن بیان ايله عمومی جمعیتدن شخصی فایده ازلدوچیلرمزده یوق توکلدر. بنا علیه عمومی جمعیتدن عمومی استفاده اولماز می دبه اوشبو سنه عيد قربان کوننده محله، عادتیم چه توبانده گی وعظنی سویله مک بولام:

انسان ایکی تسورلی ترکک کیچرر. اوزی ایچون خصوصی یاشادیکی کبی شونک برابرنده عمومی، ملی، دینی ترکلمکنی ده اوظدرر. خصوصی یاشامکمزنگ دنیوی قسمی معیشتمز ایچون فایغروب؛ تامافمزنگ آچلغینه، اوستمزنگ یالانقاچلغینه درمان ازلدومزدر. اخروی قسمی اللهغه ایمان و عبادت قیلوب اوزمزنگ فایدهمزنی اویلاقبقه علم معرفت یولینه کرمکمز و ثواب امیدى ايله بعض صدقهلر بیرمکمزدر. مونه بونلرنگ فایوسینی بولسه ده قالدلساق ضرری، قیلسه ق فایدهسی فقط اوزمزگه در. عمر بویارنده عبادت قیلوب، تاماق آچ بولماسون، کشی ایشکرینه بارلامسون فکرلری ايله گنه کسبلرگه یابشساق، علم معرفتلرگه ده سلوک قیللساق. ضرر، فایدهسندن اوزمز ألوش آلساق ده ملتیز، دینمز ایچون مونده هیچ بر فایده بولمادیقی کبی آنلرنگ دوامینه و آلدی سعادتینده ده هیچده تأثیر کورسته چک توکلدر. بونلرنی اوتامک ايله بزلر الله قاشنده خصوصی حقمزنی اوتاسا کده کامل سعادت ايله وجدانمزنی راحتلندرر ایچون قناعتلندر رک اولماز. اوزی ایچون قایغور قدر هر حیوانده بر نوع تمیز بولدیغندن، کامل انسان بولمق ایچون بونلرغند یتماز. هر مکلف بندده اوزی، ایچون قایغور برابرنده؛ فوتی قدرتی مساعده سنچه ملی دینی فایغو بولمق لازم. آلدیگی کونده ده اسلام دینینک سلامتلیگی رواجی ایچون آنده بر اضطراب بولورغه تیوشلی.

اویلیق: اگر هر کم دنیاسینه و آخرتینه اوزی ایچونکنه قایغره کیلگن بولسه، اسلام دینی شوشی طریقده تارالور ایدیهو؟ بر نوع تارالسه ده بو کونگه چه دوامده

انگلیز عسکرلری ایچونکنه دگل بدکه هر فایده بوحالدرکه نوشکان آدملر ایچون یازمشدر.

اوزمزنگ دینمزده آرافینک عرام ایدلوینده سبب، البته آنک بز آدم بالالرینه بر قاچ نورلی ضررلر یاصاوندن ناشی در. خریدستانلر بزنک دینمزنی تحسین ایتکانده بز کندیمز بو اشنی اشلهسهک نه یوز ايله اوزمزنی مسلمان دیهچکمز؟ ونیچوک ایتوب جناب حق حضورینه، آنک منع ایتکان اشلرن قیلغانمز حالده باراچقمز؟

هندستانده انگلیز عسکرینه مخصوص بر خسته خانه بار شونده غی دوقورلر هر وقتده آرافی ایچمه گان کشینک تیز تیرادیگن و ایچکان کشیلرنگده بیک اوزاق یاطوب ترک. بکلرن یاخود کوبیسینک اولدیگن سویلر. شوشی حاللرنی کوربدی آرافی ایچمه رگه راضیسکمز؟

١٨٩٨ نچی میلادیده لوردکیچنیر قوماندسند بولغان انگلیز صالدا نلری اوزون سودان صحرالرن اوتوب، باروب یتو ايله مدهش هجوملر یاصاب غالم کیلگنلری هر کمنگ معلومیدر. بوکا سبب نه اولدیغی، البته بو مقاله نک یوقارغی طرفن اوقوغان کشیلرگه بر درجه معلوم اولسه کیرهک.

مشهور آفریقا سیاحی مستر استه نلی، کوننگ اسسی وقتلرنده بر طامچی اولسون آرافی اچونی موافق کورمیدر. حتی بونی وحشی آفریقا نیگلرلری ايله هندستان اویچیلری ده آکلانلر؛ آرافی ایچمه گان وقتده قیلان و آرسلانلرنی اوتره آلعان بر آدم آرافی ایچکچ فویان اوتزرگه ده قادر بو. لماغانن سویلر.

نیچوککنه قاراسا کده آرافینک بزگه دشمان ایدیکی کورنه. عقللی بر آدم اوز دشمانینی، کیف ایدر ایچون اوز خانه سینه چافریدیغی بودنیاده کورامه مشدر. امیدایته مزکه آرافی ده بر زمان شول دشمان اورنن طوتار.

ذاکر آبدوللین «بیروت».

توقایدن اوزگرتلگان:

سین بولش، سویسهک مینی آفچهک و کارمانک بلن! کوبمی نابساکدا ایکو اورناقلاشیق آنک بلن! .. سین ایسه: «علم و عرفانم بلن بولشهم» دیسهک فایده لانمام طوغان مین؛ آندی عرفانک بلن. . . «أ.»

بولور ايدىمو؟ دین اسلامنىڭ بو كونهزگه قدر دوامى، ملت افرادىنىڭ اوز درجه سنده شول دین ايچون ياردىمى آرقه سنده غنه ايدىكن تاريخ بزرگه خبر بیره در.

بزده، بر بالغش اوى بار. آنى، موندى بر ايكى مرتبه بازوب سويلهو ايله گنه آكلانمق بنگل توگل. كرك باى و كرك فقير، كرك منصلى و كرك منصسىز هر قايموز ديورلك اويليمز: ايمان فيلدك نماز روزه اوتاب مناهى دن صافلاندىڭ، تمام سعادت بولدى. من اويليم، بونلرنى اوتاب خصوصى اوزمىزنىڭ آخرتموز سعادتينه يول آچساق ده ايكنچى طرفدن ذمه مزده گى كوب حقارنى اهميتسىز ناشلامقده مز. اوزمىزنىڭ دنيا و آخرتموزگه شخصموز ايچون طرشو ايله گنه معنوى آتامز اسلام دينينه خدمت كورسه نكان بولامزموز؟ آنالقي حقن ادا ايدو كيله چك ايچون اوزيگه سعادت يولى حاضرله گان كىبى اسلامىنىڭ الداغى سعادتى ايچون ده طرشوق ايله بولاچقدر. بو ايسه اوزك كىبى كيله چكده ده ميليونلرچه بالالار شول اسلامغه خدمت فيلسه لر ايدى ديوشونك فكرينه كروپ شول يولده افتدارك قدر خدمت كورسه تو ايله گنه وجودگه كيله چكدر. بونلر بزده عمومى ايتكانده يوق بيت! مونه شول وقت، رسول اللهنىڭ: «اسلام فرداشلرى ايچون فايغو- سز تاكغنه كرگان كمسه خالص اسلام اوغللرندن توگل» مآلنده گى «و من اصبح لا يهتم بالمسلمين فليس منهم» حديثى اويغه كيله ده، خصوصى اعمالموز ايله اوزموز ايچون سعادت تابووزده ده كوكلگه شكور توشه.

جناب رسول الله ايتنه: «اسلاميت يالغزلقده باشلاندى تيزدن يالغزلققه قايتور». اسلامىنىڭ اولىگى يالغزلقنده، چمبى بارلغندن ايرلوردى فدا ئيلر چغوب بزرگه بو كوئىگى كيفينده تسليم ايله گانلر. حاضرنده اوز نوبتموزده اسلامىتموزنى اوزموز صاقلاماساق اسلامىنىڭ حقن نيچك اوته گان بولورموز؟ اسلامىنىڭ ايكنچى يالغزلق زمانى حاضرگى وقتموزدر. افرادنىڭ ياردمينه اسلامىنىڭ محتاج وقتى حاضرگى زمانموزدر.

اسلاميت كه خدمت فيلو صدقه اوله شوب مسجد ايشگينه فقرا جيوده توگل، اميد اوزلگان آقچه لرغه زكاتندن دعالر فيلدروب استراحت ايتمكده توگل، زكاتنى بر امام غه بيروب بايتوب آنى كيف صفا سوردروده ده توگل، بلسكه اسلاميت كه خدمت، بار قدر مسجدلرنى تعمير ايدوده، مكتب مدرسه لر آچوده، آنلرنىڭ دوام و ترقيلرى ايچون هر تورلى تدبيرلر فيلوده، جمعيت خبيرلر آچوب،

حصولندن مسجد ايشگى نوبنده گى صبى وصيه لرنى جيوب آلوب اوقتوده، آنلردن اسلاميت كه خدمت ايدوچى معلومانلى مسلمان بالالرى حاضرله رگه طرشوده در.

مونه موندى اشلرنىڭ تدبيرن كوروز، مسجد مدرسه لر الداغى كونده ده اهلى ايله معمور بولسونلر ايدى ديوشونلرگه كىلو، باشلاب آنلرغه ناظرلر نويه ق ايله گنه بولاچقدر. هر اداره نىڭ ناظرى بولمادى ايسه آنىڭ ويران بولاچقى طبيعى. بناء عليه موندى اشار پاپوچمئل اسمى ايله غير ملتده كويدن بارددر. آنلرنىڭ عبادتخانه لرى ايچون استارسته اسمنده نعيم ايدلگان خادملى بار. اوزمىزنىڭ دينمىزنىڭ مركزينه كىلسه ك جناب رسول الله زمانندوق عثمان بن طلحه اسمنده صحابه نىڭ كعبه اللهغه پاپوچمئللك قىلدىغن تاريخ ايله اثبات ايدموز. اوزمىزنىڭ خصوصى معيشتىمىزنى آيتيم، عمومى معيشتىمىزنى برگنه فسمن آلسه قده «كيوتنه ژيمورى» ديوشونلغان باسوكيرته لر بيه چه ناظرلرگى بارلغن كورهموز. ايندى مقدس بنالرموز مسجد، اول مسجدلرگه باصوب كره تورغان باصقچلرموز مكتب و مدرسه لرهموز، مونه شول عزيز مقدس بنالرنى ناظرسىز ناشلاب، شول كرك باصقچلر كشى باصوب كره آلمازاق حالگه كىلگانده ده آگا اهميتسىز فاراساق، اسلامىنىڭ بارلغينه هم دوامينه اهميت بيرگان بولامزموز؟ بولماساق اوزمىزنى نيچك اسلامىنىڭ خالص بالالرندن ديه آلورموز؟

بناء عليه، اللهنىڭ قرآنده، سزلرنىڭ آرا كزدن ايزگولك كه چاقورر كشىلرگىز بولسون مآلنده: «ولتكن منكم امة يدعون الى الخير» كلامى مفهومچه اوز آرا كزدن كشىلر بولورغه، آنلر سزنىڭ مسجد، مدرسه كرا كلرن هر وقت خاطرلرگىزگه توشروب توررغه تيوشلى. استقبالنك سعادتى، نيچه مرتبه ايتكانده ده، افراد امتدن شوندى فايغورويچلر اولسه غنه دائم بولاچقدر. اصحاب كرامنىڭ، اسلامىتمى غربتلكدن چقارويولنده غى اعانتلرن، خدمتلرن تاريخ صحيفه لرندن، اخلاق كتابلرندن كوچروب آلنسه بزموكا قناعت ايدموز چكهموز هم اسلامىنىڭ غربتلكدن چغوىد، بزمويلا- غانچه ايمان هم نماز ايله گنه بولمادىغينه اعتراف قىلاچقموز. زمانموزده دينگه تمسك نعصب درجه سينه يتسه ده، نيندى يالغشلىق ايله در اسلامىتمى حمايت ايتمك فقط اوزى ايچون فايغورمقده تانولوب، اسلامىنىڭ استقبالى (نعوذ بالله) دوچار فلاكت بولسه ده خفا يوق كىبى كورله در. حالبوكه تاريخ اوفوسه ق كورهموز، جناب رسول الله دين اسلامنى حمايه

دگل عالم‌رمزدن اوز خستہ لکارینہ شفا تابعدن محروم قالورلر. اوشبو سببدن، غرب فلسفہ لرینی اوقومش شاگرد لرمز عمرلری وارنچہ حیرت ایچندہ یورلر.

گرچہ بزم کلام فنمز وشول فندہ یازلمش کتابلرمز اولسدهه آنلر کوبدانگی اثرلردر. بوندن بشیوز سنه لرمز مقدم تالیف ایدلمش کلام کتابلری بو کونگی احتیاجلر ایچون کافی دگلدر. ایسکی سوفسطالر برنده بو کونده فارشومزده قوللرینہ فن قوللرلری طومش مادیون وطبیعیون طورر. ایسکینہ دهریلر اولدیغی کبی بو کونہ هم دهر بیون وار ایسدهه بونلرنک اسلمری گنه بر اولوب مسلکلری وسلاخلری تاما باشقہدر. ایسکی دهریلرگہ فارشو طوررغہ یاراش قوللر بو کونگی دهریلرگہ نسبت ایله بیک ضعیف قالورلر.

بزم ایسکی عالم‌رمز، اوز زمانلرنده اولان خصملرینہ فارشو، کندی حاللرینہ لائق صورته مدافعہ لر قیلمشلر، دلیللر ایراد ایتمشلر، حسابسز اثرلر میدانغہ کیتروب اوز وظیفہ لرینی اجرا قیلمشلردر. اوشبو قیلدن بزم بو زمانمزدہ اولان خصملرغہ فارشو مدافعہده اولوق، فن طرف یقندن دلیللر ایله آنلرنک مسلکلرینی ابطال واسلام شریعتینک حقلغن اثبات ایتک بو کونگی عالم‌لرنک وظیفہ لرلی اولسه کرک. اگرده عالم‌رمز اوشبو اوز زمانلرینہ موافق طرزده کلام کتابلری تالیف ایله مشغول اولسہلر، آرالرنده اولان معناسز بحثلرنک، جانسز دعوالرنک سونوینه وبر بری ایله فانداش صورته خدمت اوستندہ اوطورمقلرینہ باعث اولور ایدیلر. بواشک اوزی گنده نہ قدر فائده لی ایدیکی بیاندن مستغنیدر.

اگرده حاضرگی فنلر ایله کما ینبغی آشنا اولدقلرندن صوگ اسلام عالم‌لری دین اسلام فائده سینہ کلام کتابلری تالیف ایدر اولسہلر، دگل شاگردلرمزنی گنه حیرتدن قورتارمق، حتی بتون اهل علم فاشنده اسلام دینینک عالیگنی وجدیلگینی اثبات ایدہ چکلردر. زیراً فن و علم، اسلام فائده سینہ شهادت ویره چکنده آزنغنده شبهه یوق.

حیات وممات مسئلہسی دیبورگہ لائق اولان اوشبو مسئلہ حقندہ اسلام عالم‌لرینک بودرجهده فیدسز و بودرجهده خبرسز طورمقلرینک سبیلری معلوم دگل. اوزلرینہ عالم اسمی ویرمش آدملرمز قای وقتغہ قدر شعورسز وحسسز، شهر مکتبلرنده اوقومقده اولان بالالر بیلیمش قدر معلومانندن ده محروم طور اچقلردر؟

بولنده اصحاب کرامغہ صدقہ آیتن اوقودقده بای صحابه لر قایوسی یارطی بایلغن وقایوسی بتون ملکن الله یولنده صرف قیلدقلری کبی، آرقہسی قوتی ایله اهل عیالینہ کونک رزق حاضرلوقی اباعقیل الانصاری کبی فقیر صحابهده کونک تابقان خدمتندن ملت یولنده سکز فداق خرما صدقہ تسلیم قیلمشدر. دیهک، انسان معادن کبیدر، آلتون غنه چغاروب طورلماسدهه باقر، کومر امثالی اولسدهه، هرکم طاقتینہ کوره اسلامیت که خدمت کورستدیکلرندن شوشی حالنچہ بزگہ کیلوب ینمشدر. موندن صوگنی همت، بزگہ قالغان. اسلامیتنک کرک اقبالی وکرک ادباری افراد ملتینک قولندهدر؛ بنا علیه خاطرمدن چغارمیق مسئولیتنه بزنگ اوستومزدهدر.

آخوند المسعودی .

زمان غه موافق کلام کتابلری.

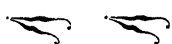
استانبولده سابق شیخ الاسلام موسی کاظم حضرتلرینہ طنین غرتہسی واسطہ سیله یازلمش بر مکتوبینک خلاصہ سیدر.

شیخ الاسلامق مقامی عالی وهر توری ترقی وتما- لیمزنگ رهبری ایدیکنی بیلورمز. «العلماء ورثة الانبیاء» کبی پک چوق حدیثلر موجبنچہ امتنک سعادتنی ودین اسلامنک علویتی، ممالکتنک اعماری وباشقہ احوال اجتماعیه سی حقندہ خدمت ایتک بونلرنک بوروچلریدر.

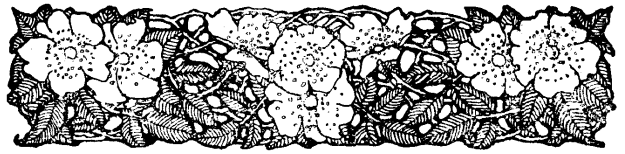
اسلام حکملری حقیقی فلسفہنی حاوی اولدیغی کبی، اجتماعی تربیہنی هم جامع ایسدهه عموم اهل اسلام اوشبو حقیقتلردن غافلدر.

مدرسہ و مکتبلرمزده الفاظغہ افراط درجهده اهمیت ویرلوب شاگردلرنک عمرلری صرف نحو، شرح وحاشیهلر ایله تلف اولدیغندن منور الفکر اولاقچ شاگردلرمز، اسلام عقیده لرینہ ودین حکملرینہ لازم درجهده مطلع اولدقلر محروم قالورلر، بوسببدن ضروری شبهه لر، ترددلر ایچندہ عمر کیچرلر.

فرنگ فلسفہلری ایله آشنا اولان شاگردلرمز، اسلام دینینہ مخصوص فلسفہلر اوقورغہ رغبت ایتسہلرده تأسفدرکه قناعت ایدرک بر کتاب تابارغہ موفق اولمازلر. شبهه لرینی عالم‌رمزگہ عرض ایدر اولسہلر، غرب فلسفہسی ایله آشنا

بورنغىلارنىڭ: «كوچ باشچى آلا بولسە - كوچ آلاڭ»؛ «بىتراغان قازنى - قوپلانغان قادغا جىبەر» دىگەننى ياددىن چىقارماق كىرەك ايدى.

- ۲ -

بو كوندە ھەر غوپرناڭك و ھەر اوزەن بويى نىڭ قلم توتقان ياشلىرى اوز نوگەرە گندەگى قارا خلقنىڭ ھەدە اوقو بلەمەگەن، يازو تانوماغان آتا آناسىنىڭ و ابى باباسىنىڭ بوزلب بىتكەن، اشدن چققان تلى بلەن يازو يازمىنى عادت ايتىدى. كوېنىڭ اورتاسىدە بارىنە بىردەى، ھەمە قوم و قىبىلە لىمىزنى بىرگە جىناب بىر جىكە تىزگەندەى يالپاق توركى تىلنى تانوماق (پىرىزىت اىتمەق) ھوسىنە توشدى. شۇ جەملەدىن قازاق ياشلىرىدە ساناوغە بولادىر. ۱۹۰۸ نچى يىلدىن باشلاپ قازاق شىپوھەسندەگى نىشرياتنىڭ ياكى دورى بارادىر. اوشى دورە ياكى رۇھدە بىك اوكىدى رسالەلەر باسلىپ تارالدى. «قىرق مىڭ»، «اويان قازاق»، «ماسا»، «آباى»، «طوب جارىغان»، «تومش»، «اورنەك» و غىر. شۇ رسالەلەر مەكتەپ و مەدرىسە كورگەن، يا بولماسە اشقۇلادە اوقوغان، آكسىلىدىن دىگەن جىگىتلەرنىڭ قىلمى ايلە تىرتىپ ايتىلپ چىقىلدىر.

شۇ كىتابلارنىڭ اچىندەگى رۇح - اوقۇچىلارنى اوزىنە سىحرلاب آلفانداى عالى، مەنالىرى اونكىر، سوزلىرى لىدىلى بولسەدە بىك آز تارالدى. اولارنىڭ لىدىلى بىك آز كىشى تاندى. مېن توركى بالاسىدىن دىگەن ھەر بىرەننىڭ قولىدە دائىما اوقۇنورغە لايىقلى بولغان شۇ كىتابلارنى مەكەن بىر كىشى كىرەك قىلماق. مونىڭ سىببى نە؟ دىسەك، سىببى: قوچىچى، جىلچىچى چاللىر؛ ساونچى كىمەلەر سويلەى تورغان طرزەدە بوزق املا بلەن باسلىلار بىر.

- ۳ -

قازاق تلى بوزق املا بلەن يازلماسە اصل توركى تىلنىڭ نەغز اوزىدىر. توركى افادەنى ساقلاغان - قازاق تىلىدىر. مېن اوزم قازاقنىڭ طرز افادەسىن و بىيانىن يامانلامايمەن. مېن قازاقنىڭ افادەسىنە اسلوب عبارەسىنە عاشق مەن. مەكەن بولسە بوتون دىنيا توركىلىرى شۇنداق بىيان بلەن سويلەش بىز شۇنداق ايدى دىپ تەلەيمەن. سىحرلىق خلقنىڭ بىيانى اوزرە نازل بولغان قرآن حكىم، توركىچەگە تىرجەمە ايتىلە تورغان بولسە، قازاقنىڭ بىيانچە تىرجەمە ايتىلسون ايدى دىيەن. شۇلار تىپوش دىپ بلەمەن.

قازاقچە سوز يازوچىلار دىقتەنە! (*)

(عينا)

- ۱ -

بو كون روسىيە اولىكەسندە تركلك قىلب تورغان توركى قوملار قازاق، نوغاي، اوزبەك، باشقىر دىكى لىقىلەر تاغىن بىر سەلەردە كىچەگى كون دىبەرك ياقىن بىر زامانە بىرگە تىرىچىك قىلب تورور، بىر تولى سويلەشور ايدىلەر. بىر زامانە بو كونىڭ شىكىلى قازان شىپوھەسى، قازاق لىچەسى، اوزبەك تىلى دىگەن تولى نورلى نورلى آيرىملىق بوق ايدى. «ايلو جىلە - ايل جاڭى» دىگەن تارىخى قاعدەنىڭ حكىمى بىرىنچە شۇ قوم و قىبىلەلەرنىڭ قازاق (عوام) خلقى توركى تىلنى بوزىقراپ سويلەى تورغان بولدى. مىڭلا: ياتسو، اوپكە، ايمكەك دىكى سوزلارنىڭ خىرلارنى كورچىر: ياتسو، اوپكە، ايمكەك قىلب سويلەپ جوراتىن بولدى. قىل بىر سوزلارنىڭ خىرلارنى اوزگەرتىپ، بوتەن خىر مەن سويلەى تورغان بولدى. اوقۇسۇلدىن، آكسىلدىن، آبايسۇلدىن توغان مونداق ياكىلىنى ھىچ كىم تىكىشمەدى، نىمىز قىلماق. قازاق لىچەسى بولاق، قازان شىپوھەسى آناداق بولا ايكەن دىپ ياكىلىنى حكىم قىلدى. شۇ ياكىلىنى حكىم چىن ايكەن دىپ بو آكسىل قوملار اوزلىرىدە ايمان كىلتىدىلەر. شۇ باطل حكىمى ماللانپ، شۇ باطل اعتقادقە مەن ايكەن بولدى توتىپ آيرىلپ، قانقەرتىپ بارا ياتورلەر. نادانچىلىق زامانە آيرىلغان جورتنى، بوزلغان تىلنى علم، اوقۇ و يازو زامانەدە مەتبوعات آرقاسىدە جونگە سالورغە و تۈزەتۈرگە تىپوشلى بولسە كىرەك ايدى. شۇ تىپوشلىلىكنى ايكەن باشلاپ اوقۇ - مىشلىرىغە بلو قىر ايدى. لىكىن بلەمەن دىگەن آدملىر دىيانىڭ جايىن بايقامان شىكىلى قىقنىڭ ايشكەگن تىرس ياققە قازاق ايشىب كىتەپ بارا ياتورلەر. بو كىتەش بلەن آرتى تومان، آلدى جون بولپ، آياغىدە جورتنى دىگەننىڭ قورقۇنچى دولقۇنلارنى آراسىنە آپارپ باترو بولماسە يارار ايدى.

(*) ماقالە قازاقلارغە عائد بولدىغى اوچون يالپاغراق توركى تىل ايلە يازارغە تىرىلدى. «شورا» اوقۇچىلار اوزلىرىنىڭ توركى بالاسى ايكە - نلىكلەرنى ايسلىرىدە توتىپ شىدە جىرەنمەسلىر دىپ اوموت ايتەن.

براق، قازاق تلى نىڭ درجەسن آش-رماي تورغان ،
اونىڭ لذتن بوتهن يورتلرغە ناتدرماي تورغان نەرسە ،
اونىڭ ەھوم طرفىدىن قېول اولنوينە كىسر بولب تورغان
نەرسە - اونىڭ بوزق املامنەن يازلوى وياڭلىش رىسم
خىمەنەن باساويدر .

او- بوزق املا ايله يازلوى فالاي ؟ ديسەڭز- بىر
بىرلەب ساناب كورسەتەيك :

ايڭ بىرنچى: جىم بىلگىسى بولغان « لىر » نى بوان
سوزلردە « دار ، تار » ، نچكە سوزلردە « دىر ، تىر » صورتدە
يازودر . قولدار ، آنتار ، سز دىر ، كوكتىر كىمى . « لىر »
دىب سويلەو قازاق تلىدە توپتى يوق ايمەس ؛ قازاق :
آتالار ، بالالار ، اولردىبى ؛ آتادار ، بالادار ، اودار دىمەيدى .
« لىر » مەنەن كىلگەن سوزلر اھەم بايتورسونىڭ « قىرغ
مىثال » ى مەنەن « ماسا » دە تولب جاتور . « ماسا » دە ۴۱ نچى
بىتدە بىرنچى يولدە (توزك املا مەنەن) :

« كون كورگەن بىچارالار بالىق اولاب :

بولمايدى دورت تولكىن ار مەھ مال . »

۴۶ نچى بىتدە ۵ - ۸ نچى يوللردە :

« چال فايتسە : سالتاناتلى سارايلىر تور ؛

اچىندە سارايلىرنىڭ كىمىر اوتر .

آسنىب آيبالتاسن ايشكاردە -

كوزەتچى ، توسى سووق ، مالايلىر تور . »

شو مىصراعلردە بىچارالار ، سارايلىر ، مالايلىر سوزىندە جىم
بىلگىسىن اھەم افەندى « لار » صورتدە يازمىشدر ؛ قازاقلردە
شولاي سويلەيلەر . شو حالدە جىم بىلگىسى « لار » بولادى
ايكەن ؛ ايندى بوتهن سوزلرنى جىم فلغاندە « دار ، تار »
ياساو نىگە كىرەك ؟ ھەر سوزدە « لار » مەنەن يازسە
قازاق توشنمەيمى ؟ مىثلا « قىرغ مىثال » دە ، ۸ نچى بىتدە
۳ - ۸ نچى يوللر :

« جىولب كىڭەس تىڭداپ اوترغانلر !

غىرت موندەدە بار آلساڭزلىر :

بولتداي جىرگە جاوماي ، صوغە جاوغان -

قازاقدە اش ايتەتن كوب آدملىر .

جوشاماي نىشلى اورنغە مال اونەرن ،

بىرەولر جورەدى ؛ اوڭا نە آمال بار ؟ ! »

صورتدە يازلسە ، قازاق توشنمەسىمى ايدى ؟ اوقوماي
تاشلارمى ايدى ؟ قازاق تاشلاسە تاشلاب اوترسون ؛ بوتهن ،
سوزنىڭ قىدرن بىلگەن جورتلر آوزىدىن سەلماس ايدى

دىب بلەمەن .

ايكنچى: اضاڧە بىلگىسى بولغان « نىڭ » نى « دىڭ ، تىڭ »
صورتدە يازودر . خالپوكى « قىرغ مىثال » دە ۳۷ نچى بىتدە
« نىڭ » صورتدە يازلغان :

« كوله كىكەم كىڭ دالانىڭ كوبىن جاوب ،

تالاسب تورماسىيدى توبەم كوكىكە ؟ ! »

۳۹ نچى بىتدە :

« قارتايىب آرسلاننىڭ الى كىندى ؛

آيىنلى ، جورى قورقاتن سەنى كىندى . »

« قىرغ مىثال » دە موندەن باشقە يوزدىن آرتىق « نىڭ » باردر .

ايندى قازاڧنىڭ سويلەوندە « نىڭ » بار بولاتن بولسە ، بوزب ،

قاي اورىندە « دىڭ » ، قاي اورىندە « نىڭ » صورتدە يازو

نىڭە كىرەك ؟

اوچىنچى: مفعول بە بىلگىسى بولغان « نى » نى « دى ،

تى » صورتدە يازودر . دورتنچى: صفت ونسبىت بىلگىسى

بولغان « لى » نى « دى ، تى » صورتدە يازودر . بىشنىچى :

مفعول مەنە بىلگىسى بولغان دان نى « نان ، نەن ، تان ،

تەن » رەوشىندە يازو . آلتىنچى : مىصدرىت ووصفىت

بىلگىسى بولغان « لك ، لىق » نى « دىك ، دىق ، تىك ،

تىق » رەوشىندە يازو . جىدىنچى : سؤال ، نەقى ، نەقى ، ومىصدر

بىلگىلىرى بولغان « مى ، ما - مە ، ماس - مەس ، ماق - مەك »

لردەگى « م » اورنىنە ب ، پ « حرفلىرى يازو . سىگىزىنچى :

مفعول فىە بىلگىسى « دە » نى « تە ، تەھ » رەوشىندە يازو .

توغىزىنچى : ساقلامق ، كرلەمك ، اشلەمك كىمى ، اسمەن ياسا -

لغان فەللىردە ھەم بارلىق مىشتقانىدە « لا » اورنىنە « تا ، تە ،

دا ، دە » يازودر . اونىنچى : ماضى بىلگىسى « دى » نى « تى ،

طى » رەوشىندە يازو . اون بىرنچى : يالپاق توركى تلىدە

« چ » ايله يازلوى مقبول بولغان بعض سوزلرنى « ش »

ايله يازو . قوۋە مەناسىدەغى « كوچ » نى « كوش » صورتدە

يازوكى . اون ايكنچى : يالپاق توركى تلىدە « ش » ايله

يازلوى مقبول بولغان بعض سوزلرنى « س » ايله يازودر .

« ش » حرفىنە قازاڧنىڭ تلى كىلمەي ايمەس : شەم ، شەل ،

وغىر بىك كوب سوزلرتى قازاق « ش » حرفىدەگى ناوش

ايله سويلەيدى . ايندى « باش ، تاش ، قاش ، اشلەمك »

كىمى سوزلرگە قازاڧنىڭ تلى كىلمەتن بولسە ەھوما مقبول

بولغان رەوشچە يازودن نە اوچون قاچو كىرەك ؟ تەجرىبە ايله

مەلومدىركى : شەرلردە تورغون بولغان ەمدە نوغاي ايله آراشقان

قازاقلر « ش » حرفى بار سوزلرنى اوز اورىندە « ش » ايله

تورکیدر « دیب ایدم . فابات آیتامن : فازاق تلی اصل تورکی تلدز ؛ فقط یوغاریدهغی اون ایکی تورلی یا کلشنی توزه تو لازمدر .

بو یلغی «شورا نڭ ۱ نچی عددنده «ترجمان» غزنه . سندن آلتب ، قارت آتامزغصپرینسکی حضرتلرینڭ میغه سالب اولارلاق سوزلری باسلب ایدی . شونڭ بعض سوزلرن بو اورنده شرح قلب کورسه تهمیم : «تلی و یازوی بر بولماغان قوم نڭ بر فاناتی بوزلی دیکزده فانب قالب ، ایکنچیسسی اوتقه کویب قورلب قورب فالوغه محکومدر . آڭی و کوزی بار آدملر موندای قورقنچلی حاللری آلسدن کوروب ، اوندن قوتلونڭ چاراسن اولاو تپوشدر . ایلمینسکی و شریکلری ، فازاق ایله اوز بهک بالالری بر مکتب ده اوقو . سہلر ایسکه شب تانوشلرده قارنداش ایکن نلکلرن آڭلارلر ، شونڭ اوچون بولرنی آبرو کیرهک دیورلر ایدی . ایندی بو کون بز اوز ایرکمز ایله ایلمینسکی لرنڭ تله گینه موافق حرکت ایته یکهی ؟ » بولرنی تیره کدن اولیلاو تپوشدر .

- ۵ -

هر جورتنڭ وهر قومنڭ تلنده آوزده سویله و ایله کاغزغه یازو آراسنده کچکنه آیرما بولادر . سوزنڭ آیاغینه کیله تورغان قوشمتا (أدات) لر تلفظده آرتقی یاغندهغی حرفنڭ آوانی ایله شوندای بولب آیتلادر . مثلاً : « ن » حرفی سوکنده « د » حرفی کیلسه سوزده اوده « ت » گه اولرلدر . لیکن قاعده گه مخالف هم صورتلر متشتت بولماسون اوچون همان اول « د » صورتنده یازلادر ، گهر چه سوزده « ن » بولب سویله نسهده . اوشنداق « ل » حرفیده ، بعض اورنده « د » وبعض اورنده « ن » بولب سویله نهدر . ایندی ، تورکی تلده جمع أدانی « لر » بولغان سوڭ بتو . چتو قلماو اوچون اول عر سوزده برگنه صورتنده یازلادر ، گهر چه سویله گهنده « نار ، دار » بولب سویله نسهده .

سویله و ایله یازو آراسنده آیرما بولو اڭگمه سسی عربلرده بولغان . اولر سویله گهنچه یازماو و یازغانچه سویله مه وگه آمال تاب « تجوید » دیکهن قاعده نی چغار . غانلر . تجوید - اوز گهر مهی تورغان ره وشدنه وضع فلنغان قاعده لر بوینچه ، یازلغان سوزلرنی آوزده سویله گهنچه اوقورغه اویرهته تورغان علمدر . مثلاً : عربلر « نون » ساکندهن سوڭ « یا » کیلسه شول نوننی سویله گهنده یاغه آلسدرالر ایکنه . « من یشاء » صورتنده یازلغان سوزنی

سویله دیدی . ایندی آرالاشو ایله شولای سویله شه آغانده اویره نو ، اوقو ایله نیچک اوزله شمه س ایکنه ؟ ایلو بلده . ایل یاڭی ؛ بو کونگی اولکنلر ، یازوچی ، معلم و آتا آنالر برلکنی اولاب ، توزو چونگه باشلاسلر که یکنی اورم بوتاق نڭ باریده « ش » ایله کیل تورغان سوزلرنی درست سویله ایدی .

- ۴ -

منه کهی ! شو یوغاریده سانالغان اون ایکی تورلی یا کلش یالپاق تورکی تلنڭ چونندن اوز گهر تلب یازلوی بوزق املادن سانالادر . حالبوکی ، اوشیلرنڭ توز گنچه سویله وده فازا نڭ تلنده یوق ایمه س . اوشیلرنڭ توز گنچه کیلسگهن سوزلر « فرق مثال » ایله « ماسا » ده تولب یانور . « فرق مثال » دن اوز املاسی ایله بر نیچه سوزلر یازب کورسه ندیک :

« بول سوزدن نیندی عبراط آلماق کیراک ؟ -

میصالی ایتنکین خیر بر بایتیراک :

غیرنڭ براؤگه ایتنکین بولوب تیراک ،

کورارسن راحاتن کولانککه لاپ . »

« میصالی فازاق دالا ، اورس ننگز ؛

دالانی چمانڭ کیلسه کوگیرتنگز :

مونڭ دیسانڭ ، محطاج دیسانڭ فزاقطه کوب

ایماسبه مونى اولیلاماق منداتنگز ؟ »

« دونیاده اوزیم دیما جالعز مقطی ،

آداسقان اولای اولاب خطالقی طی . »

منه اوشی مصراع لرده « دان ، ماق ، لای ، لاب ، لهب ،

نی ، لق » بیلگیلری توزک قالبینچه باسلغان ایندی بوتهن

سوزلرگه بارغانده اصلندن اوز گهر تب بوزب یازو نیک

کیرهک ؟

یوغاریده سانالغان اون ایکی تورلی یا کلش دن

اوزگه فازاق تلنده اوز گهر نوگه کیره کلی بولغان بر سوز

حتی بر حرف یوقدر . شو اون ایکی یا کلش توزه لسه

فازاق تلی ایڭ اوسستون توراقچ بر تل بولب فالادر .

یوغاریده : « فازا نڭ طرق افاده سسی واسلوب تعبیری اصل

ایدك؟ فاز افچه سوز یاز وغه طلب اینکهن ذاتار بلسونلرکی: اولر که ینگی یاشلرنک یولباشچی اریدر. که ینگی یاشلرنی ترقی و تمدن پولینه توشرب بیهروگه توشلیلردر. آدم و خلقلر اونکهن زمان اوچون ایمهس کیلهچک اوچون یاشیدر. بز تجریبه بلهن کوردک کی: بو کونگی «لایفلحون» چاللر، ایلنی بولندرب یانقان بیلر توگل، یا گلش یازلغان سوزدن اولنگی آلب شونک ایله وعظلا نو، حتی فاز اقدن نبی کیلسده همان «آلاکسز آق مالتاسن ایزب یانو» دن باشقه یوموشی بولماسه کیرهک. اما جانایدارفلر، نور و کانفلر، چورمانفلر شکللی ذاتلرغه نیندهی قلب یازسه کده تالغاماسا لر کیرهک.

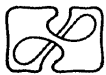
«آیقاب» ژورنالن باشقاروچی جبر، چاروا آنگکه سی، نارودنی سود، اوقوتو، آیالار مسئلهسی شیکللی فاز اقلرغه ایگ آلد کیرهک بولغان مسئله لر حقدنه یازو یازادر. شول حقدنه یازلغان یازولرنی ممکن قدر توز و گرهک املا بلهن باستر ب چغارسه و یازوچیلرن درس-تیرهک املا منهن یازارغه اوندهسه تگیلردنده کیرهکلی بر اشنی باشقارغان بولور ایدی. بز محمدجان مرزادن شونی کوتهمز.

حسن علی.

شعر:

... جانمه

آه جانم سینک «آهک» نی بن ایشتکاج آغلام،
آغلانور کوکل کوگمده هم بیرمده، طاغلام.
زارلرم آشدی سهاغه بار ملائکلرگهچه،
آغلارمده «آه» لرمده مین تمام ٹولگانگهچه،
بار وجودمنی غرق اینکان محبت اوطلرک.
سونمهس اول او ط هیج وقتده، قبریمه کرگانگهچه.
ایندی مینده بتدی دنیا لفتی همده تهمی،
طورمی بر چوبکده حاضر بار طبیعتنک یهمی؛
چونکه دنیانک قویاشی هم آییده سین ایدک،
سین ایدک آل چچکسیده گوللریده سین ایدک،
سین ایدک بارلق محبتنک قویاشی بر اوزک،
سینده کیتدک مینده بندم ایندی بو آفتق سوزم!
کمال فخری.

«می یشاء» قلب سویلهیلر ایکهن. لیکن «من» ننگ بولاچه صورتده اوزگهرتب جورتنی غلطفه توش-رمهس اوچون اولر تجوید قاعدهلرن وضع قلعانلر.
عرب تلنده اولدیغی کبی بز م تورکی تلینکده تجویدی و اونک قاعدهلری باردر، گهرچه بو کونگه چاقلی میدانغه چققانی بوق ایسهده باردر (*).

منه کهی، نهغز فاز افچه قلب سوز یازامز دیوچیلر ننگ یا گلشی شو بیردهدر. اولر آوزده نیچک سویلهنسه یازودهده شولای یازلورغه تیوش دیب توشنسهلر کیرهک، لیکن مونک آخری اوکچلی بولاچغن اولاماسالر کیرهک. حتی: «یازومزنی درست قلب یازساق فازاق تلی بوزلادر» دیب اولوچیلرده بوق ایمهس بلهم.

بلوگه نیوشدرکی: یازونی توزو چون منهن یازغانغه تل بوزلمایدی. یازوچیده وبونهن خلقده اوزینک اویرهتکهن جونمنهن سویلهی بیرهدی. اما یازو یالپاق قاعدهگه ایهرتلهدی. مثلا: ماسادهفی:

بولای آفلسز ننگ میصهلی ایسهک،

علمسز ندان آدم صوقرغا ایسهب.

فالپی نان ایسهک آسب آت بولمایدی،

قویساده قوراسنا اصل توسهب.

دیگان سوزلری اوقوغانده شولای اوفولادی هم شولای سویلهنهدی. اما یازوده بولای بولورغه کیرهک:

بولادی عقلسز ننگ مثالی ایسهک؛

علمسز نادان آدم صوقرغه ایسهب.

فالبندن ایسهک آسب آت بولمایدی،

قویساده قوراسینه اصل توشهب.

آلتننی آیاغکا باسقان منهن، -

بولمایدی اصلی آزب، بالچق کیتسهک.

نهغز فاز افچه یازو کیرهک دیوچیلر اویلاینن چغار: «بز ننگ خلق اوقوماغان نادان؛ اولرغه نوشندرو اوچون نهغز اوزلری سویلهگه نهچه یازمای بولمایدی» دیب، لیکن بولای اولو زور یا گلشدر؛ آرتقی یاققه بورلب، بورونغی اونکهن زمانغه قارای (نازات) بارو بولادر. اگهر دنیادهغی آلهه چققان خلقلرنک باریده بورنغیلر اوچون سوز سویلاب، آلچوغان چاللرنک کیفینه. و وافق یازو یازسهلر بو کون کوك بوزنده آبرو پلانلر ایله اوچوچیلرنی قاچان کورور

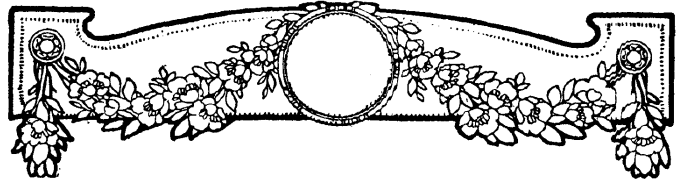
(* بز ان شاء الله یاقن بر آراه تورکی تلنک تجویدی و اونک قاعدهلری حقدنه، «شورا» بیتلرنده بر نیچه سوز یازساق کیرهک.

III

«اۋفا» دىن آق ايدىل بويىنچە بارغاندە شوندى يىرلر بار: بتونلەي مۇسلمان اوللىرى غنە و مسجدلر كورلۇب طورادىر. «مۇنە قايدە ايكان مۇسلمان دىياسى!» دىب اويلادم. خصوصاً قوباش اينوب فارا كغى توشە نوشكاج، پاراخوددن مسجد منارەسى كورلۇب كىتسە كوكلنى شادلاندرۇب كو- تارۇب پيارە، باش غە ئىللە نىندى فانتاز يالركرە. پرىستاندە طوقتاغاج قارشى آلۇچى خلق اورادنىك، اصطراژنىق، صو چىنوۋ نىغىدن باشقەسى باردە تانار ايدى. شوندىغى زورلر، كچكەنلر، اىرو خاتونلر، باردە نى بولسەصاتا: قايسى بر نىچە بومرفا قولىنە طوطقان، قايسى كوماچ، قايسى قوۋرغان تاۋق. اما پرىستاندن بر آز بارا توشكاج كىبىت بار، آندە اورس صاتو ايتە. برگنە پرىستاندە تانار كىبىتى كوردم يەروپ صاتو ايتە.

IV

«خوالىن» اوبازى «تيرىشق» صوۋى بويىندە غى اوللردە طورۇچى تانارلر، اوزلرىنە چىكەش «صىزان» اوبازىندە كى بايارلردن يازون اوراق اورۇب تولەرگە دىب بورچ غە آرش أونى آللر. بىلگىلى، بايارلر اش حقن ارزان قوبالر. اوراق وقتى يتكاج شول تانارلر، بايارلرغە، كىلە باشلىلر، قويتى غنە آتلىرىنى زور آربالرغە بىگوب آندە خاتون قىزلرىنى، بالا چاغالرىنى اوطورنۇب بر بر آرتلى اوچسز طوزان قوبتارۇب بارلر. آرتدن طايلارى، اتلرى بوغورا بارا. قارشى اوچراساڭ، آخىرى آلتون اوردا خانى بر اورندن ايكىچى اورن غە كوچە دىب اويلارسن. خصوصاً كىچ برلە آتلىرنىڭ تابورلرىنە بارساڭ اوزلرىنى بتونلەي كوچمە خلق غە اوغشاتورسن. خاتونلرنىڭ قاىوسى اوت ياغوب آش پشورە، قاىوسى بېشوك تاغوب آندە بالاسىنى ياتقروپ يوقلانا. ايرلر آتلىرىنى باغالر، اوطون كىسەلر، صو كىتورەلر. قاىسى ياتقان و قاىسى اوطورغان، قاىسى قچقروپ كورشىسى برلە سويلەشە، بالالر يوقلى، اتلر اورە. شولاي ايتوب تابورە تاوش هم كىلشلى بر تىرتىبىسزلك. اوزلرنە دغى بر قىزلى عادت بار، هر قاىسى اوگرەنگان بلش بايارىنە غنە اوررغە بارا. بلطر، اوچنچى، اونونچى يل اورغان توشىنە گنە بارا، ياڭى اورون از لەمى، بلمەگان توشگە بارمى. بورچلىلرى آرتندن بوروچسزلىرى دە ايدە- رۇب شول اوق بر توش كە جىولالر هم اوراق حقىنى بىك

بر پىسسېمىستىڭ تانار دىياسىن تىكشورۇ

I

بر وقت «فازان» غە بارغان ايدىم، يورر اېچون اورام غە چقىم. يكشېنبەمى جمعمى نىچوك بولسەدە بر بايرام وبوش كون ايدى. اورامدە يورۇچى اورص، تانار كوب ايدى. اورصلرنى بر بر آرتلى كوزدن اوزدرۇب، اوچراغان تانارلرمنى تىكشورۇب باغا باردىم. نىدندى هر اوچراغان تانار اوزىنىڭ بويى قىياقتى برلە اوزىنى صالوق و نازالق جھنندن مكارى قومىنداۋات ايتە باردى. آنلر، مېنى شادلاندرىمادىلر. آرالرنە قارصاق بويلىلر، قنغر آياقلىلر بىتلرنە هېچ فان قىزلىغى بلنىمى طورغان آپپانلر كوب اوچرادى. بوندى كشىلر باشقە يردە سىرەك طوغرى كىلگەن گە كورە بونلر منم كوزىمە بىك بەرلىدىلر. برسېنىڭ سوزىدىن آڭلادىم كە: بونلر تورلى هنرلر برلە كون كورۇچىلر ايكان. بوركچى، چىتوكچى، باشماقچى و فلان. بونلرنىڭ قىياقتلرى، بارچە طور- مشلرىنى اوزلرى سويلەب پىرە، بونلر يارلى آندان طوغانلر. ياخشى تىرىبە بىرۇب مكتىدە سىق اوقوتو اورنىنە آتالرى آنلرنى ۸-۹ يەشدىن اوق فازان غە ايلتوب بوركچى، چىتوكچى باشماقچى گە بىرگان. آنلر، طغز، بوزوق هوالى بولمەدە طورغانلر. قويتى آشاب آز يوقلاب كوب اشلەگانلر، آنلر نى زورلاب صوغوب فانلرىنى اېچكەنلر. شوندىن بويازمىشلى بالالر، اوسىچە قارصاق بولوب قالغانلر، سوبە كلرى فالىنا- يماغان، طورابماغان، آياقلىرى قنغر بولوب قالغان.

II

بر وقتلر «اۋفا» دە بولدىم و آندە بر نىچە باشقرد اولىنە باردىم. زور زور اوللر- مسجدلرى بار اما مكتىلرى يوق. اولسى بىك ايس كىتارلك توگل. قاىسندە بر قاىسندە بر ايكى كىبىت بار، اما كىبىتى اورص، حتى بر نىچەدە بار. برگنە اولدە كىبىتى بر فازان تانارى ايدى. اما باشقردلر نڭ اوزلردىن هېچ بر كىبىتى يوق. مۇنە بو بىك ايس كىتىكچ. باشقردلر فارا اشنى اوزلرىنە آلغانلر اما فاىلى كىسبى اورص ايله نىچە گە بىرگانلر.

اوزگەرشلرنىڭ بىك تورلىلىگى و نچكەلىگى، بىر نىچە سوز اورنىنە بىر سوزنىڭ و بىر سوز اورنىنە بىر قوشماتانىڭ طور ووى ايله بولادر.

اگرده تىللىرنىڭ مكمىللىگى آلارنىڭ يىنگىللىگىدە ايسە مذكرلك و مؤنلك، طبعى، نل اوچون بىر كمالات بولىدۇر. چونكە مذكر و مؤنث اوچون بولغان آيرمالر تىلنى بىك قىيىنلا تالار، بىزنى عرب و روس تىللىرىنى اوگرەنگان وقتدە ايك كوپ آبدراتقان نەرسە اوشبودر. شولاي اوق سويلەشكان وقتدە، باخشى غنە ملكە ايبەلرندە ساتاشدۇرغان بىر اوشبودر. بو بىر چىنلر اوچونكى توكل حتى عرب و روسلرنىڭ اوزلرى اوچون دە خىلى مشكلك كىترەدر. چونكە بونىڭ ايله صرف و نحو قاعدەلرى ئەللە نىچە ئولوش آرتا. درست، اول آلارنىڭ اوزار يىنە بىر درجەگە قدر طبعى صورتدە معلوم، لىكن كليا توكل. قواعد صرف و نحو كورمەگانلرى همان آنىڭ دقايقىنە توشونوب يتە آلەيلر. مین، моя дѣдушка, въ той училищѣ, пять ламповъ, — قوماغان روسلرنى اوچراتقانم بار. دىمكىكە بونىڭ اوچون روسلرنىڭ اوزلرىنە دە بايتاغىنە باش و تارغە طوغرى كىل. اول املا (правописание) ياغىندىن بولغان قىيىن لقلرنى سويلەيمىزدە.

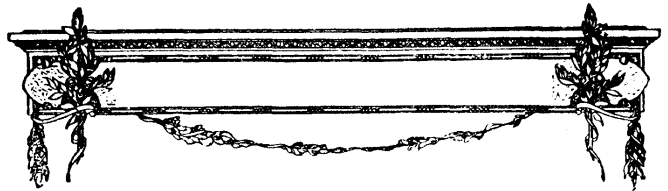
شول يىنگىللىكنى اعتبارغە آلوب بولسە كىرەك دوقتور زامىنغوف ايسپىرانتو» نامندەگى ياكشا صنعى تىلدە مذكرلك مؤنلك آيرماسى ياصاماغان، بىك كوپ سوز و قاعدەلرنى آور و پاتلارندىن آلدىغى حالە بو طوغر و دە آلارغە ايبەرمەگان اگردە تىللىرنىڭ مكمىللىگى موجزلىگىدە، تورلىلىگىدە و ناز كلىگىدە بولسە، مذكرلك و مؤنلك آيرماسى نل اوچون زور كمالات بولورغە تىيش. چونكى بو تىلنىڭ آھنىكىنە تورلىلك بىرە، ايجاز و مجازغە ميدان آچادر. تىللىرنىڭ تارىخىنە قاراساق، آلارنىڭ نكاملىنى قسقار و دە، قاعدەلرنىڭ تورلىلەنۈندە كورەمز. شەھەسز باشقە بىك كوپ علامتلر كىك تىكلىر و تانىث علامتى دە اولدە بولماغان، بو تارىخ انسانىتدەگى ترقىيات فكرىيە و مدنىيەنىڭ نطق انسانىغە تائىرى، و مدنىتنىڭ طبع نزا كىتور و رىسى نىجەسى.

بىزنىڭ تىلدە بەرلك كوپلك، بارلىق يوقلىق، غائب مخاطب متكىلك آيرمالرى بار. اسم و صفت اورنىنە طورا طورا غان ضمىرلر بار. بولارنىڭ بولۇو يىنى تىلەز اوچون ھىچ بىر كىمچىلك صانامىز. حتى بولار بولماسە تىلەز بىك قبا بولور توسلى. مذكرلك، مؤنلك دە شونىڭ كىك اوك بىر نرسە. اولدە شولاي

نوشەرلر. بو بىل آنلر آرشنىڭ دىساتىنەسىنى ۳ سومدىن اورغاندە آنلرنىڭ يىلرندىن يراق دە توكل (۱۷ - ۲۰ چاقىرم ىردە) موقشىلر ۶ سومدىن اوردىلر.

بورگان يىلرمدە مین مسلمانلرنى غىرتىسز، اوگى بالالر كىك باز و مسز معىشتە طوپاس تابدۇم. بونىڭ ايك زور سببى نادانلىق قارانغىلىق؛ دىن، تقدىر مسئلەلرىنى درست آكلاما و چىلىق. تارىخنىڭ بارىشى، ملت حاكمەدن ملت محكومەگە ايلەنو، اوتكان زمانلر تورلى ظلم و تورلى جبرلر كورولر، خلقنىڭ بىسخولوگىياسىنە و آنىڭ غىرتىنى سوندىررگە بايتاق تائىر قىلغاندۇر.

ح ۲۰

توركى تىلدە مذكر و مؤنلك

I

۲۰ نچى عدد «شورا» دە تىلدە تىكلىر، تانىث علامتى بولما و بىر كىمچىلك مى توكلى؟ دىيە بىر سؤال بىرلىگان ايدى. مین دە شول طوغر و دە اوزمنىڭ عاجزانە بعض بىر ملا- حظهلرنى بوندە يازماقچى بولدم.

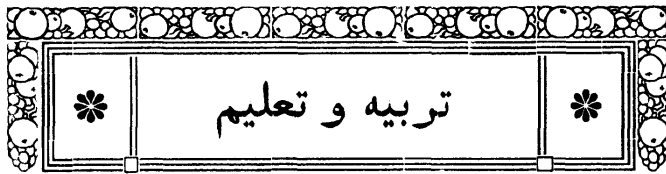
مذكر و مؤنلكنىڭ يوقلىقى تىلەز اوچون بىر كىمچىلكمى؟ بوگا مطلق بىر جواب بىر و خىلى مشكلك كورلە. بوگا جواب بىر و دىن ئلك: «تىلنىڭ مكمىللىگى نەرسە دە؟» شوگا جواب بىررگە كىرەك. تىلنىڭ مكمىللىگى آنىڭ يىنگل بولۇوندەمى؟ تىلنىڭ يىنگىللىگى البتە آنىڭ صرفى اوزگەرشارى منتظم و عمومى بىر قاعدە تىختندە بولۇوى، قاعدەلرنىڭ بالنسبە آز و شونىڭ اوستىنە غايت كلى بولوب مستثنالرنىڭ آزلىقى يا كە يوقلىقى ايلەدر. خلاصە: بىر تىلدە سوزلرنىڭ مقدارى بالنسبە آز و آنىڭ قواعد صرفىيە و نحو يەسى بىك بسىط بولسە بىر اول تىلنى يىنگل دىمىز. بىر تىلنىڭ قىيىن و يىنگل بولۇون آنىڭ چىت بىر كىشى طرفىدىن او يىرەنلىگان وقتدە اوچراغان قىيىنلىق و يىنگىللىكلرىنە قاراب بىلگولەرگە تىوشىمىز. بوقسە ھر كىمنىڭ آنا و طبعى تالى اوزىنە آنسات طوبىلادر.

بعضىلرچە تىللىرنىڭ مكمىللىگى آلارنىڭ موجز و نازك بولۇوندەدر. تىللىرنىڭ موجز و نازكلىگى صرفى و نحو

«تاتار تىلئىدە مەنكەر ومۇنث آيرماسى ياصاو» بو بىك كچكە دعوى نوگل. بو، تل خقندە بىك اوستدن اوبلاو نتيجه سندن طوغان بر دعوى بولسه كبرهك . قىلى بوكونگى حالينده كپترگان تاريخ و طبيعت اسملى ابكى زور قوندر . اول بوندن سوڭده شوشى ابكى قوتدن باشقه هېچ بر قانون اساسيغه بوى صوناچق نوگل .

طبيعته بز حسابسز حيوانلر و اوله نلر كوره مز . بولارنڭ هر قايسينڭ اوزينه مخصوص صورتى ، طبيعتى ، قابليتى بار . انسان اوزينڭ آڭ و علمى آرفاسنده بولارغه بر قدر اجراى تاثير ايتە آلا ، لىكن نيقدر طرشهده بولار نڭ طبيعى بولغان صورتلرن ، طبيعت و قابليتلرن اساساً بتره آلمى . مثلا آتقه موگز چغاروب يا كه دوڭغزنى قوندوز ياصاب بولمى . شونڭ كيك اوڭ عالمده حسابسز تىلر بار ، هر قايسينڭ اوزينه كوره اچكى يا كه طشقى خصوصيتلرى بار ، بر برسینه اوخشاميلر . بولارنڭ طبيعى بولغان خصوصيتلرن اساساً بتره هېچ كىمڭ قولندن كىلمى . درست ، خصوصى كشىلرده تىلرگه بر قدر تاثير اجرا ايتەرگه مېمكن ، لىكن شول تىلنڭ طبيعى خصوصيتى و قابليتى دائيره سنده :

جمال الدين وليدوف .

تاغن مکتب و مدرسەلر مزم .

III

معلملرگه كىلسهك : اول بېچاره لرنڭ حاللرينى توشنو بېگرهك چىتن . اوفوتودن مقصود كز نرسه ؟ ديوب صورالغانه بىك مختلف جوابلر بېرىلە : بو جوابلرنڭ بعضلرى اهميتدن بتونلەى ساقط و بعضلر يە آرتق تومانلى بولغانلقلرنى قناعت حاصل ايتەرلك درجهده بولىدور .

دين بىلدرمز ديويچلرده بار . لىكن مع التأسف ديننى بىز نڭ مکتبلرده اوفولا تورغان نرسه لردن عبارت ديوب ايتوب بولمى . آلداغى كونلر اېچون حاضرلىمز ديويچلرده بار . بو جواب تاغن ئه لله نىندى معناسز . آلداغى كونلرده مکتبلر مزده اوقولغان نرسه لرايله ، نى قىلوب بولسون ؟ چونكه تورمىش نڭ كيدشى بتونلەى باشقه .

تىلنڭ نزاكتن آرندر ، آنى نورلىلەندره بونى شېهه سز هر بر ذوق سليم تلى . «هو» ايله «هى» يا كه «онъ» ايله «она» بونلر نيقدر شاعرانه ابكى چفت . مدلوللرينه نيقدر مناسب ابكى تعبیر موجز ، عرب و روس ادبياتى بونلرغه نيقدر منتدار . مەنكەرلك ومۇنثكەنڭ لزوم وعدم لزومندى قطع نظر ايله ، بونلرنى حاضر تلمزده تطبیق مېمكنى يوقمى ، شونى قارىق . البته بو مېمكن نوگل . شايد هېچ بر تلمزده تەكبر

وتأنيث ، نحو و صرف ياز و چيلر طرفندن ياعالماغاندر . چونكه صرف و نحو تلمه بولماغان بر نرسه نى بار ايتە آلمى ، فقط بولغاننى بر سيستمگه قويادر . تەكبر و تأنيث ، تلمزده طبيعى اولارق موجود . بو نطقلرده غى بر خاصه روحيه يا كه عضويه (فيزيالوغيه) در . بو شونداى خاصه كه بر سوز نڭ آخرنده غى طاوشنى اوزندن ئلك كىلگان سوز نڭ آخردە غى طاوشينه ايتە رتەدر . بزده گى : «اوز نڭ كىلدىڭ ، اوزم كىلدم ، اوزى كىلدى ، آلاز كىلدىلر ، سز كىلدىڭز» كىلرده شونڭ نتيجهسى . بونڭ سببى عضويه ؟ يعنى بو بىز نڭ طاوش چقارا تورغان اعضالرمزغه شولاي اوڭاي كىلگانلىكندى ، يا كه روحىمى ، يعنى بىز نڭ ذوقمزده شولاي بر برسینه اوخشاتوب ئه يتوگه بر ميل بارمى ؟ آنسون بلىم . هر حالده بونده سوز نڭ معناسينه اعتبار بىك آز يا كه بالىكلپه يوق . چونكه معناسند هېچ بر مۇنثك بولماغان سوزلر مۇنث ايتلوب يورتلە (вода ، مدرسه ، дуга ، كىجى) گرچه معنالى مەنكەر بولغانلق اوچون (дыдушка ، стар-шина ، мулла) كىلرنى مەنكەر ؛ معنالى مۇنث بولغانلقدن «زىنب ، هند» لرنى مۇنث ايتوب يورتسەلرده بولارنڭ اصل خلق تىلئىدە يورتلولرى همان شول بىز نڭ ئه يتدىكمز عمومى سببكه قايتا . مثلا اول روسلرى (моя дѣдушка) دىب سويليلر . يعنى تەكبر تا نيثده معنىغه اعتبار ايتمىلر ، فقط سوز نڭ بتشىنه قارىلر .

روس تىلئىدە سوزلرنڭ بر برسینه مطابقتى (согласо-ваніе) بزده گىگه قاراغانده فوتلى . حتى آلارده مفردلك جمعلكده لفظى بر نرسه . مثلا : (Индырчи) اسملى اول بار . اول بر اولغىغنه اسم ، شونڭ اوچون معناجهتندن قاراغانده مفرد بولورغه تېمىش . اما روسلر آڭكا اعتبار ايتمىلر ، آنى جمع ايتوب يورتلر : Индырчи горятъ دىلر . اما تاتار چهده آلاى نوگل ، آنده مفرد جمعده اعتبار ، بېگرهك معناغه : مثلا «قللر» اسملى اول بار . گرچه آخرنده جمع علامتى بولغان (لر) بولسەده «قللر يانلر» دىلمى بلكه «قللر يانا» دىيله .

درست، معلملر آراسنده حقيقتنى چىلاب آكلاغانلار يده كوب. لىكن مقصد دائيرهسى بىك نار بولغانغه كوره اول افنديلر اوز باشلارندن بر نرسه ده فعليتكه چقاره آلميلر. اول، مکتبه تله اوپره تور ايدى، بالالارنى ممكن قدر ملي ادبيات ايله ده تانشدرر ايدى و بو يولده كتاب يوقلى مختلر ينده اوز اوستينه آلورغه راضى بولور ايدى؛ لىكن مع التأسف اول بو اشلارنى اشلى آلدى. چونكه امتحان مجلسلارنده آنك بالالارندن نماز تيره لرى ايله نكاح، طلاق، حياض و نفاس مسئل لرى صورالاقچ. شونك ايچونده اول چاره سز تازه اولرلى اورنینه چركنى چه ره كه مجبور بولا. ايكنچى دن تاتارلارنك معلمكه مربي و كيره كلى كشى ديوب قاراملار يده آنك خد متينك آرنده فالووينه سبب بولادر.

تاتار معلمنى، اوقى تورغان بالاسى حضورنده تحقير قيلودن تارتىمى. حالبوكه بالا اوز معلمندن باشقه آرتق و فاضل كشى يوق عقیده سى آرقاسنده غنه اوقى آلا. آتاسندن معلمنك تحقير قىلغانن كورگان بالا طبيعى، اوقوغه اخلاص قويمى و معلمنك تنبيه و تشويقلى فائده سز قالا. بو اشدن خبردار بولغان معلم مکتبه راضا سزلىق بولوغه اثرلنه و اوقو-تودن غيرتى فايده. تاتارلارنك معلمكه قىلغان بومعامله لر ينى مين مکتبه نك چن دشمانى ديب تانيم و بو معامله نك فلم وتل ايله تعبير قىلوب بترگيسز ضرر لرى، نادان خلق ايچون نى قدر مستور بولسه، معلم ايچون شول قدر معلوم بر اشدر ديم. بنون عهر ينى بوز ولوده اونكارگان بر بالانى معلم تيز آرده اصلاح قىلورغه مجبور وتولو ايسه معلمكه بيگره كده ناچار تأثير ايتدر. روسلارنك معلملى آخر صولشلىرينه قدر معلمك خدمتنده فالورغه ياراغانده، بزنگ تاتار معلملرينه اون يل تولا تولماس دوقتورلر اوفوتونى تاشلارغه كيكش بيره باشلير.

اوقو اوقوتو اشلرينك شونداى فارانقى و معناسز بارشلىرىنى كورگاچ، مکتب و مدرسه سوزلرينك حسابسز كوب دفعه لرى يازلووينه قارامى، فولغه فلم آلوب يازارغه باشلىسن. ذاتا ملتنگ حياض و بقاسى يالغز مکتب ايله قائم بولغانغه كوره آنك حقنده يازمیده بولمى.

يوسف شرفى. آچينسكى.

چىلگان - صوگ زمانلرده دنياغه چيقمش صناعت، هنر و معرفت لرنك حسابى يوق. الك عجيبلىرى پاراخودلر، تيمر يوللر، آفتموبيللر، آيرو پلانلر، الكتريقلر، تيليفون و تيليفراملردر اوشبو عجائب هنرلر حقنده قرآن كريمده عبارت ياكه اشارتلر وارميدر؟ اولسه قابو آيتلردر؟ شونلر حقنده «شورا» ده تفصيلات و يرلسه ايدى. نور محمد كريپوف.

شورا: قرآن كريم دنياوى معلومات و يروچى، طبيعيات و علم اشيدان بحث ايدوچى كتاب توگل، بلىكه آدم لرنك نفسلرينى تزكيه قىلوب سعادت ابديه كه ارشاد قىلوچى بر كتابدر. شونك ايچون آنده هر بر دنياوى هنرلر حقنده صراحت ياكه اشارت اوزرنده معلومات و يرلر ك لازم توگل و معلومات و يرلديكى تقديرده آنى هر ك بىلوب آكلارغه موفق اولماسه كرك. شول قدر يسى هر كيم كه معلوم: قرآن كريم طبيعيات، رياضيات كى علملرني وعموما دنياوى صناعت و هنرلرني انكار ايتماز، آدم بالالارينك معيشتلرني، عمرانى و اجتماعى حاللر ينى اصلاح ايدر كه سبب اولان شىلرني تحصيل قىلمقدن منع قىلماز. قرآن، عقلنى استعمال ايتك ايله بيورمش، ارشاد و نصيحت ياكه شلته و تقريع خصوصنده اولان كوب آيتلرده غرض اولرلى جدى و فنى معلوماتلرغه اجمالى صورته اشارت قىلوب كيتمشدر. اوز خزينه لرنده اولان علم و كمالاتلرني نسبتنده بونلرني آكلوچيلر وار، بعضيلرى ايسه اوزلرينك تاليفلرني بونلردن بحث ايدوب طورلر.

اورنبورغ - ۱) رسول اكرم «حديبيه» صلحنن صوگ اسلام ديننى تبليغ ايدوب كورشى پادشاهلرغه مکتوبلر يازدى و ايلچيلر بياردى. اوشبو جمله ده قيصر، كسرى، مقوقس، نجاشى مندر بن ساوى، عمان هم ده يمامه حكمدارلرني واردر. لىكن بوندى بر مکتوب و ايلچى «حيره» پادشاهلرينه نيچون يبارلهدى؟ حالبوكه غسانيلر كه كوره حجاز عربلرينه «حيره» لولرنك مناسبلرني كوبره ك و كوچليره ك ايدى.

مشیدی؟ حافظ ابن حجر ننگ «الاصابه» ده (ج ۳، ص ۱۹۴) بیانینه کوره بو طوغروده اوشبو اوج کیمسه آراسنده خلاف یورمکدهدر: حارث بن ابی شهر. منذر بن الحارث بن ابی شهر. جبلة. مسئلهنی آچار ایچون «حارث» کلمهسی شخصی علمهسی یا که حکمدار عنوانیمه؟ شونی بیلورگه لزوم وار. عصرمننگ مؤرخرندن رفیق بک العظم بو خصو صده: «اسم الحارث یطلق علی کل ملک من ملوک غسان کما یطلق اسم قیصر علی ملوک الروم و کسری علی ملوک الفرس» دیهدر (اشهر مشاهیر الاسلام. ج ۱، ص ۳۳۲-۲۳۴). بوسوز درست اولسه کرک. طبری، خالد بن الولیدننگ غسان پادشاهی حارث بن الایهم ایله اوچراشدیغنی حکایت قیلادر (ج ۴ ص ۴۱). حالبوکه بو پادشاهننگ جبلة بن الایهم ایدیکی معلوم. باشقه لرغه معلوم اولان بو نرسه طبریغه مجهول اولماز. طبری ایسه جبلةنی «حارث» سوزی ایله تعبیر قیلادر. شوننگ ایچون رسول الله طرفندن حارث بن ابی شهر اسمی ایله یبارلمش مکتوبینی ۵۲۹ نچی یلده وفات اولغان پادشاهغه یبارلیدی دیه توگل، بلکه اوز عصرندغه غسان پادشاهینه یبارلیدی دیه آکلارغه نیوشلی. بو پادشاه طبیعی «منذر» اولاچقدر. اگرده بویله اولماسه ایدی مکتوبده «الحارث بن ابی شهر» دیه مذکور اولماز طوروب اسلام عالمیری مکتوبننگ منذر ایله جبلةگه یازلوی آراسنده نیچون اختلاف قیلشورلر ایدی. بونی امام زهری بیلماز می ایدی؟ حالبوکه مکتوبننگ جبلةگه یازلدیغنی امام زهری روایت اینهدر. «زید» اسمی ایله یازلمش مکتوبننگ «بکر» گه یازلدیغنی دعوی ایتمک اورنلی اولماسه کرک. «حارث» سوزی حکمدارلق عنوانی اولدیغنی کبی «منذر» ده بر تیتول اولاچقی خاطرگه کیلدر. مسعودی بعثت وقتندهغنی حکمدارننگ عوف بن ابی شهر اولوب آندن صوگفیسسی جبلة بن الایهم ایدیکن بیان قیلهدر. (ج ۱، ص ۶۱۳). عوف ایله منذر هم الحارث، جملهسی بر کشی اولاچق احتمالی بیک یاقین. حقیقت حال ایسه الله تعالی گه معلومدر. (۳) رسول اکرم حضرتلرینک خدیجهدن دورت قزی اولوب هر بری مدینهگه هجرت ایندیلر و الگ الوغلی زینب ایدی. بونده خلاف یوق. الگ الوغ اوغلی قاسم اولوب الگ مقدم وفات اولان بالاسی ده اوشبو قاسم ایدی. بوندده خلاف یوق. خلاف ایسه قاسم ایله زینبننگ قایوسی الوغ ایدیکندهدر. زبیر بن بکر قاسمننگ الوغ ایدیکنی دعوی قیلدیغنی حالده کلبی ایسه

(۲) سیر کتابلری و اسلام مؤرخرلی رسول اکرم ننگ حارث بن ابی شهرگه مکتوب یازدیغنی بیان قیلورلر. ابن ابی شهرننگ میلادی ایله ۵۶۹ ده وفات ایندیکی مرویدر. بو تقدیرچه آکا مکتوب یازمق نیچوک ممکن اولادر؟ (۳) «مشهور خاتونلر» اسملی کتابدن رسول الله ننگ الوغ بالاسی قاسم ایدیکی آکلشلیغنی حالده (۱۵۵ نچی بیت) «محمد علیه السلام» اسملی رسالهده الگ اولگی بالاسی زینب ایدیکی تصریح فیلمهدر. بونلرننگ قایوسی درست؟ خواه ابر و خواه فر بالا اولسون الگ اولگی بالا ایله کنیه لکنک، عربلرده عادت اولدیغندن رسول الله ننگ اولگی بالاسی (مشهور خاتونلر کتابنده یازلغانچه) قاسم اولورغه تیوشلی ایدی. بو طوغروده «شورا» ده بحث قیلنسه ضرر اولماز. سیرعلمی ایله شغلله نوچی.

شورا: ۱) رسول اکرم ننگ یازمش مکتوبلری و یبارلمش ایلیچیلری حقیقدهغنی معلومات، سیر کتابلرینه و حدیث دیوانلرینهغنه کروب بتمادیکلری ظن قیلنهدر. حتی منذر بن ساوی (واوننگ کسری ایله) غه یازلمش مکتوب حقیقدهغنی معلومات، مشافهه طریقچه توگل، بلکه ابن عباس طرفندن یازلمش کاغده کورلوب گنه روایت ایدلهدر (زادالمعاد. ج ۱، ص ۵۲۰). بالفرض بو واقعه ابن عباس طرفندن یازلماش اولسه یا که یازلوب ده بونی روایت قیلورلق آدم کوزینه توشمامش اولسه بو واقعه بتونلهی اونودلوب فالاجق ایمش. «حیره» (حاننگ آستی، راننگ اوستی ایله) حکمدارینه یازلمش مکتوبننگ ده روایت قیلنمی فالهق احتمالی بار. مسلم طرفندن: «ان النبی صلی الله علیه وسلم کتب الی کسری والی قیصر والی النجاشی والی کل جبار یدعوهم الی الاسلام» دیه روایت ایدلهدر (ج ۲، ص ۶۰) حدیثندن ده، خط یازلمش آدملرننگ، محدثلر طرفندن روایت ایدلهدر کیمسه لرگه کوره آرتق ایدیکلری آکلشور. بوندن باشقه رسول الله زماننده «حیره» بتونلهی دیرلک ایران تصرفینه کروب بنمش غسانیلر، بحرین حکمدارلری قدرده استقلا للری قالمامش ایدی. مسعودی اباس بن قبیصهنی سویله دیکندن صوگ: «ثم ملک الحیره جماعة من الفرس» (ج ۲، ص ۶۰۹) دیوی اوشبونی آکلاتور. مسعودی، منذر مغرورنی ده بتونلهی فارس مأمورلرندن سانامهدر. احتمال که اوشبو سبب ایچون مستقل مکتوب یازلماش، بلکه کسری غه یازلمش خط ایله قناعت ایدلهدر اولور.

(۲) رسول اکرم غسان حکمدارلریننگ قایوسینه خط یاز-

باغچہ سراى. بو سنه معتبر «شورا» مجله لرنده فاضل عالمجان افندی مدرسہ لرنده فن تانیلوب اوفوله قده اولان کافیه وملا جامی کتابلری حقنده انتقاد ایتمش ایدی. بوکا فارشو قلم چکن بر مدرس، بر طلبه ویا بر معرر اولنمادی. اوت حقیقت نه قدر آچی ایسه ده قبول اولنماز دگلدر. مدرسہ لریمزنگ بویله فنلر ایله طولو اولدیغندن مدرسهدن امام... اولوب چیقانلرننگ نه قدر مهارت کسب ایتدیکلری، پرده لر تحتندہ دگل، کوزلر اوکنده در. فاضل مشار الیه افندینگ بویله گوزل حقیقی انتقادینی شمیدیکی اوقوچیلر تصدیق ایدوب بوکتابلرنی درس تانیلمه سله نه اولور ایدی؟ ظنمه کوره اگ عالی بر یول بولمش اولورلر دی. زیره فائده سز اعتراضلری یادلامق زمانلری کچدی. بیلمه سی اگ لازم اولان شیلری بیلنه چک وقتلر کلدی. اویانوب کچن اهالی اسلام النده اولان علم و ثروتلرنگ الدن کیدوب خور ذلیل فالدقلرینی دوشنوب سببینی صوراشمق زمانی کلدی. یوقسه سنه لرحه اولور اولماز کتابلر ایله اوغراشوب سوکنده فهوه و دکان توتوب ملتیز بالالرینه اسراف اوگره توب دنیا و آخرتده رذیل اوله قندن ایسه بیلمه دیکلریمزنی تصدیق ایدوب، بیلنلردن صورا - علم معرفت هنر کبی اعمال حسنه یی آراساق بولساق بزده سائر قومشولریمز کبی اولمازمی ایدک؟ ینده کچن سنه گی معتبر «شورا» مجله لرنده معرر طرفندن ایدیلن «مسلمانلر آرا - سنده علم نیچون کرگی کبی تارالمبور؟» مضموننده اولان اگ عالی بو سؤاله جواب یازان ذوات کراملرنگ یازدقلری سببلر حقیقتدرلر.

محمد بن علی .

«شورا» نڭ سؤالی :

دنیا ده حقلقمی غالب یوقسه قوت و کوچمی ؟

اوقوچیلر اوشبو سؤال حقنده جواب یازسونلر وقایو طرفنی اختیار فیلسه لرنده بر قدر دلیللر کیتوروب مثاللر ایله ایضاح ایتسونلر ایدی. نو یابر آخرینه قدر کیلنگان جوابلر، اداره ده آلتغان ترتیبلری ایله «شورا» ده باصلورلر. جوابلر، فسقه لکن معنالی ومقصودنی آچیق آکلانورلق درجه ده ینگل و چیغشلی اولوی مطلوب .

زینب الوغ ایدیکنی دعوی قیلمشدر. (الاستیعاب . ج ۲، ص ۷۳۹). «مشهور خاتونلر» ایله «محمد علیه السلام» رساله سنده گی سوزلر اوشبو ایکی روایتنگ هر ایکیسینه ایارمک یوزندن یازلمشادر. نسب عالملری : «زینب، رسول اکرم ۳۰ یاشنده وقتده دنیاغه کیلدی» دیرلر (اسد الغابه). بو وقتده حضرت خدیجه نڭ ۴۵ یاشنده اولمقی لازم کیلور. بوندن سوڭ دخی دورت بالا بارلقنده نزاع یوق. ۴۵ یاشدن سوڭ دورت بالا کیتورمک، خصوصاً ایرته قارتایوچی عرب خاتونلری ایچون بر قدر مستبعد کور. له در. فاسم مقدم طوغان بولسه، زینب دن سوڭ اوچ گنه (اتفاق ایدلمش سوزگه کوره) بالا دنیاغه کیلنگان بولادر.

اسکندریه - استانبولده بایزید کتبخانه سنده بیک ایسکی یازمه بخاری دن اوچ عدد نسخه کوردم. هر برزه حدیث عبارتنی «بضع عشرة لیلة» در. ابن عربی حضرتلرینگ اوز قولی ایله یازمش «کتاب الاحکام فی احادیث النبی علیه السلام» اسملی بر کتابی وار. بونڭ بر جزئی آخرینه : «اوشبو نسخه نی آتامدن اوقودم» دبه یازوب ابن عربی اوغلی امضا ایتمش. اسعد افندی کتبخانه سنده «فتح المنان فی تفسیر القرآن» اسملی بر تفسیر وار. قطب الدین شیرازی اثری اولان بو تفسیرده گوزل تحقیقلر کورلدی، فقط بو کونگه قدر مطبوع دگلدر.

حسن بن ملا احمد پوناماروف .

شورا : حجاز سفرینه کیمه چگی ایشتلویکندن سوڭ معرر طرفندن حسن افندی گه اوشبو مضمونده مکتوب یازلمش ایدی : «هجرت وقتنده رسول اکرم حضرتلرینگ «فبا» ده دوشنبه، سهوشنبه، چهارشنبه، پنجشنبه کونلری طوروب جمعه کون کوچوب کینووی و بطن الوادی اسملی اورنده اولگی جمعه نی اوقوی ثابت اولوب بونی تأیید ایدوچی خبر و واقعه لر هم کوب. فقط بخاری طرفندن کوچرلمش حدیثده گی «فلث رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بنی عمرو بن عوف بضع عشرة لیلة» جمله سی بوکا مخالفدر. یوقسه بو جمله ده گی عشرة کلمه سی، صحیحغه، ناسخلر طرفندن الحاق قیلنمشیدر؟ اسلام مملکتلرنده گی کتبخانه لرگه کروب ایسکی وقتلرده خصوصاً حافظ ابن حجر عصرندن مقدم یازلمش نسخه لرنی تیکشروکرنی و بونڭ نتیجه سیننی اعلام قیلووکرنی اوتنهمز». ایشته حسن افندی نڭ بو مکتوبی شوکا جواب اوله رق یازلمشدر.

آرتق .

خلق اوچون اولوغ، زور بولغانئىدىن
 حق ايچون كچى، خور بولغانئىك آرتق .
 يمان اسمىڭ قلوب خور بولغانئىدىن
 گوزەل بولوب اونوتولغانئىك آرتق .
 كشى ايچون اوزىڭنى اونوتودن
 اوزىڭنى توشونوب ياتقانئىك آرتق .
 كشىنى تىكشروب تىك ياتووكىدىن
 اوزىڭنى تىكشروب طورغانئىك آرتق .
 طورا بلمىچە بىك كوب طورووكىدىن
 بىك آز طورساڭدە كوب بلىگەنئىك آرتق .
 بر اش قىلمىچە بىك كوب بلىگەنئىدىن
 بىك آزغىنە بلبوب قىلغانئىك آرتق !
 بر اشنى بلىمى طوروب قىلغانئىدىن
 اول اشنى اشلەمى قالغانئىك آرتق .
 آشوغوب يولده آروب قالووكىدىن
 آشقىمى ، اكرن بارغانئىك آرتق .
 طورى يولنى يازوب كەكرى بارودن
 طورى يازغاننى اوقوغانئىك آرتق .

جارالله وىرغازف . «بىلغاويشچىنىسق» .

ح ح

طوغان ايل .

(كوگارىچىن كويىنە)

صاغنام طوغان اوسكان ايلنى
 ئىللە قاي توشى بىك يەملى ايدى؛ سوبەمن،
 شول ايلمنى اويلاپ كويەمن .
 ياشسىل بولونلردن شاولاشوب آفغان
 صولرىدە طاتلى تەملى ايدى؛ بىگرا كە
 شول صو بويلرى طورا يورا كە .

اورمانلرى طاغىن ئىللە نىندى
 قوشلر كىلوب آنە صايرى ايدى، جاي كوفى
 شول چاقلرى بىگراك يەملى ايدى .
 يالانىنە چغوب يورگان چاقدە
 طانش ايدى آنە بار يىرى . توزالمىم،
 طوغان اوسكان ايلمدن بىزالىم .

اشعار

اوزىنى بىلمى .

عدمنىڭ ملكىدىن «آدم» اوزىن بىلماز بولوب كىلدى
 حسابى بى عدد اول مخلوقى دنيا طولوب كىلدى
 بىلە آلماي نىگە كىلگانن بارى گىلداى صولوب كىلدى
 عدم ملكىدە اويقودن طوروب آخىر اولوب كىلدى
 باروب باروب نىبىلر كوب حقىقتلر بىلوب كىلدى .

* *

كىچوب اوزدن يوتوب خونابهلر «آيئىنى» نوزودىلر
 صوگىدىن بدىخت «امت» يىنە بارىنى بوزدىلر
 حقىقت يانىنە يوزمىڭ خرافاتلرنى نوزدىلر
 «فلك» پروازلرئىك قويمى پر وبالىنى اوزدىلر
 گىمانلرنى يالانلرنى حقىقتغە قوشوب كىلدى .

* *

اچلغان بر حقىقتنى يابوب كوب سوزنى ايزدىلر
 حقىقتنى سوبەنلر تابماغاندىن بارى بىزدىلر
 اميد اوزمى قايوسى يوردىلر عالمى گىزدىلر
 آغز آچوب «معاصر» دن ياغار نكفىرنى سىزدىلر
 بىلەن خاموش ايكىن بىلمەز روايتلر صوزوب كىلدى .

* *

بوموب كوز ايندى اسلام عالمن قويمى بوزاچاقده
 اوروب نەرە «عالملر» دىننى ايندى طوزدرر چاقده
 باقوب قلبىنە «ايشانلر» ياكى بر دىن توزر چاقده
 مسلمانلر قلوب حىرتدە اميدلرىن اوزەر چاقده
 نە بولدى دىب يازوچىلر بارى بربر سىزوب كىلدى .

* *

قلم نارتوب يازوچىلر آچىق ميدانغە كىلدىلر
 بارى حقاندىن سوز آچوب ميدانغە كىلدىلر
 چكىل دىب بارى بر . . . «عالمى» وىرانغە فىلدىلر
 حقىقتنى نىچە «ملا» نملر صوگىرە بىلدىلر
 نىچە «عالم» آداشقانن بىلوب توبە قىلوب كىلدى .

قارى محمد الرحيم . «سېرىقند» .

ح ح

یاپونیاده اوقو و شا گردلر. معارف نظارتی طرفندن رسمی صورتده قیلنمیش صوڭفی اعلانغه کوره یاپونیاده اوقو و شا گردلر اوشبو روشدهدر: یاپونیاده یدی میلیون توفز یوز اوتوز توفز مک بیش یوز بالا بار. شونک ایچندن مکتبلرگه یوروچی بالالر آلتی میلیون آلتی یوز بر مک آلتیوز یکریمی. مکتبلرگه یورمازگه اختیار بیرلگان بالالر فرق سیکز مک. مکتبلرگه وقتلیغنه یورمی طوزغانلر بر یوز سکسان آلتی مک بیشیوز یتمش اوچ. اوقو باشینه یتکان بالالر بر میلیون بر یوز ایکی مک ایکیوز. هر یوز ایر بالانک توفسان سیکزی و هر یوز فز بالانک توفسان بیشی تحضیره مکتبلرگه یوریلر (دیمک هر یوز ایردن ایکی ایر و هر یوز فزدن بیش بالا اوقومیلر). دنیاده بو روشده اوقورغه کرشمش بر قوم وارلغی معلوم دگل.

۲۰۲

سه میرامیس. بوکونکی مؤرخلرنک فکرلرینه کوره «آثوری» لرنک «سه میرامیس» اسملی پادشاهلرنک آدم بالالری ایله هیچ علاقهسی یوق، بلکه «ایستار» اسملی معبودلرنک کندیسی، طوغروسیده موهوم و خیالی بر شخصدر. («مشهور خاتونلر» کتابنه «شهرام» رسمی ایله یازامش خاتون اولادر).

امریقانلر نفیس اثرلر جیالر. هر ییل آمریکا میلیارديرلری آوروپاغه کشیلر یاروب ایسکیدن قالغان نفیس وتاریخی مهم اثرلر جیدرالر و بونلرنی آمریکا موزه خانهلرینه یا که خصوصی قوللیکسیهلرینه قویالر. بو حقه دولغان اعتنا واجتهادلری ایس کیتهلرلکدر. بیک درست حسابلرگه کوره: ۱۹۰۹ نچی ییل اورطه سندن ۱۹۱۰ اییول باشینهچه بر ییل اچنده آوروپادن شول طریقه آمریقاغه اوزاتلغان قدیم زماندن قالما نفیس اثرلر (زینتلی ایسکی زمان کتابلری، شهب رسملی ایسکی کلهملر، صورتلر و باشقهلر) ۲۸ میلیون صوملق بولغان. آندن صوڭفی بر ییلده ۴۵ میلیون صوملق، آندن صوڭفی ییلده یعنی ۱۹۱۱ اییولندن ۱۹۱۲ نچی ییل اییولینهچه ۷۳ میلیون صوملق بولمشدر. بو حسابدن کورینهدرکه آوروپادن آمریقاغه نفیس آثار عتبقه کیتو یلدن ییل ایس کیتکچ اوسهدر. اوچ ییل اچنده گنه ۱۴۶ میلیون صوملق کیتکان.

قایتاسم کیله طوغان ایلگه یوراکایم شونده آشقنه، اوزلیکسز یات ایللرده بالفز کوڭلسز. آتامه آنام طوغانلرم دوست ایشلرم قرداشم شونده بارسیده صاغنوب چلیم یوراک یارسیده.

یاشلرمنی توگوب جلاسامده هیچ بر کشی میکا فارامی ایله نوب یات ایللرده فالدم به یله نوب. فایتالمیم طوغان ایلم سیککا دنیا اوزگان بزنگ آرائی، بتکان یول، طوغان اوسکان ایلم ایسان بول. ف طویکین

مین اولگاکچدن.

دیسون اصحاب ذلت: اول اوصال ایر بولوب ئوتدی، شکر ایندی آلدی تقدیر. آلا شادلانسون ایندی ییتدی وقتی، ایدوب تلدن مینی توبیخ و تکدیر. مینی دشمان سویلار زور ضربه برله، طابوب میندن کوتولهس چاقلی تقصیر. بلهم شکسز مینی بدنم ایتهلرلر، تأسف، بولدی شوڭغار مینده تحضیر. خلق مدحن نیچکدر کورمادم خوش اگر ایتسهده انسانلرغه تأثیر. ئوچ آلسون بولسه دشمانم جهانده، مین اولگاکچدن مینی ایتکانچه تصویر. گناهنی مینم یوطمه، عزیزم! گناهک کوب طاغنده ایتمه نکثیر... آلایده جیر یوزن یاندرغوچی کوب، مینم مک غیبتمدن یانماسون جیر.

واقف الجلالی.

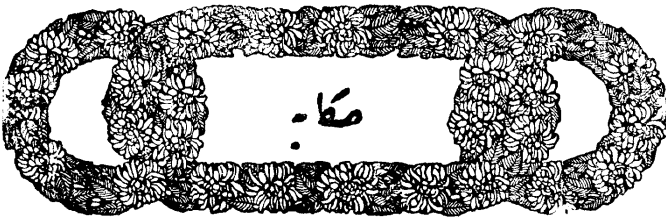
«ایدل»

اڭ ایسکی تورات نسخہ سی . « بریتانیا موزہ خانہ سی » مصر دن اڭ ایسکی یارما تورات نسخہ سن طابوب آلمشدر . بونسخہ رومچہ یازیلوب ۱۰۹ گاعدن عبارت . موندہ توراتنڭ بر نیچہ فصلی بار . بو نسخہ ۴ نچی عسردہ یاز-یلوب ، حاضر اڭ ایسکی نسخہ لردن سانالوب ، هر بری میلیون سومدن آرتق یورنلگان سینای . وانقان ، اسکندریہ نسخہ لردن الگہرک یارلغان بولادر .

باشده اولان توکلرنڭ حسابی . اورتا حساب بلهن باشنڭ هر مربع ویرشوغندہ ۱۰۷۶ عدد توك وار . باش تقریباً بکرمی مربع ویرشوک اولدیغندہ باشنڭ بوتوندہ ۲۱۵۲۰ عدد توك اولور .

یرنڭ عمری . آمریقادہ « طبقات الارض » علمندہ متخصص عالملردن اولان توماس شہیرکن ، « چیقاغو » دارالفنونندہ سویلمش خطبہ سندہ یرنڭ یارانلووینہ دورنیوز میلیون یلدن آرتوکل ایدیکنی فنی دلایلر ایله اثبات ایتمشدر . « العلم » .

تله نچی .

محرری : آنطون چیخوف . مترجمی : عارف موسین .

— محترم افندی ! مرحمت فیلوب ، آچ آدمگہ التفات ایتسه کزلہ . اوچ کوندن بیرلی بر نرسه آشامادم . . . حتی فونارغده بر تینم یوق . الله بلهن آنط ایتوب ایتہمن ! سیگزیل اول معلمی بولوب طوروب ، زیمستوانڭ اینتریغہ . سی بلهن اورنمدن آیرلدم . دانوص قربانی بولدم ، مونه ایندی بر یل بولا ، اورنسز یوریم .

پریسارنی پاوریننی اسکؤورتسوف ، صوراوچینڭ کوک توسده یرتق پالتوسینہ ، طونغان ، ایسک کوزینہ ، قزل طالبلی یوزینہ قاراغاچ ، آنی فایدہدر بریرده کورگان کبی بولدی . صوراوچی سوزندہ دوام ایتوب :

— حاضر میڭا کالوژسکی گوبیرناسندن اورن تقدیم ایتہلر ، اما آندہ کیتہرگہ سرمایہم یوق . یاردم ایتوگوز ! صوراوده اویات ، اما . . . حال مجبور ایتہ ، دیدی .

۵ هند راجه لردن برسی « اوقسفورد » دار الفنونینہ ، میلاد عیسی دن ۵ - ۱۵ عصرلر اُلک یازیلوب اوز سرایندہ صافلانمقدہ بولغان ۷ مڭ دانه یازمه اثر طابشرمشدر بونار خرما یاپراغینہ یازلوب کتاب اورنینه به یلہم به یلہم یاصالغانلر . دار الفنون بونلرنڭ طاب اوزلری توسلی ایتوب رسملرن آلدروب اصل نسخہ لرن خوجہ سینہ فایتارغان . حاضر بو یازولرنی اوقوب نیکشهرلر ایندی . آنلر حاضر یوغالغان بر تله یارلمشدر .

روسیهده فلسطین جمعیتی و آشا خزینہ نڭ یاردهی- روسیهده « فراسنی کریست » دن قالا اڭ زور جمعیتلرنڭ برسی « پراواصلاونی فلسطین جمعیتی » در هر پیارخیا (ولایت پراواصلایا اداره روحانیه سی) حضورندہ شعبه سی بار بولغان بو جمعیت ارض فلسطینده مکتبلر آچوب غریستیان عرب بالالرن روسچہ اوقوتا ، پراواصلایا روحندہ تربیہ لی ، سوریهده روسیه منفعتن کوبایتہ ؛ روسیه دن « ارض مقدس » که زیارتچیلر ایلتوگہ ، آنلرنی تربیہ لپ یورتوگہ یاردملہ شه .

جهمینڭ کوبرک کیلری اعضالق آقچہ سی ایله اعانه لردن و ملکلردن کیلگان فائده لردن عبارت بولسده ، آشا سوریهده گی مکتبلرن آصراو ایچون خزینده ده بایناق صوما بیریلهدر . مثلا بو یل ۵ نچی ایبولده پادشاه طرفندن تصدیق قیلنغان نظامغه کوره مذکور جمعیتکه بویل خزینہ دن ۱۲۶ مڭ ۸۰ صوم ؛ ۱۹۱۳ده ۱۴۷ مڭ ۵۰۰ صوم ؛ ۱۹۱۴ده ۱۵۳ مڭ ۵۰۰ صوم بیریله چکدر . ۱۹۱۷ نچی یلدن باشلاب هر یل ۱۵۸ مڭ ۵۰۰ بیریله طورر . بوندن طش نازاریت روس دارالمعلمیننه بنا صالو ایچون بر یولی ۵۰ مڭ صوم اعانه بیریله چک .

کلدانیلو و تورانلر- « کلدانیه » اسملی الوغ دولتنی تأسیس ایتہش قوملر « تورانیلر » اولوب یاقین احتمالغه کوره بونلر « تورک » قوملریدر . کلدانیلر ، شامانی دیننده ایدیلر . بو دین طبیعت و باشقه بر چوق معبودلرگہ بندہ چیلک قیلمقدن عبارتدر .

کلدانیلرنڭ لسانلری کلدانیلرنڭ نللی اورال ، آلتای ، یعنی تورک ، مغول و مجار تللرینہ بیک یاقین بر لسان ایدی . حتی کلدانی لساننده تورکیچه نڭ عینی اولان بیک کوب سوزلر واردر . آتا ، آنا ، اوغل سوزلری کلدانیلرده هیچ اوزگومکسزین اوز معنالرنده استعمال قیلنور ایدیلر .

نرسه! مین روس خورنده خدمت ایتدم و آندن اچوم سببلی قولدم. ایندی میکانی اشلەرگه؟ اللهغه اینانسه کز، یالغانسز مهن توگل! اگر مین درست سویلهسه، بروده بیرمی. حلق بلهن آچدن وفونارغه یرطابا آلمی صوفدن اولهرسک! سز درست ایسابلیسز، مین آکلیم، اما... میکانی صوگ نرسه اشلەرگه؟ دیدی.

اصکورتسوف آکا یاقن کیلوب:

— نرسه اشلەرگه؟ سز نرسه اشلەرگه دیب سوریسزمو؟ خدمت فیله کز، مونه نرسه اشلەرگه! خدمت قیلورغه کیرهک! دیوب فچقردی. — اشلەرگه... مین اوزمده آنی بلهم، اما خدمت قایدن طابارغه؟

— فزق سوز! سز بیت یاش، سلامت، کوچلی، شول سببلی هر وقت اش طابارغه مهن، فقط اخلاصک غنه بولسون. اما، سز یالقاو، ایرکه، ایسیرک! سز هلاک بولغانسز، می (دماغ) سویدگیگزگه قدر طوزغلغان؛ شونک ایچون سز، تله نورگه و یالغانلارغه غنه قابلیتلیسز! سز یاغشی بولوب، اشکه تنزل ایتسه کز، سزگه کانسیلاریه، روسسکی خور، ومارکیزلقنی بیرار و آنده سز بر اش اشلهمی آچه آلوقنه یاتور ایدکز! ئه، سزگه فیز یچسکی خدمت بلهن مشغول بولو یارامیمو؟ فورقما کز دؤورنیک لیکگه وفابریقه اشینه بارمی اوق فویو کز! سز بیت خدمت طلب قیلاسز!

صوراوچی آچی روشده جلهایوب:

— بالله... سز نیچک محاکمه قیلاسز... فایدن میکانی فیز یچسکی خدمت طابارغه! پریکاز چیکلکگه، میکانی صوگ؛ چونکه سوداغه بالالقدن کرشورگه کیرهک، دؤورنیکلکگه مینی آلایلر، چونکه میکانی تورنورگه ده یارامی... فابریکگه آلایلر، چونکه هنر بلورگه کیرهک، اما مین بر نرسه ده بلیم. — بوش سوز! سز هر وقت آقلانو (оправданіе) طاباسز! ئه سزگه اوطون کیسه رگه یارامیمو؟

— مین فارشی طور میم، اما بوزمانده چن اوطون کیسو. چیلرده ایکه کسز اوطورالر.

— یتار، ارم طاماق شولای دیب اویلی. سزگه تقدیم ایتسه لر. حاضر امتناع ایتهر ایدکز. تله میسزمو مینم اوطوننی کیسونی؟

— رحیم ایتکز، کیسه یم...

— یاغشی!

اصکورتسوف، آنک برسی فونچلی، برسی فونچسز قالوشینه فاراچ، کیسه کدن ایسینه توشدی.

— فارا کز آلی، اوچنچی کون مین سزنی صادووالر یورطنده اوچراندیم شیکلی، اما سز اول وقتده میکانی، اوز-کزنی، اول معلمی توگل؛ بلکه قولغان استودینت دیگان ایدکز! دیدی.

صوراوچی طوتلغا - طوتلغا:

— یو... یوق، مهن توگل! مین اول معلمی، اگر تلیسز ایگان شهادتنامه منی کورساتیم، دیوب مغردادی. — یتار، یالغانلارما کز! سز اوزکرنی استودینت دیوب، حتی نی ایچون قولد فیکزنی ده سویله گان ایدکز. آکلیمسزمو؟ اصکورتسوف آچو بلهن فزاروب هم اوزینک جیره-نگانلگینی یوزینه چزاروب، یرتق کیبملی دن بورولوب کیتدی و آچولانوب:

— بو خسیسلیک اوندیم! بو آلداو! مین سزنی پالیتسه گه بیمارمن، یراوپسون ایدی سزنی! سز، درست، فقیر، آچ، اما آلا رغه سزگه بوروشلی اویاتسز، وجدانسز روشده آلا رغه حق بیرمی! دیوب فچقردی.

یرتق کیوملی ایشکنک طوتقاسینه طوتونوب، طوتولغان قاراق کبی، آلا رغه بولمه گه فارا:

— مین... مین آلامیم... شهادتنامه منی ده کورساته آلامن... دیوب مغردادی.

اصکورتسوف فچقروب سوزنده دوام ایتدی و:

— سزگه کم اینانسون؟ خلقنک محبتنی فزاننق ایچون، اول معامینک، استودینتنک قیلغان اشی بلهن فائده لانا سز. بو بیت، بیگراک اشاکیلک، وجدانسزلق، پچرافاق! دیدی و صوراوچینی برده فزغانمی پشردی.

یرتق کیوملی اوزینک وجدانسز روشده یالغانلوی بلهن، آنک نقرتن قوزغاتدی و آنک ایگ سویه و تقدیر ایتنه طورغان نرسه لرندن بولغان، احسان مرحمتلی قلب، بختسز کشیلرگه یاردمنی تحقیر ایتدی. اوزینک آلاوای و مرحمتکه هجوم اینوی بلهن بو «شخص» آنک چن کوکلندن. اخلاص بلهن بیره طورغان صدقه لرینی چیتکه یباردی. یرتق کیوملی اول طانندی (افرار ایتمادی)، آنط ایتدی، آندن صوگ اویالوب باشینی بوکدی. صوگنن قولینی کوکره گینه فویوب:

— بای! درست، مین یالغانلادم! مین استودینت ده، اول معلمی ده توگل. بولارنک باری ده اویلاب چغارلغان

اصكۋورتسوف آشغوب، آشخانه دن قوخار قەنى چاقروب چقاردى . ھم آڭا فاراب :

– مونه، اولغا، بو افندىنى صارايغە آلوب بار؛ اول آندە اوطون كېسار، دىدى . يىرتق كېمولى، آڭلاماغان كېى، ايگىن سىلىكتوب، يالقاۋلانو بىقنە قوخار قە آرتىدىن كېتىدى . آڭڭ چىغوب كېتۈۋىدىن، اوطون كېسەرگە كېتۈۋى، آچلىقن قوتولور اېچون آچقە طابارغە توگل، بىلكە سوزنە طوتولغانلىقن و اوبالغاندىن ايدى . شولا يوق آڭڭ خەرنى كوب اچودن بىك ضعيفلەندىكى وشول سېمىلى اشلەرگە ھېچ بارامادىغى كورنە ايدى .

اصكۋورتسوف تىزگنە اصتالوۋۇيغە چقىدى . آندە، قورا باغىنە قاراغان تەرەزەدن، اوطون صارابى و آندە اشلەنگان اشلەر بىك ياخشى كورنە ايدى . اولغا، اوزىڭ اىەرتكان كىشىسەنە آچو بلەن فاراب، ترسەگى بلەن چىتكە تورتوب يىباردى دە، آچو بلەن صارايڭڭ ايشىگىن شارتلانوب اچدى . اصكۋورتسوف اول يالغان معلم، يالغان استو- دىنتىڭ بوكان اوستىنە اوطوروب، قزل ياڭاغىنە طابانغانى حالده، نرسە حقندەدر، اويغە باتقانېنى كوردى . خاتون، آڭڭ آياق آستىنە بالطانى آتوب طاشلادى دە، آچو بلەن توكرنى و آڭڭ ايرىنىڭ قوزغالويىنە قاراغاندە، سوگنورگە باشلادى . يىرتق كېمولى، جراتسەرگە، بر اوطون كېسەگن اوزىنە طابا طارتوب آلى دە، آياغىڭڭ آراسىنە قوبوب، بالطا بلەن آڭا چابوب يىباردى . پالېن سىلىكتوب طوردى دە، آوب كېتىدى . يىرتق كېمولى آنى اوزىنە طارتوب آلى دە، اوشوگان قولىنە اوروب، قالوشىنى بالطەغە ئلندىردى ، ياخود بارماقلىرىنى كېساردن قورغان كېى ، بىك صافلىق بلەنگنە طاغن آڭا بالطە بلەن چابوب يىباردى ؛ پالېن طاغن اودى .

اصكۋورتسوف نڭ آچوى طارالوب، آڭا، ايركە ، ايسرك ھم احتمال اورو آدمنى صوققە، قارا يوموش بلەن مشغول بولورغە مجبور ايتوۋى، قوزغانچ و اويات كېى كورنە باشلادىسە دە : « جە ، بر نرسە توگل، ائە... بو آڭڭ فائەسە اېچون بىت» دىوب اويلادى برساعتدىن صوڭ اولغا كروب، اوطون كېسلوب بىتدىكىنى بلىردى . اصكۋورتسوف : «مە، بىر آڭا، ايللى تىن، اگر تلەسە، ھر چىسلا باشندە اوطون كېسەرگە كېلسون... يوموش ھر وقت بولور دىدى . برىنچى چىسلادە يىرتق كېمىلى كېلوب، گرچە آياغىنە

كوچكە باصوب طورسە دە، طاغن ايللى تىن اشلەب، آلوب كېتىدى . بوندن صوڭ اول ھر وقت دىورلك قورادە كورنە ھم ھر وقت آڭا برەر يوموش طابالار : بعضا اول قار ئويە، بعضا صاراي كورى، بعضا كلەملردن و ماتراسلردن طوزان قاغا ايدى ھم ھر وقت، اول اوزىڭڭ خەمنى اچون ۲۰ – ۳۰ تىن آلا؛ حتى بر مرتبەسندە آڭا ايسكى بر وگالردە بىرلەنگان ايدى .

اصكۋورتسوف ايكىنچى كۋارتىرگە كوچكاندە، آنى مېللىر طاشور اچون ياللادى . بو مرتبەسندە، يىرتق كېمىلى، آيق، سورەن، (УГРЮМЪ) ھم سوزسز بولوب، مېللىرنى كوچكە سىلىكتوب باروب آلا، يوك آرتىدىن باشىنى ايوېكنە يورى، حتى اشلەكسز بولوب كورنورگە طرشا؛ فقط اير- ۋوز چىكلر آڭڭ ايرنچە كاك، كوچسزلك و كېمىلر يىڭنچارلىقندىن كولەنگاندە، اول صوققەن بوروشە و اويالا ايدى . يوك طاشلوب بىتكاچ، اصكۋورتسوف آنى اوزى يانېنە چاقردى . ھم آڭا بر تىكە بىروب :

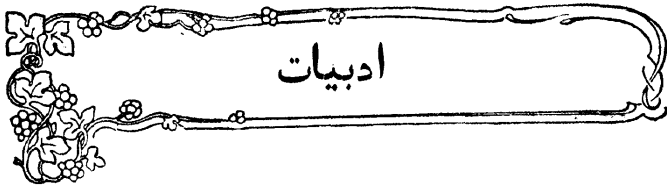
– مېنم سوزلارم سزگە تائىر ايتكان شىكلى، مونه سزگە خەمتىڭز اچون . ھم كورەمەن، سز آيق، اشدن قاچمىسز، اسمىڭز نېچك؟ دىدى .

– لوشكوف .
– لوشكوف، مېن، حاضر سزگە آروراق خەمت تىقدىم ايتكىچى بولام . يازا بلەسزمو؟
– بلەم .

– مونه، بو خەمنى آلوب ايرتەگە مېنم دوستمە بارىڭز دە آندىن يازارغە آلورسز . اشلەڭز، اچمەڭز، ئەيتكان سوز- لرىمنى اونوتماڭز !

اصكۋورتسوف، بر كىشىنى حق يولغە كوندردىكى اچون شادلانوب، لوشكوفنى ايركەلەب، اېكلرنىن صىيادى، حتى آڭا ايسە نلەشكاندە قولىنى دە بىردى . لوشكوف خطنى آلوب كېتىدى وشول كېتۈدىن، قوراغە يوموش اچون كېلمەدى .

ايكى يىل ئوتىدى . بر كون اصكۋورتسوف، تىاتىر كاصەسى يانندە بىلىت اچون آچقە تولەگانە، اوزى بلەن قاتار، ياقالى طون، ايسكىرەك بورك كېگان، بر كچكە كىشىنى كوردى . اول كىشى، اونكىگنە، كاصىردن غاللىر ياغە بىلىت صوراب آلوب، بىش تىنلك بافر آچقەلر تولەدى . اصكۋورتسوف آڭڭ، اوزىڭڭ بورونغى اوطون كېسوچىسى ايدىكىنى بىلگىچ :

ادبیات

طاشلاندىق قېر

بو قېرلك توركىستان قېرلىگى. قارتايغان فايونلر،
ياشەروب طورغان اولەنلر، كولوب طورغان چەكەلر يوق.
طاشلىق، قوملىق... يالانغاچ بىر قېرلك!
كىملر بوندى؟... بوندى باردر بىلكە وطن ايچون صو-
غشقان قهرمانلر؛ خائىنلر... بىلكە شوشندوقدر راحت
وطنچلىق سويگان «آق سويەك» شاهزادەلر، آلارنڭ ماتور
و آق ندىلى جاريەلرى.. بوندىدر «بختسز عائلە»
باشلىقلىرى، آچقە اولگان يتيم ويتيمەلر... فقيرلر!
بوندى كوب كوملگانلر. كوپسىنڭ ياقنلرى آطنە كېچە
لرندە قرآن اوقوب، روحلرىنە دعا قىلا تورغانلردىر، فقط...
آنا، تاش ديوار بويندەغى كېچكە قالقو قېر... يالغز اول،
طاشلاندىق!

آ... قورقنچ يالغز قېر بو تونگى قارانغولقدە؛ آى
بلوطلر آستىندىن چىغەسى كىلمى... قورقەدر!
اون يدى ياش. توش طولبلانە باشلاغان، كوزلردە
اميد كورينە. آل ايرنلرى كەنگىر بختلى آغزىن...
حاضرلىگاندى كولوب طورالر. اوستىندەگى كېلوشلى كولمەك،
باشدەغى فالفاق اوستىندىن ياپقان يالوق؛ آرتدەغى آق
تەنكەلر، صارى آلباچ... قاش، آچىق يوز، صلوبويى
آياق باصولرى كەنگى يورا كندە مەجىت فوزغانماس؟!
آ، تاتار قزى، سن نېندەسى سادە، لىكن نە قىر جاذ-
بەلى وماتور... كول، برگنە كولوب آق نىشلىرگىنى كور-
سەت... كورسەت بىر يىگتگە. نى قىلور اول؟ نېچكە
وياغىلى طاوشڭ بىرلە «سويەم مېن» دىگن دە آل ايرنلرگىنى
آنڭ يورا كندە يانغان مەجىت اوتى بىرلە كويگان آق
ايرنلرىنە تىگىز... آ، جانم، بخت... طورمش، بىلگان
كشىگە، نى قىر كوڭللى!

طورمش. بىلگان كشىگە، نى قىر كوڭللى؛ كىم نلى
قېر... كەنگى اولەسى كىلمە، اولسون. سوزم يوق. لىكن
مىڭا كىرەكەمى...

دىنا شوندى معصومە قىلر بىرلە طولى بولغاندە مېن
نىك اولىم. مېن آلارنڭ بىر كولوب قاراولرى ايچون

— لوشكوف، بو سزمو؟ نى اشلىسىز؟ ياخشى طورا-
سزمو؟ ديوب صورادى.
— يار بىسىغە... حاضر ناتار يوسدە طورام. ۳۵ تنكە
ژالونىە آلام.

— اللهغە شكر، بىك ياخشى! شونڭ اوچون بىك شادلانامن.
بىك بىك شادمن لوشكوف! مېن بىت سزنى بو يولغە
صالوجى. بلەسزمو، نېچك مېن سزنى پشردم، ئە؟ اول
وقت سز مېنم يانمە، اويالغاندىن بىرگە كىردىم بولدىڭىز.
جە، رحمت، عزىم، مېنم سوزمنى اونوتماوڭىز اوچون...
لوشكوف: — سزگەدە رحمت، اكر مېن سزگە كىلمە
گان بولسەم بو كونگە قىردە اوچىتل، استودىنت اسمەنوب
يورر ايدىم اما سزە فوتولدم. چوقردن چىقىم.
— بىك، بىك شادمن.

— رحمت سزگە، ياخشى سوزگىز و اشكز اوچون.
سز اول وقتدە ياخشى ئەيتدىڭىز. مېن سزگە و سزنىڭ قوغار-
قەكزغە بىك متشكرمن. الله اول ايزگى و اصل خاتونغە
سلامتلك بېرسون. سز، البتە، اول وقتدە ياخشى ئەيتدىڭىز.
مېن سزگە، اولگانگە قىر مەنتدارمن. اما مېنى، يالغز سزنىڭ
قوغارقەكزغە فوتقاردى.
— بو نى روشچە؟

— مونە، بو شول روشچە: مېن سزگە اوطون كىسەرگە
كىلىگاندە اول: «آخ، سېن ايسرك! قهر توشكان كشى!
سېڭا ئولوم دە يوق!» ديوب اور وشا باشلى. آندىن صوڭ
مېنم فارشىمە اوطوروب، فايغىغە باتا ومېنم يوزومە قاراب
فايغىغانى حالدە: «سېن بختسز كشى! سېڭا بو دىيادەدە،
نگى دىيادەدە شادلىق يوق، ايسرك، سېن تەوغدە ياناسڭ!
سېن بىچارە!» دىيە ايدى. مونە، اول هر وقت شول روشچە
مېنم اوچون نى قىر قانلرن بوزدى و كوز ياشلارن توكدى،
مېن آنى سزگە ئەيتوب بترر حالم يوق، اوزگزدە بلەسز.
اما، ايڭ زور اشى: اول مېنم اورنمە اوطون كىسە ايدى.
مېن بىت، باى، سزە بىر پاليندە اوطون كىسەدم. بارسىنى
اول كىسە ايدى! نى اوچون اول مېنى فوتقاردى، نى
اوچون مېن آڭا قاراب ئوزگەردم و اوچون طوقتالدم، آنى
سزگە نوشوندرە آلەيم. فقط شونىغە بلەم، آنڭ سوزلردىن
وياخشى مەاملەسندىن مېنم روحمە ئوزگار و حاصل بولدى
اول مېنى توزەندى. مېن بونى ھىچ بىر وقت اونوتماچى
توگلمن. زوانوك بىرلە، وقت يىدى بوغاي.
لوشكوف ايسەنلە شوب، غالىيرىغە بونەلدى.

فصور ایتمه گانلر . حتی بلغار چاری بو صوغشقه دینی بر صفت بیروب، خریستیانلرنی مسلمانلرغه فارشی باررغه اوندیدی . صوغش باشلانو برلن بالقان حکومتلرینه دنیانک هر طرفندن حسابسز کوب درجهده اعانهلر، طیبیلر هیئی، کوکلی عسکرلر کیله باشلادی . شول سببلی صوغش باشلانو برلن بالقان حکومتلری ترکیه طوقراغینه درحال باصوب کردیلر . اما ترکیه ایسه بو صوغشقه حاضر توکل ایدی . اول اصلاحات یاصاب اوزینک یاکی اداره سینی نغورغه تلی، لیکن ترکیه نك تریلوون تله مه گان کورشیلر وبعض بر چیت دولتار طرفندن آنک بو یولده غی هر بر حرکتنه ممانعت ایتمه، هیچ طوقراوسز ترکیهده فتنه لر فوزغانیلوب طورولا، ئلی خوران درزیلری عصیان ایتمه، ئلی یهن عربلری اغتلال چغارا، یا که آرناودلر قیام ایتمه، ترک عسکری شونلرنی باصرو ایله مشغول بولوب آری، طالا، ترک غزینه سی بوشی، حکومت آدملرینک باشلری چوالا، خلقده روح نوشه ایدی . شول سببلی اول بالقان حکومتلری شیکلی راحت و طنچ طور وبقنه صوغشقه حاضرلنه آلهادی .

ایتالیا صوغشی بر یلدن بیرلی دوام ایتوب ترکیه نی یونچتو اوستنه، آرناودلر فوزغالوب حکومت بناسینک بتون اساسلرن صارصتدیلر . ترکلرگه کوز آچوب فارارغده ابرک بیرماینچه شونک اوستینه دورت بالقان حکومتلری بالاتفاق ترکیه اوستینه هجوم ایتدیلر هم بیک طبیعی اوله رق برنچی وهلمده زور موفقیت قازاندیلر . صوغش باشلانوغه بر آیده طولمادیغی حالده فارا طاعیلر ترکیه نك اشقودره شهری تیره سینه یتدیلر . صربلر « یگی بازار » سنجاغن ، فومانوا واسکوب شهرلرن آلدیلر . بلغارلر ترکیه حدودنده گی «مصطفی پاشا» نی اوتوب «فرق کلیسا» نی آلدیلر ، ادرنه نی محاصره ایتدیلر و آندنده اوتوب لوله - بورغاس، ویرا، رودوستولرغه قدر کیلیدیلر . صوک خبرلرگه کوره، ترک عسکری استانبولدن ۳۰-۴۰ چاقروم یرلرده گی «چنالجه» غه چیکلگانلر . چنالجه استانبول یاننده غی ایك صوک استحکامدر . بو استحکام کینسه پایتخت نك فوریدن محافظه سینه امکان فالهی . شول سببلی ایك صوک وایك زور صوغش نك شوشنده بولووی کوتوله . چنالجه یاخشوق نغتلغان بر استحکام اولوب، بونده نرکنک عسکری و طوبلری خیلی کوب و قوتلی بولغانلغن یازالر . هر حالده ترکلر ایله بلغارلر آرسنده غی آفطق مسئله شونده حل ایتمه چکدر . یونانلر ایسه ترکیه نك سلانیک شهرینه کیلوب کردیلر

دنیاده یاشیم، آلاز ایچون اشلیم . . . محبت ! فقط . . . شول فهر صوغش فقط . . .

اولده سویدی . نیندی سویده ایدی اول کورشی یکتن . . . فقط آکا فاراب کوله آلهادی ، ایرنلرینی آنک ایریلرینه تیدرونصیب بولمادی . آنا آناسی قاطی طیدیلر . آندن صوک . . . آندن صوک یراق نورکستاندن کیلگن براوگه . . . نکاحلا . . . یوق، یوق . . . صاندیلر . والسلام .

منه فایغولر نهایت آنی شسول یالغز قیرگه طغوب فویدیلر . . . منگوگه . . . آ . . . بوقبر طوغان یرنده بولسه ایدی . باش اوچنده غی قاین یافراقلرن سسلکتوب تسبیح ایتور ، آناسی باش اوچنده یغلا . . .

ایندی یوق، آناسی آنک ئلله قاید . . . بیک یراقده فالدی؛ اولده بلیکه قیردهدر ایدی .

نه یگت . . . یگت نیشلر ایدی؟ بلیم . . . بلیم اول یکت نیشلر ایدی . بلیم تیک: اول اوز اوزن اوترماس، بلیکه فایغیسی برله صوک کونگه قدر کوره شوب « اچلی » برله اوله ایدی . . . مین شونی بلیم .

یالغز فبر، طاشلانق . . . تورکستان طاشلغنده کوملگن ای بیچاره صاتلغان قز، بونده سینک کبکلر کوب . . . کوب طاشلانق فبرلرده .

یالغز فبر، طاشلانق!

احوال عمومی

بالقان صوغشی فوق العاده نیرک ایله زور ایدی و آلوکده هیچ ایسابله نه گان روشکه کردی: بالقان حکومتلری ترکیه ایله صوغشونی و ترکلرنی یاوروپادن قوب آنلرنک میراثنه مالک بولونی ئلله نیچه یلردن بیرلی اوزلرینه مقصد اقصا و غایه خیال ایتوب کیلکارلندن آنلر صوغشقه بتون قوتلریله حاضرلنه ب طورغانلر، ترکلرگه و عمومیته مسلمانلرغه دشمنلق فکرن اوز خلقلری آراسینه تدریجا طاراتوب آنلرنی روحلاندروب کیلگانلر، یاوروپا افکار عمومیته سنده ترکلرگه فارشی فزدروب، بتون خریستیانلق دنیاسینه نك محبتلرن اوز طرفلرینه جلب ایتو حقنده هیچ بر نورلی

ترکيه نڭ ضعفن کورگاچ آنڭ ايسكى دوستلرى و خيبر خواهلر يده اوزندن بيزه لر . هر نه قدر ترکيه نڭ صدر اعظم لغى كامل پاشا قولنده بولسه ده آنڭ دوستلرى بولغان انگليزلار - دنده ترکر ايچون بر فائده کورلدى . وقتيله شامغه باروب سلطان صلاح الدين ايوبى قبرى ينه چيچك قويغان و «اوچيوز ميليون مسلمانلر» حقدنه نطق سويله ب، آنلرنڭ حاميسى توسلى بولوب كورنورگه تله گان ايمپراطور ويلهلم ده ترکرلرنى ايسكه آلورغه لزوم كورمى . بوكونكى كونده ترکرلرگه بر فائده كيلسه يالگىز اوز قوتلرندن، اوز نديپيرلرندن گنه كيله چكدر . شونڭ ايچونه آنلر خدا نڭ رحمتنه، رسولنڭ روحانيتينه كوز طوتوب، وطن و ناموسلرن مدافعه ايچون صوڭ قطر فائدى قالغانچهغه قدر صوغشورغه قرار بيرگانلر . نتيجه ده نيلر بولور . كيله چكده كوريلور .

و اوير قطعه سنده غى يرلرن ضبط ايندىلر . ياوروبا هر نه قدر صوغش باشلانماسدن أوك ، « استاتوقو » نڭ مطلق صافلاناچغن ، قايسى غنه ياق جيگسه ده حدودلر اوزگارتلمه يه چكن ، بر يافنڭ ىرى ايكنچى يافغه بيرلمايه چكن اعلان ايتسه ده ، صوڭغه طابا بالقان حكومتلر ينڭ جيگولرن كورگاچ بو اعلانينى خاطرگه توشوررگه تلمه گانلىگى آڭلاشيله باشلادى . حاضرندە ياوروبا ديپلوماتلرى و مطبوعاتى ، بالقان حكومتلرى اوزلرينڭ فان توگوب آلغان يرلرن قايتارماسلر ، غلبه نڭ ثمره سندن آنلرنى محروم ايتونى ايسابلرگه ده يارامى ، اول يرلرنى ترکرلرگه قايتاروب يا كيدن فتنه اوياسى ياصو ممكن توگلدردى ، دى باشلاديلر .

ترکيه حكومتى ياوروباغه مراجعت ايتوب، صلح ياصالونڭ مطلوب ايكانلىگن بلردى، لىكن بالقان حكومتلر ينڭ طلبلر ينه بناء، ياوروبا دولتلرى صلح ياصالو روم ايلى قطعه سينڭ بالقان حكومتلرى آراسنده بولينوى صورتندە گنه ممكن ايكانلىگنى، يعنى تركيه باشدوق شوڭاراضى بولسه غنه بيوك دولتلر و ساطت ايتەرگه راضى بولاچقلىرىنى آڭلاتيديلر . تركيه مونى رد ايتدى . شول سببلى صلح مسئله سى طوقتالدى . صوغش بتون قوتيله دوام ايتهدر .

بونڭ اوستينه دخى ، بالقان مسئله سن نيچك حل ايتو حقدنه يعنى اوزلرينه حصه آلورغه مى ، آلباسقمى ، آلغانه نيچك ونيلر آلورغندە بيوك دولتلر اوز آرا بر قرارغه كبلوب بته آلباغانغه اوشيدر . اگر بره رسى حصه آلورغه تله ديسه قالغانلر يده شونى صورارغه لزوم كوره چكار . حتى اوزلرينڭ طلبلرن قورال قوتى ايله مدافعه ايتشو احتماللر يده يوق توگلدردى .

شوڭا كوره ، عموم ياوروبا صوغشى چغوب بر فلاكت عموميه گه سبب بولماسون ايچون بيوك دولتلر بو نازك مسئله تيره سنده بيك احتياطلى طاورانالر . هر احتمالغه فارسى صافلى ايچون بيوك دولتلرنڭ صوغش پراخودلر يده ترك صولرينه ييارلديلر . غلبه بالقان حكومتلرى طرفنده بولغان صاين، آنلرنڭ دوست و طرفدارلرى كوبايه بارا .

اطائف

۱۵۱

بر خاتون اوزينڭ بالاسينڭ بوزوق خلقلى اوامقندن شكاييت فيلوب: «بو قدر بوزوقلغى بو بالا كيمدن آلمش، البته بندن آلاماشدر» ديديكندە بالانڭ آناسى: «البتە سندن آلاماش، چونكه سنڭ بوزوقلغى اولگيسى كىي هميشه اوزگده در!» ديمش .

تصحیح

۲۰ عدد شورا نڭ ۶۲۱ نچى صحيفه برنجى باغانه ۳۳ نچى يولده («اسلام و اعتدال» مقاله سنده) «فى الاناق» سوزندن صوڭ «وفى انفسهم» سوزى قالغان . ۶۲۲ نچى صحيفه ده آلتنجى يولده «قال يانوح» اوريننه «قالوا يا نوح» كيرهك . ۲۰ نچى عدد ۶۱۹ نچى بيت ۱۶ نچى يولده: «خليفه و مسلمانلرنڭ» ديكان سوزنى: «خليفه و مسلمان پادشاهلرينڭ» ديب اوقورغه توشلى .

محررى: رضا الدين بن فخرالدين .

ناشرى: «محمد شاكر و محمد ذاكر راميفار» .

«ش-ورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресь: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آ، نه دى: سنهك ۵، آلتى آياق ۲ روبله ۶۰ كاپك .

«وقت» برلن برگه آلويچلرغه:

سنهك ۹، آلتى آياق ۴ روبله ۶۰ كاپك در .

آدملر اولوبده بزلر همیشه شونلرنی یازمی طورمش اولسهق آنڭ سببی خبرسزلكمز ياكه اولگوره آلمانغلمز اولور. رجا قيله مز، بو حال اوشبو روشده گوزل مقصدغه حمل فيلنسون و ممكن قدر ملايم بر سبب ايله توجيه ايدلسون! هر حساده آنلرغه اعتبار ايتمه گانلك ايله مهم اولماسهق ایدی.

بلادی وان جارت علی عزیزه * وفومی وان ضنوا علی کرام .
 رضا الدین بن فخرالدین
 اورنیورغ . ۱۹ نچی اوکتابر ۱۹۱۲ سنه

اداره گه مکتوبلر:

I

«شورا» نڭ مشهور آدملر بابینه ۷۴۵ده فاهرده وفات اولمش ابو حیان ترجمه سی یازلسه ایدی . بونڭ کوبرهك خدمتی عرب ادبیاتی حقنده اولسهده باشقه خدمتلری ده یوق توگلدر .
 امام احمد فرید .

II

ؤیتیریناری فیلدشیر عزیز ملوکفی نڭ ۱۵ نچی عدد «شورا» دهقی « یوغشلی آورولردن ساقلانو یوللری » سرلوحه لی مقاله سی بیک اورنلی و بیک کیره کلیدر . فقط ، روسچهدن ترجمه فلنغانلغی اسلوب تحریرندن کورنوب تورادر . فیلدشیر جنابلری اسلوب تحریرن توزه تور دیب اوموت ایتهمز .

مقاله ده ۲۶ توشده پریؤ بؤیکه (прививка) سوزی یازلغان . مونڭ تورکیچه سن ملوکفی جنابلری تابا آلمانغان بولسه کیرهك . خلقمز نڭ (прививка) اورنینه « اوترتو » ، « آشلاو » ، « ایگو » سوزلرن قوللاندفلرینی بلدره من . « چه چهك اوترتو » « چه چهك آشلاو » « چه چهك ایگو » دیلر . چه چك دن باشقه اورونی بولغان پریؤ بؤیکه نی « دارو ایگو » دیب تعبیر قلالر .

بر توشه سؤیژی (свѣжій) سوزی باردر . تورکیچه ده هیچ بر تیولمه گهن نهرسه گه « طو » دیلر . یاکنی سویغان ایت - طو ایت ؛ ساولماغان سیر - طوسیر ؛ بالا یاتماغان بیشك - طو - بیشك بولادر . ایشته (свѣжій) نڭ تورکیچه سی « طو » بولادر .

۲۸ توشده « آغو » سوزی باردر . ядъ - سم نڭ تورکیچه سی « او » بولادر . آق نوسلیسی مثلا (мышьякъ) کیلری آق او بولسه ده أما مطلق ядъ نڭ تورکیچه سی « او » غنهدر . اونڭ آغی ، فاراسی ، فانیسی ، سویوغی بولادر . شونڭ اوچون آق او (آغو) تعبیری خطادر . حسن علی .

قایغو

اوچقان صاندوغاچ شیکلی
 اوتدی مینم یاشلگم ؛
 جیللی کوننی دولقون کی
 بر آز شاوлады شادلقم .
 آلتون کونلرم بار ایدی
 بولدی ده هم اوتدی اول
 ینه حاللرم ده بار ایدی
 نق جانلرمدن کیتدی اول .
 کیگان ایدم صوری پالتانی
 یالترانوب اون ایکی توبه سون .

فدرلی پالتام توشدی یاورنمدن
 نغتماغان ایکانمن ئلمه سن .
 باشمده غسی فورازقه ده
 آق فافارده م بار ایدی !

پالتام توشکاک اولده توشدی
 نی حال ایتهرمن ایندی ؟

پالتا ايله فورازقه توشکاک
 نوردا ده کیلدی یانیمه :

اول نرسه بیک یامان ایکان
 کوب ضرر کیتوردی جانمه .
 بختسز هم سویکمسز
 میسن یوریهن یات ایلرده ؛

اوز ایلمنی کوره ممی ، یوقمی ؟
 ئلله اوله ممی یات بیرلرده .
 تقدیر نڭ یازموشی نی در
 کونم بئکانچه کونم آخری .

عمرگه یورمه محتاجلانو بجهان گیزوب
 کوتهلور ئلله بختم یوقاری .
 ر . تامیانسکی .

تابشماقلر :

XXX

جغرافیا علمنده سویله نه طورغان بیش عدد مشهور اسم نابوب یازگز . بونلر نڭ بری منقرض بولغان بر اسلام دولتی نڭ اسمی . ایکنچیسی الوغ بر مملکت اسمی . اوچونچیسی اسلام مملکتنده مشهور بر شهر اسمی . دورتنچیسی روسیه ده مسلمان کوب بولغان الوغ بر شهر . بشنچیسی آسیاده الوغ بر دولت اسمی . اوشبو اسملر نڭ هر برینڭ باشلرندن برر حرف آلوب تزگانده بو کونده روسیه اسلاملری ایچنده مشهور بر شاعر نڭ مخلصی چیقسون . امیرجان صدیقی . حیعی پولات .

